

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA
KATEDRA GEOGRAFIE

Jan RÁJA

**ODRAZ VÝZNAMNÝCH UDÁLOSTÍ
ČESKÝCH DĚJIN V CESTOVNÍM RUCHU**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Doc. RNDr. Václav Toušek, CSc.

OLOMOUC 2011

Prohlašuji tímto, že jsem diplomovou práci zpracoval sám a využil pouze uvedené zdroje.

V Olomouci dne 21. 4. 2011

.....

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Doc. RNDr. Václavu Touškovi, CSc. za jeho cenné rady a ochotu při vedení práce. Rád bych také poděkoval RNDr. Miloši Fňukalovi, Ph.D. za přínosné konzultace a připomínky k diplomové práci. Dále můj dík patří všem osloveným starostům a vedoucím pracovníkům řady spolků a institucí, kteří mi při tvorbě práce jakýmkoliv způsobem pomohli.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Mgr. et Bc. Jan RÁJA**
Studijní program: **N1301 Geografie**
Studijní obor: **Regionální geografie**
Název tématu: **Odraz významných událostí českých dějin v cestovním
ruchu**
Zadávací katedra: **Katedra geografie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce je analýza a zhodnocení vlivu významných událostí českých dějin na současný cestovní ruch. Na základě učebních textů určených k vyučování dějepisu na základních školách budou vymezeny významné momenty českých dějin, které budou následně konfrontovány s projevy cestovního ruchu v daných lokalitách. Navržená struktura práce: 1. Úvod a cíle práce 2. Metodika práce, přehled zdrojových dat, přehled literatury k řešené problematice 3. Vymezení významných událostí českých dějin 4. Projevy cestovního ruchu a jejich souvislost s významnými událostmi českých dějin 5. Zhodnocení vlivů významných událostí českých dějin na cestovní ruch 6. Závěr 7. Summary Diplomová práce bude zpracována v těchto kontrolovaných etapách: rešerše literárních pramenů, vytvoření výběrové bibliografie k tématu (květen 2010), analytická část práce (podzim 2010), zpracování výsledků (zima 2010/2011), formulace závěrů (únor 2011), odevzdání DP (duben 2011)

Rozsah průvodní zprávy: minimálně 60 stran vlastního textu + DP v elektronické podobě

Rozsah grafických prací: **Podle potřeb zadání**
Rozsah pracovní zprávy: **20 000- 24 000 slov**
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Hall, C. M. - Page, S. J.: The Geography of Tourism and Recreation: Environment, Place and Space. London 1999. Holloway, J. Ch.: Marketing for tourism. London 2004. Mariot, P.: Geografia cestovného ruchu. Bratislava 1983. Michková, M.: Bojiště v Čechách, na Moravě, ve Slezsku. Praha 2005. Pásková, M. - Zelenka, J.: Cestovní ruch - výkladový slovník. Praha 2002. Rusková, D.: Geografie cestovního ruchu a dějiny kultury pro cestovní ruch. Hradec Králové 2000. Uhlíř, D.: Slunce nad Slavkovem. Třebíč 2000. Vystoupil, J. et al.: Atlas cestovního ruchu České republiky. Praha 2006.

Vedoucí diplomové práce: **Doc. RNDr. Václav Toušek, CSc.**
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: **24. listopadu 2009**

Termín odevzdání diplomové práce: **10. dubna 2011**

L.S.

Prof. RNDr. Juraġ Ševčík, Ph.D.
děkan

Doc. RNDr. Václav Toušek, CSc.
vedoucí katedry

V Olomouci dne 24. listopadu 2009

Obsah

1	Úvod	7
2	Metodika práce a zdroje	9
3	Vymezení významných událostí českých dějin a jejich historické pozadí	17
3.1	Příchod sv. Konstantina a Metoděje na naše území	18
3.2	Zavraždění sv. Václava	19
3.3	Vyvraždění Slavníkovců	21
3.4	Zisk královské koruny	23
3.5	Bitva na Moravském poli	24
3.6	Zavraždění Václava III.	26
3.7	Založení univerzity	27
3.8	Upálení Jana Husa	29
3.9	Bitva na Vítkově	31
3.10	Bitva u Lipan	33
3.11	Bitva u Moháče	35
3.12	Pražská defenestrace 1618	36
3.13	Bitva na Bílé Hoře	37
3.14	Bitva u Kolína	38
3.15	Bitva u Chlumu	40
3.16	Bitva u Zborova	41
3.17	Vznik samostatného Československa	43
3.18	Mnichovská dohoda	44
3.19	Osvobození Československa 1945	46
3.20	Únorový převrat 1948	46
3.21	Pražské jaro 1968 a jeho ukončení	48
3.22	Sametová revoluce 1989	49
4	Projevy cestovního ruchu a jejich souvislost s významnými událostmi českých dějin	50
4.1	Analýza účastníků cestovního ruchu	50
4.1.1	Historické vědomí národa	50
4.1.2	Výsledky dotazníkového šetření, návštěvníci lokalit, léto 2010	51
4.1.3	Výsledky dotazníkového šetření, hráči geocachingu, rok 2010	62
4.2	Současný stav a potenciál cestovního ruchu ve sledovaných lokalitách	70
4.2.1	Úvod do potenciálu cestovního ruchu	70
5	Zhodnocení vlivů významných událostí českých dějin na cestovní ruch	95
5.1	Komparace s rodnými domy významných osobností českých dějin	95
5.2	Komparace s bojištěm nadnárodního významu: bojiště bitvy u Slavkova	96
5.3	Závěry a zhodnocení	98
6	Závěr	102
7	Summary	104
8	Literatura	105
9	Přílohy	109

1 Úvod

Dějiny bývají často rozdělovány na mnohá období vynikající svou jedinečností a odlišností. Tato období mohou být zvláště rozsáhlými celky, jakými je středověk či novověk, nebo pouze menšími útvary omezenými obvykle prostorově, jakými je např. doba Karla IV. Rozdílná období se odlišují od jiných svou kulturou, společností, způsobem vlády, náboženstvím a mnohými dalšími prvky. Dějinná období pak bývají vymežována významnými událostmi. Dokumentuje to např. snaha o vymezení konce středověku a počátku novověku, kdy jsou použity mnohé zásadní události světového rázu, jakými bylo např. objevení Ameriky Kryštofem Kolumbem, dobytí Konstantinopole Turky či první veřejné vystoupení Martina Luthera. Stejně tak i jiné, menší celky bývají oddělovány od předcházejících a nastávajících zlomovými událostmi. Kupříkladu dnes již běžný historický pojem dlouhé 19. století je vymezen vypuknutím Velké francouzské revoluce v Paříži, konec století je pak zasazen do klíčových dní konce první světové války a tím i počátků utváření nové Evropy. Zlomové okamžiky tedy mají v dějinách značnou roli. Nemusí přitom stát pouze na hranici oddělující dvě období, mohou být pevně svázány s jediným obdobím, které však zásadně ovlivňují.

Historik Jaroslav Mezník vidí zlomové okamžiky jako součást historie každého státu a každého národa. Proud dějin k těmto zlomovým okamžikům vede a jsou symbolem toho, co se událo předtím. Tento náhled by bylo možné doplnit myšlenkou, že zlomové okamžiky pouze nesymbolizují dobu předcházející, ale především nastolují nová období, která jsou tímto zvratem mnohdy zásadně ovlivněna. Důvody prudkých historických změn jsou přitom často spojovány s vnějšími vlivy: geografickými, klimatickými, přílivem financí, ideologie či dobré nebo zlé tvořivosti „velkého“ člověka.¹

Přelomové události českých dějin jsou tedy nedílnou součástí české historie, něčím co tvoří hranice jednotlivých dějinných období nebo má zásadní vliv na jejich průběh. Tyto zlomové události se promítají až do dnešních dnů. Nejedná se přitom pouze o příčiny a dopady dřívějších procesů, které zároveň ovlivňují současnost, ale často v podobě nejružnějších státních svátků, vzpomínkových akcí či pořadů pronikají do každodenního života obyvatel dnešní České republiky. Otázkou tedy může být jakým způsobem ovlivňují chování a jednání jednotlivých obyvatel. Tato diplomová práce se přitom zaměřuje na jeden segment, který lze v tomto směru sledovat. Je jím cestovní ruch vázaný na lokality spjaté s významnými událostmi českých dějin.

Téma diplomové práce bylo autorem práce vybráno především z důvodu dlouhodobého zaujetí pro historii a pro cestovní ruch. Téma představovalo poměrně vhodné skloubení těchto dvou zájmů. Především však bylo konkrétní téma mezníků českých dějin a jejich projevů v cestovním ruchu v jednu z oblastí, které autora práce dlouhodobě zajímaly. Jistým impulzem pak byla skutečnost, že se tomuto tématu nedostává prakticky žádné pozornosti.

Diplomová práce se dělí na dva základní oddíly. První se dotýká problému vymezení a vnímání přelomových momentů českých dějin, druhá hledá paralely mezi projevy současného cestovního ruchu a zmíněnými mezníky českých dějin. Bližší pohled na strukturu práce přináší rozdělení do čtyř kapitol. První z nich, Metodika práce a zdroje, slouží především k vymezení

¹ MacCannell, D.: *The Tourist. A new Theory of the leisure class.* Berkeley 1999, s. 85.

využitých metod a postupů a je rozdělena jak podle jednotlivých kapitol práce, tak také podle postupu v rámci vytváření práce. Druhá kapitola měla za úkol vymezit zlomové historické události českých dějin, přinést čtenáři nutný rozhled v příčinách a důsledcích událostí tak, aby byla jasně patrná přelomovost dané události pro domácí dějiny. Klíčová kapitola Projevy cestovního ruchu a jejich souvislost s významnými událostmi českých dějin se dělí na dva menší celky. V prvním z nich jsou prezentovány výsledky dvou dotazníkových šetření, prvního provedeného na místě významné události, druhého v rámci odpovědí elektronickou formou. Druhý celek pak mapuje stav a potenciál cestovního ruchu ve sledovaných lokalitách, vychází především ze závěrů terénního výzkumu a řízených rozhovorů. Finální kapitola má především za cíl zhodnotit výsledky výzkumu a dále také přinést některá srovnání s tematicky blízkými atraktivitami cestovního ruchu.

Hlavní otázka, na níž se snaží diplomová práce odpovědět, je tato: Lze nalézt jednoznačné projevy přelomových událostí českých dějin v cestovním ruchu? Další otázky mají tuto otázku rozvést a pokusit se dopomoci k odpovědi na ni. Půjde tedy především o otázky zaměřené na možnosti vytyčení mezníků cestovního ruchu, na projevy modifikace a pozdější konstrukce historických událostí, na vliv školní výuky dějepisu na nazírání na dané události, a také na otázku, zda současné chování domácích turistů vychází mimo jiné i ze znalosti českých dějin. Stejně tak půjde o otázky, resp. odpovědi na otázky, které by měly směřovat ke zjištění, zda jsou lokality přelomových událostí dostatečnou atraktivitou či se v jejich blízkosti musí nacházet jiné významnější atraktivity, aby byly schopné přilákat určité množství účastníků cestovního ruchu. Dále zda je možné vytyčit potenciál takto zaměřeného cestovního ruchu a naznačit jeho perspektivy do budoucnosti. Tedy zda skutečně jde o marginální segment cestovního ruchu nebo jej bude možno za určitých podmínek soustavněji a intenzivněji využít. Dle počátečního předpokladu byla také vytvořena hypotéza, jejíž znění je následující: Zlomové historické události českých dějin lze sice v projevech cestovního ruchu sledovat, avšak jejich dopad je v rámci cestovního ruchu zanedbatelný.

2 Metodika práce a zdroje

Při zpracování diplomové práce bylo využito několika navzájem se doplňujících metod. V prvotní fázi příprav se jednalo především o selekci významných událostí českých dějin na základě zvolených kritérií v rámci analýzy učebnic dějepisu pro základní školy a dále o studium odborné literatury k tématu. Následoval terénní výzkum ve zvolených lokalitách v ČR spojený s dotazníkovým šetřením na místě. Později také odlišné dotazníkové šetření zaměřené na specifickou skupinu účastníků hry geocaching. Mimo dotazníkové šetření bylo využito dále metody řízeného rozhovoru, především při komunikaci s představiteli místních obecních nebo městských úřadů, informačních center, muzeí, památníků, zájmových sdružení a spolků, a to jak přímo v daných lokalitách, tak později telefonicky.

Literatura a zdroje

Největším nedostatkem, který byl značnou překážkou probíhajících prací, byla absence tvrdých dat, na jejichž základě by mohl být sledován počet návštěvníků a trendy v návštěvnosti lokalit spjatých s významnými událostmi českých dějin. Dostupnými se ukázaly být většinou pouze odhady počtu návštěvníků učiněné starosty, vedoucími pracovníky muzeí či jiných institucí a spolků. S těmito čísly je však nutné pracovat krajně obezřetně, jelikož mohou spíše než s danou historickou událostí souviset s jinými faktory a vlivy. V každém konkrétním případě tak bylo nutné přihlídnout k mnoha kritériím dané lokality a na základě učiněného závěru otestovat, zda je možné počítat s přelomovým momentem dějin jako s primárním faktorem vedoucím ke zjištění návštěvnosti. Přesná data návštěvnosti (učiněná na základě statistik prodaných vstupenek) byla získána pouze v minimálním počtu lokalit. I v tomto případě bylo vždy nutné počítat se značnou opatrností při zařazení atraktivity cestovního ruchu (a důvodů její návštěvnosti) do souvislosti s historickou událostí.

Prvotní fáze studia literatury se nezaměřovala na odbornou literaturu, nýbrž na učebnice dějepisu, o jejichž analýze bude řečeno více později. Studium odborné literatury pak bylo zacíleno dvojím směrem. Jedním byla literatura historická, mapující konkrétní historickou událost nebo se alespoň významněji zmiňující o dané události a postihující širší dějinné období. Druhým pak byla literatura s odborným zaměřením na cestovní ruch. Oba směry studia literatury probíhaly prakticky současně, jelikož bylo nutné hned v počátečních fázích práce zajistit jak historické podložení daných událostí a zjištění jejich možného použití v diplomové práci, tak připravit půdu pro výzkum v oblasti cestovního ruchu.

Hlavní myšlenka diplomové práce, tedy mapováním projevů cestovního ruchu v kontextu přelomových událostí národních dějin, je tématem doposud opomíjeným. Nemusí se přitom jednat pouze o domácí, české dějiny, i z širšího hlediska se jedná o poměrně nezmapované téma. Studium literatury bylo kvůli tomuto handicapu omezeno již v počátcích. Přesto se především v zahraniční literatuře objevují publikace, které se tematicky částečně přibližují k hlavnímu směřování této práce. Jsou to především témata mající blízko k cestovnímu ruchu spjatému s kulturním dědictvím

a odkazem minulých generací.² Jiným tématem, který se ke sledovanému zaměření přibližuje, je otázka národních dějin a národní identity zrcadlící se v cestovním ruchu.³

Při vytváření map dokumentujících místa a atraktivitu spojené s událostmi bylo využito programu ArcGIS 9.3. Data byla získána především z dostupných WMS služeb poskytovaných prostřednictvím národního geoportálu a datové sady ArcČR 500. Pro místa mimo ČR pak bylo využito ESRI dat, která jsou součástí standardní instalace ArcGIS 9.3 a datové sady Open Street Map (OSM) dostupné formou WMS služby i volně stažitelných shapefile, doplňkově i WMS služby CubeSERV pro vyjádření reliéfu Evropy.

Vymezení významných událostí českých dějin a jejich historické pozadí

K vytvoření poměrně rozsáhlé kapitoly věnované vymezení významných událostí českých dějin a analýze jejich historického významu vedla v první řadě nutnost zmapování a rozčlenění přelomových událostí českých dějin. Kapitola je především výsledkem výzkumu učebnic dějepisu vydávaných ve dvou obdobích: mezi lety 1960 a 1980 a v období po roce 1989. Výběr právě těchto učebnic má své opodstatnění. Jedná se o učebnice dějepisu určené pro základní školy a je proto zřejmé, že se k jejich obsahu musela během povinné školní docházky dostat průřezově převážná většina dnešní populace sídlící v České republice (výjimkou mohou být např. imigranti). Takto známé informace obsažené v učebnicích by neměly být nějakou nadstavbou znalostí o historii vlastního národa, ale naprosto základními znalostmi.

Z důvodu selekce pouze nejzákladnějších událostí bylo přikročeno k eliminaci událostí, jež nebyly zmíněny ve všech učebnicích, které mají platnou schvalovací doložku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Platnost schvalovací doložky byla zjišťována během prvních fází výzkumu, aktuální tedy byla pro školní rok 2009/2010.⁴ Každé dějinné období je zastoupeno vždy

² O tomto tématu např. tyto v diplomové práci použité zdroje: Nuryanti, W.: Heritage and Postmodern Tourism. In: *Annals of Tourism Research*, č. 23, roč. 1996, s. 249-260; Gary Epton: Heritage: Pride or Passion, Product or Service? In: *International Journal of Heritage Studies*, č. 10, roč. 2004, s. 333-348; Hall, C. M. - MacArthur, S.: *Heritage Management in New Zealand and Australia: Visitor Management, Interpretation and Marketing*. Auckland 1993; Johnson, N. C.: Framing the past: Time, space and the politics of heritage tourism in Ireland. In: *Political Geography*, č. 18, roč. 1999, s. 187-207. [online]. [cit. 2010-09-22]. Dostupné z WWW: http://www.depts.ttu.edu/museumttu/CFASWebsite/H7000%20folder/Readings%20Heritage%20Tourism%202010/H%20tourism_Ireland_Johnson%201999.pdf

³ Podobně např. tento v diplomové práci použitý zdroj: Palmer, C.: Tourism and the symbols of identity. In: *Tourism Management*, č. 20, roč. 1999, s. 313-321. Pouze částečně s tímto tématem souvisí další publikace zaměřující se však spíše přímo na národní historii, její zlomové události a mýty, viz Coakley, J.: Mobilizing the Past: Nationalist Images of History. In: *Nationalism and Ethnic Politics*, č. 10, roč. 2004, s. 531-560. [online]. [cit. 2010-11-15]. Dostupné z WWW: <<http://dx.doi.org/10.1080/13537110490900340>>

⁴ Analyzované učebnice dějepisu pro základní školy s výjimkou učebnic věnovaných pravěku a starověku (kde nelze hledat žádné události spjaté s českými zeměmi) jsou tyto: Válková, V. - Parkan, F.: *Dějepis 7 - středověk a raný novověk*. Praha 2007; Válková, V.: *Dějepis 8 - novověk*. Praha 2008; Válková, V.: *Dějepis 9 - nejnovější dějiny*. Praha 2009; Mandelová, H. - Kunstová, E. - Pařízková, I.: *Dějiny 20. století*. Liberec 2004; Mandelová, H. - Kunstová, E. - Pařízková, I.: *Dějiny novověku*. Liberec 2003; Mandelová, H. -

několika učebnicemi, takže se nemohlo stát, že by snad výběr událostí vycházel pouze z analýzy jediné učebnice.

Práce na kapitole započaly již před zahájením samotného terénního výzkumu, jelikož byly nutnou součástí výběru lokalit. Bylo nutné určit, zda se jedná skutečně o přelomovou historickou událost českých dějin či zda šlo o událost nepříliš podstatnou. Důležitý byl také dopad zvolených událostí na české dějiny. V některých případech byly vypuštěny v učebnicích zmiňované přelomové události (např. známá a také z hlediska cestovního ruchu významná bitva u Slavkova), jelikož ovlivňovaly spíše jiné než české dějiny (evropské, světové nebo dějiny jiné země). Neméně důležitým se ukázalo oddělení významných událostí (např. založení pražské univerzity) od významných dějinných období (např. doba vlády Karla IV.). V tomto případě se ukázalo nutné vymezit slovo událost. Dle hesla z Encyclopedia Britannica je výskyt události časově a místně omezen.⁵ Pokud z tohoto výkladu vyjdeme, můžeme se zaměřit na historické události. V jejich případě lze počítat s dopadem na dějiny, závažnost tohoto dopadu se může lišit. Je nutné rozlišit historickou událost (definujeme ji jako jednorázový, časově a místně silně omezený úsek dějin, který však může mít dlouhodobé dopady na širší prostor) od historického období (definujeme jej jako časově a místně omezený úsek dějin, jehož omezení je z časového i z prostorového hlediska značně široké či nevýrazné; převládá dlouhodobost a širší prostorové přesahy). Z toho plyne, že sledované události musí splňovat kritérium silného omezení v čase (dny, týdny, maximálně měsíce) a v prostoru (což je již hůře uchopitelné, zvláště se zřetelem na moderní dějiny, přesto by mělo jít o prostor nedosahující plošně velikosti státu ani určitého širšího regionu, problematický je často také prostor velkoměsta).

Ačkoliv analýza učebnic a následný výběr událostí vycházely výhradně z učebnic používaných v současnosti, byly analyzovány též učebnice vydané výrazně dříve. Jsou jimi učebnice, které se ve školách objevily mezi lety 1960 a 1980.⁶ Důvodem byl předpokládaný odhad skladby návštěvníků lokalit spjatých s významnými událostmi českých dějin. Návštěvníky by jen stěží mohly být výhradně nejmladší ročníky. Z toho důvodu proběhla komparace pojetí událostí mezi učebnicemi vydanými za minulého režimu a v současnosti. Výsledek má přinést určité

Kunstová, E. - Pařízková, I.: Dějiny středověku a počátků novověku. Liberec 2002; Velinský, T. - Bartáková, E.: Dějepis 7: Středověk a počátky nové doby. Plzeň 2009; Vykoupil, V. - Antonín, R. - Fejfušová, M.: Dějepis 7: středověk a počátky novověku. Brno 2008; Vykoupil, L. - Čapka, F.: Dějepis 8: novověk. Brno 2009; Trapl, M. - Traplová, J. - Hýsek, O.: Dějepis 8: novověk. Olomouc 2009; Burešová, J. - Hýsek, O. - Schulzová, E.: Dějepis 9: moderní dějiny. Olomouc 2008; Čapka, F.: Dějepis 9: od r. 1918 do současnosti. Praha 2007; Pečenka, M. - Augusta, P. - Honzák, F.: Dějiny moderní doby, 1. díl. Praha 1999; Pečenka, M. - Augusta, P. - Honzák, F.: Dějiny moderní doby, 2. díl. Praha 2000; Augusta, P. - Honzák, F. - Pečenka, M.: Dějiny novověku. Úvaly 2003; Picková, D. - Kubů, N.: Dějiny středověku a raného novověku: Zrození středověké Evropy. Úvaly 2005; Augusta, P. - Honzák, F. - Picková, D.: Dějiny středověku a raného novověku: Středověká společnost. Úvaly 2008; Beneš, Z. - Augusta, P.: Dějiny středověku a raného novověku: Ranný novověk. Úvaly 2005.

⁵ Encyclopedia Britannica. [online]. [cit. 2011-02-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/197129/event>>

⁶ Jsou to tyto učebnice: Neuman, P. - Pravdová, M.: Dějepis pro 6. ročník. Praha 1963; Sosík, A. - Vrabc, V.: Dějepis pro 7. ročník. Praha 1963; Joza, J. - Butvin, J. - Červinka, F.: Dějepis pro 8. ročník. Praha 1972; Bartošek, K.: Dějepis pro 9. ročník. Praha 1965.

srovnání často značně rozdílných náhledů na národní dějiny a dokumentovat látku, se kterou se setkala ve škole především dnešní střední generace. Výsledky analýzy jak současných, tak i dříve vydaných učebnic a jejich stručnou komparaci lze nalézt vždy v předposledním odstavci podkapitol věnovaných jednotlivým událostem.

Posledním odstavcem u každé kapitoly je pak definitivní určení historické lokace události tak, aby bylo možno v následujících kapitolách omezit konkrétní prostor a v něm hledat projevy cestovního ruchu vázaného na danou událost. Již na počátku výzkumu bylo přitom jasné, že se jedná o problematickou pasáž. V řadě případů nelze konkrétní lokalitu vymezit, jelikož je událost spjata s příliš širokým prostorem (např. celé území státu) nebo historický či archeologický výzkum nepokročil do fáze jednoznačného určení lokality, která je tudíž nejistá. Přesto je událostí splňujících všechny kritéria celá řada.

Kapitola věnující se historickému pozadí událostí si rozhodně neklade za cíl pojmout informace do šíře, jako spíše nastínit historické události a zaměřit se pouze na jejich podstatné body. V jednotlivých podkapitolách, resp. v textu věnovaném určité historické události, byla využita jako zdroj především odborná historická literatura. V případech sporných bodů bylo snahou alespoň částečně nastínit některé zásadní současné i dřívější výsledky historického bádání v dané oblasti. V několika případech sloužily jako předloha a inspirace autorovy dřívější práce, především pak práce bakalářská.⁷ Vytvoření takto rozsáhlé kapitoly bylo nutné jak z výše uvedených hledisek, tak především z toho důvodu, že historický obsah bylo nezbytné zpracovat kvůli doplnění příčin a důsledků dané události tak, aby dokumentoval důležitost události pro domácí dějiny, což je zásadní kritérium výběru události. Příčiny, důsledky a průběh událostí má navíc značný dopad na percepci události dnešní populací a může tak ovlivňovat projevy cestovního ruchu. Rozbor historie předurčoval skladbu možných atraktivit v dané lokalitě a také způsob přípravy na terénní výzkum. Určitou roli při zpracování kapitoly hrála i snaha o dobrou orientaci čtenáře v dané problematice. Kapitola záměrně dodržuje chronologické řazení jednotlivých přelomových událostí českých dějin.

Analýza účastníků cestovního ruchu

V rámci kapitoly zaměřující se na analýzu účastníků cestovního ruchu byla využita výzkumná metoda dotazníkového šetření. Hlavní otázky, na něž měla kapitola odpovědět, se týkají především motivace turistů, kteří zvolená místa navštívili. Tedy zjištění, co vedlo turisty k návštěvě lokality a zda se jako hlavní či vedlejší motivace objevuje historická událost.

V případě dotazníkového šetření, ale i u jiných metod (řízené rozhovory...), bylo v přípravné fázi práce využito několik publikací mapujících výzkumné metody v geografii a především v cestovním ruchu.⁸ První varianta dotazníkového šetření se zaměřovala na turisty přítomné přímo na místě spjatém s historickou událostí. Konkrétní místo dotazování bylo vždy voleno s ohledem na předchozí historický výzkum a terénní průzkum. Cílem bylo, aby šetření

⁷ Rája, J.: Návrh školního atlasu slavných bitev české historie. [Bakalářská práce], Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta. Olomouc 2008.

⁸ Mezi použitými zdroji to jsou: Finn, M. – Elliott-White, M. – Walton, M.: *Tourism and Leisure Research Methods*. Harlow 2000; Veal, A. J.: *Research Methods for Leisure and Tourism*. Harlow 2006; *Qualitative Research in Tourism*. New York 2009; částečně též Hall, C. M. – Page, S. J.: *Geography of Tourism and Recreation, Environment, Place and Space*. New York 2010.

probíhalo v místě prokazatelně nejsilněji spjatém s danou událostí. Při samotném šetření bylo využito metody náhodného výběru respondentů. Druhá varianta dotazníků byla vytvořena s podobným záměrem jako prvotní verze, lišilo se však prostředí vyplňování dotazníků a také skupina oslovených respondentů. V tomto případě šlo o účastníky hry geocaching, kteří navštívili danou lokalitu, kde se pokoušeli nalézt podle přesných zeměpisných souřadnic ukrytou tzv.cache (nebo též keš). Geocaching simuluje hru hledání pokladu s moderním vybavením. Konkrétně k tomuto dotazníkovému šetření o několik řádek níže.

V prvotní fázi příprav dotazníku byl vytvořen pilotní dotazník, který byl testován na několika respondentech v papírové (dotazníky vyplněné respondenty ve sledovaných lokalitách) i elektronické verzi (dotazníky vyplněné na www.vyplnto.cz v rámci výzkumu zaměřeného na uživatele hry geocaching). Následně byly provedeny drobné úpravy dotazníků tak, aby reflektovaly zjištěná problematická místa, kterých se ukázalo být hned několik.

V rámci obou dotazníků se objevuje několik shodných otázek. Záměrem totiž v obou případech bylo zjistit odpověď na několik zásadních otázek, které měly pro práci největší přínos. Mezi nimi je důvod návštěvy lokality, především zda měl něco společného s danou historickou událostí. Snahou také bylo zjistit vnímání a nazírání respondentů na důležitost dané zlomové události. Mezi jinými byl zjišťován vztah respondentů k dějinám, což mohlo být přínosem k profilu návštěvníka. K němu měly též přispět demografické otázky. Dotazník byl koncipován tak, aby v úvodu byly otázky obecnější, jednodušší a zaměřené na cestu respondenta na místo (otázky opakované návštěvy lokality, dopravy na místo, počtu osob ve skupině, délky pobytu, hlavní náplně cesty, informačního zdroje). Následovaly pro výzkum nejdůležitější otázky vztahované k dané lokalitě (otázky na znalost události, důležitost události v rámci cesty respondenta, otázky na prezentaci a zázemí události, zamyšlení nad dopadem na české dějiny). Dále následovala série dotazů, které se již nevztahovaly k dané lokalitě (otázky na návštěvnost jiných historických míst respondentem, atraktivnost historických míst, motivaci k návštěvě míst a budoucí plány v rámci cestovního ruchu vázaného na historické lokality). Finální část měla za úkol zjistit několik demografických údajů, předně místo bydliště (zde bylo velice důležité pečlivě sledovat vzdálenost bydliště od místa události), nejvyšší dosažené vzdělání, věk a pohlaví. Kompletní dotazníky jsou umístěny v přílohách diplomové práce.

Dotazníkové šetření bylo ve sledovaných lokalitách provedeno v době hlavní turistické sezóny v České republice, od června do září 2010. Důvod tkví především ve snaze o získání dostatečného vzorku respondentů. V rámci dotazníkového šetření a terénního výzkumu, jehož průběh byl s dotazníkovým šetřením časově shodný, byly navštíveny všechny sledované lokality v České republice. Mimo území ČR proběhl průzkum lokality pouze v místech bitvy na Moravském poli, jiné zahraniční lokality byly mimo časové a finanční možnosti autora práce. Stejně příčiny jsou také důvodem nižšího počtu respondentů v některých lokalitách. Roli v tomto případě ale hrála celá řada jiných faktorů, které nemohly být ovlivněny, nevyjímaje faktor počasí. Časové rozpětí pobytu autora v jednotlivých sledovaných místech se sice liší (jednalo se však vždy alespoň o několik hodin), přesto lze podle počtu respondentů v daných lokalitách od sebe rozlišit místa s daleko vyšším počtem vyplněných dotazníků a ta, kde zůstalo jen u čekání na respondenta. Celkem bylo získáno 110 dotazníků, odmítnutí participace na výzkumu bylo ze strany respondentů značně ojedinělé. Jak již bylo řečeno, bylo využito metody náhodného výběru respondentů. Značnou roli však hrála informace zjišťovaná hned v úvodním oslovení respondentů. Otázka

směřovala na bydliště respondenta. Jelikož se celý výzkum zaměřuje na turisty, bylo nutné vyřadit z jeho průběhu všechny návštěvníky bydlící v blízkosti lokality. Za „místními občany“ byli přitom považováni všichni, jejichž bydliště se nacházelo zhruba do 15 km od lokality. Tato hranice byla stanovena jako dostatečná pro odfiltrování místních obyvatel pohybujících se v okolí bydliště. Stejně tak byli z dotazníkového šetření vyloučeni občané jiných států, jelikož by nemohli splňovat podmínky kladené na respondenta. Jedná se totiž o přelomové události jiného než jejich vlastního státu, jejich náhled na české dějiny by byl značně modifikovaný a nesplnili by ani kritérium zisku základních historických informací o českých dějinách na základní škole. Je však nutné podotknout, že (s výjimkou historického jádra Prahy a Moravského Pole) byl počet cizinců v místech významných událostí českých dějin zanedbatelný.

V rámci druhého dotazníkového šetření bylo zaměření částečně odlišné. Především se jednalo o dotazník, který nebyl vyplňován přímo na místě, u odpovědí nebyl autor práce vůbec přítomen a vyplňování probíhalo elektronickou formou. Hráči geocachingu byli vybráni pro tento výzkum z důvodu návštěvy jedné ze sledovaných lokalit. Tuto návštěvu zaznamenávají na www.geocaching.com, ať již byli při hledání cache (tj. skrytého pokladu) úspěšní či neúspěšní. Je nutné dodat, že cache bývají zpravidla umísťovány na turisticky, esteticky či jinak atraktivních místech. Jednoznačně tedy jejich umístění korespondovalo také s místy významných událostí českých dějin. Ze sledovaných lokalit byly cache uschovány na jedenácti místech spjatých se zlomovými událostmi.⁹ Kromě přesného umístění bylo také dbáno na to, aby v popisu cache, který je dostupný na oficiálním webu hry, nechyběly informace vztahující se k dané historické události. Výzkum tohoto specifického segmentu v rámci forem cestovního ruchu byl také založen na některých studiích mapujících geocaching v České republice z pohledu cestovního ruchu.¹⁰ Z nich byl využit především profil účastníka geocachingu a také náhled na možnost korelace dat návštěvnosti lokalit s daty „návštěvnosti“ cache. V další fázi byla data nalezení nebo nenalezení cache analyzována a došlo k výběru vylučujícímu zahraniční účastníky této hry. Analýza byla provedena na vzorku všech zapsaných za rok 2010, k jejich oslovení došlo v prvních týdnech následujícího roku, data z dokončeného dotazníkového šetření byla získána na začátku února. Výběr potenciálních respondentů byl omezen rokem 2010, aby nebyla návštěva místa zapomenuta. Problém časového odstupu byl i tak jednoznačný a spolu s faktorem odlišného způsobu dotazování sehrál zásadní roli při vytváření dotazníku. Oproti dotazníku vyplňovanému v terénu tak musela být změněna celá řada otázek. Stejně zůstaly pouze demografické dotazy i s omezením šetření na respondenty s bydlištěm nad 15 km od sledované lokality. Několik dotazů se týkaly hry geocaching a chování turistů – účastníků hry. Cílem byla snaha zjistit do jaké míry se hráči geocachingu odlišují, jaká jsou specifika jejich chování v rámci cestovního ruchu a především zda je geocaching hlavním (případně jediným) cílem jejich cesty nebo v ní hrají důležitou roli jiné faktory, např.

⁹ Konkrétně se jedná o Moravské pole, Lipany, Libici, Velehrad, Starou Boleslav, Olomouc, Kostnici, Bílou Horu, Kolínské bojiště, Chlum a Zborov. U posledně jmenovaného však doposud chybí záznam o nalezení českým turistou, cache byla založena až ke konci roku 2010.

¹⁰ Především se jedná o dvě bakalářské práce: Hocová, K.: Využití hry geocaching ve spojitosti s turistickou návštěvností. [Bakalářská práce], Vysoká škola logistiky Přerov, Přerov 2011; Lepková, H.: Nové netradiční formy cestovního ruchu. [Bakalářská práce], Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Brno 2009.

atraktivitu cestovního ruchu. Další otázky byly především vztaženy k dané lokalitě a k samotné zlomové události. Záměrně byly zvoleny tak, aby se shodovaly se stejnou sekcí v předchozím dotazníku pokládaném turistům na místě. Část otázek z posledního bloku byla znovu vztažena k obecným náhledům na historii a turismus, bez vztahu k navštívené lokalitě. Celkem bylo získáno 311 vyplněných dotazníků. Pokud toto číslo srovnáme s počtem oslovených (jejich počet vycházel také z existence kontaktních údajů v jejich profilech na www.geocaching.com), pak je návratnost zhruba 49 %, což je při takto koncipovaném dotazníkovém šetření poměrně běžné.

Současný stav a potenciál cestovního ruchu ve sledovaných lokalitách

Kapitola mapující současný stav a potenciál cestovního ruchu v místech událostí má za cíl především zhodnotit cestovní ruch na základě měkkých dat získaných z řízených rozhovorů a dále na základě terénního výzkumu. Přípravná fáze se znovu jako v předchozí kapitole vyznačovala prací s literaturou zaměřenou na výzkum v cestovním ruchu.

Na základě obecných webových zdrojů, jakými jsou stránky obcí, zájmových spolků, muzeí či památníků byla učiněna předběžná příprava před samotnou cestou na místo. Především se jednalo o získání základních údajů o jakýchkoliv hmotných připomínkách zlomových událostí a dále o získání kontaktních údajů a dalších informací.

Jak již bylo řečeno, terénní výzkum probíhal v letních měsících 2010 ve všech sledovaných lokalitách v ČR a v jedné lokalitě v zahraničí (Moravské pole). V rámci terénního výzkumu byla pořízena fotodokumentace současných atraktivit spojených s událostmi, v případě širšího prostorového přesahu události se fotodokumentace týká i celého zájmového okolí (např. v případě bitev byla snaha zachytit pokud možno celé bojiště). Některé vybrané fotografie jsou umístěny v textu. Terénní výzkum se zaměřoval především na průzkum okolí zájmových lokalit (okruh několika kilometrů), sledována byla infrastruktura cestovního ruchu přímo na místě, ale i v jeho okolí. Mimo to byly sledovány atraktivita cestovního ruchu související, ale i nesouvisející s danou zlomovou událostí. Kromě již zmíněného dotazníkového šetření probíhajícího na místě po ukončení fáze terénního výzkumu docházelo také ke kontaktování místních obyvatel. Během rozhovorů byly ujasňovány některé základní údaje.

Řízené rozhovory přicházely na řadu až po ukončení terénního výzkumu a dotazníkového šetření. Z časových důvodů nebylo vždy možné, aby řízený rozhovor proběhl v lokalitě v době výzkumu. V řadě případů navíc dotazovaní sídlili mimo lokalitu (ředitelé muzeí, představitelé spolků...), tudíž muselo být přistoupeno k pozdějšímu telefonickému kontaktování. V případě zahraničních lokalit bylo užito kontaktování elektronickou poštou, což ovšem ovlivnilo návratnost odpovědí (odpovědi pouze z Kostnice a Moravského pole).

V rámci řízených rozhovorů se autor často setkal s velkou ochotou (z některých míst byly poštou zasílány jinak nedostupné materiály), ale výjimečně také s odmítnutím, což komplikovalo ucelení výzkumu lokality. Zaměření řízených rozhovorů směřovalo především k získání přesného nebo odhadovaného počtu návštěvníků lokality, počtu návštěvníků určité významné akce spjaté s historickou událostí, prezentaci a propagaci místa a události, spolupráci s jinými subjekty a s plány rozvoje cestovního ruchu v lokalitě (ideálně ve spojitosti s událostí). Oslovení v rámci řízených rozhovorů směřovalo i na majitele pozemků, na nichž stojí atraktivita spjatá s událostí. Majitelé, pokud se lišili od subjektů oslovených na základě předchozího výběru (což bylo spíše

výjimkou), byli dotazováni stejně jako v předcházejících případech. Úspěšnost při získávání odpovědí však byla v tomto případě nižší než u ostatních oslovených subjektů.

V rámci kapitoly byl také sledován potenciál cestovního ruchu. Hodnocení potenciálu přitom vycházelo z několika zdrojů, tím nejzásadnějším však byl závěr studie zpracovaný Ústavem územního rozvoje.¹¹ Tento materiál, jakožto nejucelenější a nejaktuálnější studie k potenciálu cestovního ruchu v ČR, se stal podkladem pro hodnocení potenciálu cestovního ruchu v jednotlivých lokalitách.

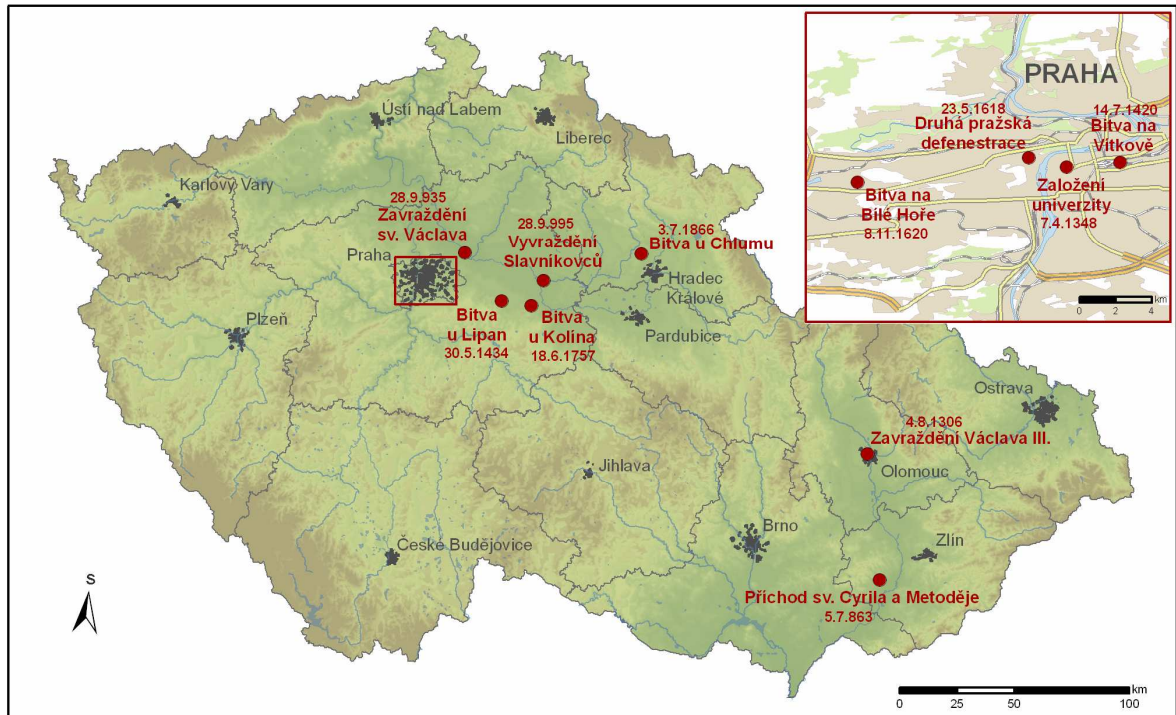
Zhodnocení vlivů významných událostí českých dějin na cestovní ruch

V rámci poslední kapitoly došlo ke zhodnocení dopadů významných událostí českých dějin na cestovní ruch. Proběhla syntéza předchozích výsledků a byly vyvozeny závěry o dopadech zlomových událostí na domácí cestovní ruch. K doplnění byla použita komparace s rodnými domy významných osobností české historie. Mnohdy se jakožto zlomová událost dějin objevuje narození významné osobnosti, která později ovlivňuje dějiny, případně i zpětně modeluje náhled na dějiny (takto např. osobnost Františka Palackého, jehož rodný dům byl také součástí komparace). Stručné srovnání nemělo za cíl přinést stejné množství poznatků, ale pouze ověřit nejzásadnější body spjaté s cestovním ruchem vázaným na tyto objekty, především pak návštěvnost. Získané informace vycházely především z řízených rozhovorů, které byly v tomto případě zacíleny na instituce vlastnící rodné domy nebo se podílející na jejich zpřístupnění a na představitele obcí v nichž rodné domy stojí. Určitou důležitost má také využití studia literatury a internetových zdrojů (internetové stránky obcí a muzeí) vztažených k těmto lokalitám. Osobnosti českých dějin byly zvoleny na základě jejich obecné známosti ověřené i v učebnicích dějepisu. Osobností bylo sice vybráno více, velkou část však nebylo možné využít z důvodu neexistence rodného domu, u osobností dějin středověku a raného novověku pak často z důvodu neznalosti rodného místa. Dále byla použito odlišné srovnání s významným bojištěm nadnárodního dopadu, s bojištěm bitvy u Slavkova. Stejně i v tomto případě se jedná pouze o stručnou komparaci zaměřenou především na návštěvnost a místní atraktivitu. Toto srovnání mělo nastínit, zda se události evropského významu projevují v domácím cestovním ruchu silněji než zlomové události národních dějin. Získaná data vycházejí především ze studia literatury a z informací získaných u zvolených institucí formou řízených rozhovorů. K závěrům srovnání je však z důvodu jediné sledované lokality nutné přistupovat obezřetně.

¹¹ Potenciál cestovního ruchu v České republice. [online]. [cit. 2011-02-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.uur.cz/default.asp?ID=3690>>

3 Vymezení významných událostí českých dějin a jejich historické pozadí

Jak již bylo nastíněno v metodice práce, bylo vybráno celkem 22 zlomových momentů českých dějin. Jejich lokalizace je uvedena v každé podkapitole týkající se konkrétní události. Pro lepší přehlednost byly vytvořeny mapy lokalit událostí v ČR a mimo ČR, které jsou zobrazeny níže.

Obr. 1: Mapa vybraných zlomových událostí v ČR (zdroj: ArcČR 500, OSM, upraveno)

Obr. 2: Mapa vybraných zlomových událostí mimo ČR (zdroj: CubeSERV WMS, Esridata, upraveno)

3.1 Příchod sv. Konstantina a Metoděje na naše území

První významnou dějinnou událostí, která byla dle zvolených kritérií na základě studia učebnic vybrána, je příchod bratrů Konstantina a Metoděje na území tehdejší Velké Moravy. Velkomoravskou říši lze přitom považovat za první státní útvar na našem území. Sámova říše, velmi často v tomto směru zmiňovaná, byla jen dočasným kmenovým svazem krátkodobě fungujícím z důvodu vnějšího ohrožení ze strany Avarů a Franské říše. Počátek Velké Moravy bývá spojován se jménem knížete Mojmíra I., kterému se ve 30. letech 9. století podařilo vytvořit zárodky pevnějšího státního útvaru v poříčí Moravy a následně je rozšířit do oblasti západního Slovenska. Nová říše se od počátků potýkala s mocí Východofranské říše, která působila na Velkou Moravu z jedné strany rozvratně (vojenská tažení, drancování, snaha o dosazování vládců na knížecí stolec), na druhou stranu se však díky jejím vojenským a politickým tlakům dokončoval proces sjednocování říše a upevňování vnitropolitického postavení.

Z těchto důvodů se kníže Rastislav, nástupce Mojmíra I., rozhodnul zmenšit vliv svého silného souseda na vnitřní záležitosti státu. Mezi ně spadal i kulturní vliv, jehož průvodní podobou bylo křesťanství. To již pronikalo jak na jádrové území Velké Moravy, tak i do zemí dočasně připojených k této říši, především pak do české kotliny. Řada čelních představitelů Velkomoravské říše již byla pokřtěna, ovšem mezi prostým obyvatelstvem stále značně převládalo pohanství. Rastislav požádal byzantského císaře Michala III. o vyslání misie, která by započala v christianizaci v jazyku srozumitelném pro domácí obyvatelstvo. V pozadí žádosti byla jistě také snaha získat vlivnou Byzantskou říši jakožto spojence proti rozpínavosti Východofranské říše. Misijní výprava byla vedena bratry Konstantinem a Metodějem, kteří zahájili své působení na Moravě roku 863. Oba měli již zkušenost s misijní činností z dřívějšího období, byly na dobové poměry značně vzdělaní (Konstantin se stal profesorem filozofie na vysokém učení v Konstantinopoli) a výhodou byl i jejich původ. Bratři vyrůstali v Soluni, v jejímž okolí sídlila početná slovanská populace, ovládali tudíž i místní slovanský dialekt. Vzhledem k menší různorodosti tehdejších slovanských jazyků byla tzv. staroslověnština, kterou bratři vytvořili, srozumitelná i středoevropským Slovanům. Před započátkem misie vytvořil Konstantin též písmo zvané hlaholice, které obsahovalo znaky odrážející hláskový systém slovanských jazyků. Svým příchodem na Velkou Moravu tak nepřispěla výprava pouze k christianizaci území, ale stala se také kulturní misí, která zásadně ovlivnila kulturní rozvoj na území našeho dnešního státu. Výprava se ukázala jako velmi úspěšná. Došlo k značnému rozšíření křesťanství mezi širší populací,¹² k prohloubení duchovního života, ke zvýšení kulturní úrovně a vzdělanosti, k vytvoření církevní organizace, která byla podporou státní struktury, ale i k politické výhodě ve vztahu s Východofranskou říší. K dovršení svého díla pak Konstantin a Metoděj podnikli cestu do Říma, kde se jim podařilo obhájit slovanskou liturgii, která byla uznána papežem. Později také papež zřídil samostatné moravské arcibiskupství, které mohlo užívat slovanské liturgie. I přes tyto značné úspěchy bylo náboženské a kulturní napojení na východní křesťanství, resp. Byzantskou říši, v ohrožení. Po politické změně, uzavření dlouhodobějšího míru mezi knížetem Svatoplukem a Východofranskou říší byli stoupenci slovanské liturgie roku 885 vyhnáni z Velké Moravy.

¹² Stále se však jednalo především o vyšší vrstvy tehdejší společnosti a do určité míry také o obyvatele tehdejších hradišť, venkovské obyvatelstvo se doposud přidrželo pohanství.

Podarilo se jim však nábožensky a kulturně ovlivnit některé oblasti na Balkánském poloostrově. I přes tuto změnu byl vliv misie i z dlouhodobého měřítka značný.¹³

V současných učebnicích je příchodu misijního poselstva vyčleněn poměrně široký prostor, kdy jsou zmíněny všechny přínosy příchodu obou mužů a rozebrán i jejich život. V učebnicích vydaných za minulého režimu (v tomto případě konkrétně roku 1963) jsou zmínky spíše torzovité. Přínos Konstantina a Metoděje vidí pouze v rozšíření písma, vůbec není zmíněn misijní charakter výpravy ani souvislost s rozšířením křesťanství, což samozřejmě vychází z protináboženského charakteru tehdejší učební literatury.

Ačkoliv lze příchod sv. Cyrila a sv. Metoděje spojit s určitým obdobím dějin, spojení s prostorem je složitější. Vychází především z toho, že se doposud nedokázali archeologové a historici shodnout na tom, kde leželo samotné centrum Velkomoravské říše, tedy hlavní sídlo knížete Rastislava v době příchodu misijního poselstva. Pátrání po tomto sídle, nazývaném Veligrad neboli Velehrad, má své počátky již v 19. století. S rozvojem archeologie pak bylo získáno mnoho indicií, které často měnily dosavadní náhled na mocenské centrum Velké Moravy. Nejčastěji byly v tomto směru zmiňovány tyto lokality: Staré Město - Uherské Hradiště, Mikulčice, Pohansko, Nitra, Děvín a Bratislava. Nejčastěji se dnes v souvislosti s opravdovým mocenským ústředím říše, a tedy i se jménem Velehradu, hovoří o Mikulčicích a především o oblasti Starého Města – Uherského Hradiště, které vykazují nejvíce atributů hlavního města raně středověkého státu.¹⁴ Se druhou ze jmenovaných lokalit se pojí i udržení slova Veligrad či Velehrad v místních názvech v okolí Starého Města, k čemuž u jiných míst nedošlo. Dnešní obec Velehrad, která je centrem náboženského cestovního ruchu zaměřeného na oslavu příchodu křesťanství na naše území (a tedy i příchodu dvou svatých – Konstantina, resp. Cyrila a Metoděje), leží v těsném zázemí možného centra Velkomoravské říše. Z tohoto důvodu lze pro naše účely využít současného cestovního ruchu v obci Velehrad, který je s touto historickou událostí spojen.

3.2 Zavraždění sv. Václava

Zárodky přemyslovského státního útvaru se začaly formovat v české kotlině již v druhé polovině 9. století, tedy v době, kdy Velká Morava zásadním způsobem ovlivňovala místní dění. Z popudu velkomoravského panovníka Svatopluka byl jako vládce středočeského území prosazen Bořivoj z rodu Přemyslovců. Bořivoj byl spolu se svou manželkou Ludmilou pokřtěn a nechal zbudovat v místech dnešního Pražského hradu kostel. Ten stál na úpatí tradičního intronizačního pahorku Žiži, kde stával kamenný stolec, na kterém dříve usedala knížata zvolená svobodným českým lidem. Tento pahorek i s blízkým pohanským kultovním místem nechal Bořivoj obehnat hradbami svého hradu obsazeného vlastní družinou, což značilo významný přelom, kdy se moc soustředí v jeho rukou a mění se dosavadní tradice spojená se svobodnou volbou knížete.¹⁵ Bořivojovi synové, Spytihněv a Vratislav, se tak bez odporu stali jeho nástupci. Spytihněv I. hledal na přelomu 9. a 10. století oporu u bavorského vévody proti Velkomoravské říši, jeho bratr Vratislav I. pak pokračoval v budování základů nového státu. Vratislavův prvorozený syn Václav, narozený kolem roku 907, se měl stát jeho nástupcem. Situace v rodícím se státním útvaru byla

¹³ Třeštlík, D.: Vznik Velké Moravy. Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791-871. Praha 2001.

¹⁴ Galuška, L.: Velká Morava. Brno 1991, s. 68 – 74.

¹⁵ Třeštlík, D.: Počátky Přemyslovců. Praha 1981, s. 90.

poměrně složitá, především kvůli značným změnám, které přinášel nový systém vlády a správy, ale i nové náboženství bořící zažitě tradice. V této přelomové době budování základů státu bylo především nutné udržet mír s daleko mocnějším západním sousedem, Východofranskou říší. V rámci této říše se před rokem 920, v době tamní slabé centrální moci, vytvořily na hranicích s českou kotlinou dvě ohniska regionální moci – Bavorsko a Sasko. Uvnitř českého státu se situace komplikovala smrtí Vratislava I. v roce 921, kdy jeho syn Václav nebyl ještě dospělý. Poručenské vlády se ujala vdova po Vratislavovi, kněžna Drahomíra. Ta vyřešila neshody s Ludmilou, které byly částečně mocenským sporem, částečně patrně i sporem náboženským a rodinným (šlo také o vliv na mladého Václava a jeho křesťanskou výchovu), Ludmilinou vraždou.

Václav se ujímá vlády o několik let později, za situace, kdy na západě sílí moc Jindřicha Ptáčníka ze Saska. Ten také pohrozil Václavovi vojenskou výpravou do Čech. V tomto směru bylo často v pozdější době zmiňováno a rozebíráno Václavovo poddání se Jindřichovi a placení tributu. Situace byla často zneužívána a překrucována, např. během období Protektorátu. V tehdejší době se však jednalo o naprosto běžný poplatek silnějšímu panovníkovi, spíše ve formě určitého vztahu a spojení než podřízení. Díky tomuto poplatku se mohl Václav zaměřit na vnitřní budování státu a rozšiřování moci v české kotlině, přičemž bylo zamezeno možným negativním důsledkům, jakým byly vystaveny některé jiné slovanské kmeny, např. polabští Slované. Stejně tak se mu tímto činem dostalo uznání dalších vévodů v říši, čímž dosáhl na další možnosti budování zahraniční politiky.

Mezi knížetem Václavem, na dobové poměry značně vzdělaným panovníkem, a jeho mladším bratrem Boleslavem docházelo zcela jistě k názorovým sporům. Důvodem byl patrně i poplatek Jindřichovi Ptáčníkovi, stejně jako způsob, jakým Václav budoval nový stát. Svou roli hrál i proces christianizace, jehož byl Václav horlivým zastáncem a podporovatelem, což v knížectví, kde doposud převládalo pohanství, mohlo být zdrojem odporu. Důslednější christianizace totiž zasahovala rodové a pohanské zvyklosti a rozšiřovala moc vládců.¹⁶ Církev dávala zároveň panovníkovi potřebnou legitimitu. Stále na počátku těchto snah však přichází násilná smrt knížete. Co se týče samotného okamžiku Václavovi smrti, je dnes již prokazatelně ustálen na datu 28. 9. 935.¹⁷ Václavova vražda se udála na hradě Stará Boleslav ve středních Čechách, kde Boleslav využil dané situace a nechal svého bratra zavraždit.¹⁸ Přelomovost této události nespočívá ve změně panovníka či náhledu na prosazení přemyslovské moci uvnitř české kotliny ani ve vztahu k zahraniční moci. Václavovo úsilí o hlubší zakotvení křesťanství v rodícím se českém státě a jeho osobní zápal pro nové náboženství předznamenal, že brzy po své smrti začal být uctíván jako svatý a mučedník pro víru. Na rodícím se svatováclavském kultu má paradoxně svůj podíl i Boleslav, který si uvědomoval, že mu kult i přes roli bratrovraha nemůže ublížit a naopak může být pro Přemyslovce přínosem. Brzy se ukázalo, že postava sv. Václava a jeho tradice sehrála důležitou úlohu v emancipaci českého státu a přemyslovské dynastie v rámci křesťanské Evropy. Pro přemyslovskou dynastii znamenala postava a kult sv. Václava značnou podporu uvnitř státu a jistě také legitimizaci moci tohoto rodu. Sv. Václav reprezentoval před Bohem rod

¹⁶ Čornej, P. a kol.: Dějiny zemí Koruny české. Praha 1992, s. 35.

¹⁷ Třeštlík, D.: Počátky Přemyslovců. Praha 1981, s. 21.

¹⁸ Některé současné výklady této události pracují i s možností, že provedení vraždy mohlo být nešťastnou náhodou, ovšem s prvotním úmyslem Boleslava usilovat Václavovi o život. Tuto teorii zastává především Dušan Třeštlík.

Přemyslovců a posiloval tak v očích veřejnosti autoritu a moc knížete. Stejně tak byl později posilou v praktických záležitostech, jakým bylo např. ustavení pražského biskupství. Svatováclavská tradice pak dlouhodobě posilovala pocit sounáležitosti obyvatel se státem a jeho vládnoucí vrstvou a znamenala určitou víru v budoucnost státu. Z toho ostatně vyplývá i pojetí sv. Václava jakožto ochránce a obránce českých zemí, jehož jméno bylo později skloňováno především v dobách považovaných z národního hlediska za obtížné. Ostatně není náhodou, že socha sv. Václava na Václavském náměstí je ústředním bodem, kolem kterého se odehrávaly zlomové okamžiky českých dějin 20. století a také v dnešní době slouží jako pomník a připomínka závažných událostí našich dějin.

V učebnicích dějepisu používaných v dnešní době jsou zavraždění sv. Václava a důsledky této vraždy zmiňovány relativně obsáhle, což je v silném kontrastu k učebnicím vydávaným za minulého režimu. V nich je pouze velice krátká zmínka o odporu početné skupiny velmožů proti knížeti, který byl následně zavražděn svým bratrem Boleslavem. Není zde zmíněn ani letopočet či jakékoliv další rozvinutí tématu vraždy, panování knížete Václava či svatováclavského kultu a tradice. Z pohledu těchto učebnic je tedy událost vnímána jakožto značně okrajová. Důvody jsou znovu jednoznačně na straně protináboženského charakteru tehdejších učebnic.

Prostorové vymezení události je v tomto případě poměrně jednoduché, vražda se stala u vrat kostela sv. Kosmy a Damiána ve Staré Boleslavi. Dnešní chrám sv. Václava, významné české poutní místo, je přitom totožný s kostelem sv. Kosmy a Damiána.¹⁹

3.3 Vyvraždění Slavníkovců

Vyvraždění rodu Slavníkovců datované do roku 995 bývá považováno za jednu z nejvýznamnějších událostí raně středověkého českého státu. Dodnes však celá řada okolností zůstává skryta a neobjasněna, zásadně se liší samotné náhledy na řadu základních otázek. Samotný rod Slavníkovců není zcela jasně zařaditelný. Na jednu stranu bývá označován za významný rod, který se stal soupeřem Přemyslovců (což je spíše klasické pojetí), na druhou stranu bývá nezřídka považován za vedlejší větev Přemyslovců a události považovány za řešení napětí uvnitř rodu, či dochází až ke snižování významu rodu Slavníkovců a důsledků jejich vyvraždění.²⁰ V každém případě je této události věnován v odborných kruzích poměrně velký zájem. Česká historiografie se Slavníkovci zabývá již od poloviny 19. století a možná také z toho důvodu se vyvinulo několik interpretací toho, o jak mocný rod se jednalo, jaký byl jeho původ a spříznění s Přemyslovci a z jakého důvodu byli vyvražděni. Se jménem rodu Slavníkovců nepřichází dobové prameny, ale až František Palacký, který tak rod pojmenoval podle jeho zakladatele Slavníka. Slavníkovci bývají považováni za starý knížecí rod spojený se zvláštním kmenem (tradičně se Zličany), jiné interpretace uvádí, že Slavník byl příslušníkem boční větve Přemyslovců. Různí se také pojetí spravovaného území. Častěji bývají zahrnovány poměrně rozsáhlá území východních a jižních Čech. Centrem panství však je shodně označována Libice nad Cidlinou. Pokud by platilo tradiční pojetí události, pak Přemyslovci v 10. století ovládali českou kotlinu pouze částečně a fakticky pod jejich správu spadaly spíše jen střední Čechy, případně některé další oblasti. Slavníkovci by v tom

¹⁹ Původní kostel sv. Kosmy a Damiána byl zahrnut do nové stavby baziliky sv. Václava již v 1. polovině 11. století.

²⁰ V tomto duchu např. Lutovský, M. – Petrůň, Z.: Slavníkovci, mýtus českého dějepisectví, Praha 2005.

případě byli určitou konkurencí, která bránila sjednocení české kotliny pod vládou jediného rodu. Teprve po jejich vyvraždění byly Čechy politicky sjednoceny a podřízeny vládě jediného knížete.

Jisté je to, že se Slavníkovci stali hospodářsky a politicky velmi mocným rodem. Dokazuje to především právo razit mince, které Slavníkovci na svých statcích uplatňovali. Ražba stříbrných mincí svědčí o výrazných projevech nezávislosti, jelikož v této době byla ražba výhradně v pravomoci panovníka (což ovšem bývá také zpochybňováno²¹). Druhým bodem, který je pro novější teorie oříškem, je postavení Slavníkovců, jež přesahovalo hranice státu. Rod patrně vedl nezávislou nebo alespoň částečně nezávislou zahraniční politiku, jeho představitelé byli např. spojenci císaře Otty III. Jisté také je, že vraždění v Libici přežil nejznámější člen rodu, sv. Vojtěch a také faktická hlava rodu Soběslav. Ten v době dobytí Libice vedl své vojenské oddíly v táboře císaře Otty III. Jejich bratři byli v Libici zabiti, patrně i spolu s ženami a dětmi tohoto rodu. Svatý Vojtěch později zemřel mučednickou smrtí na misi u pohanských Prusů, Soběslav se vrátil do Čech spolu s polskou armádou. Při ústupu polských oddílů z Prahy byl zabit.

Původní koncept o dvou mocenských útvech byl potvrzen archeologickými výzkumy v Libici nad Cidlinou, nicméně náhled na jejich výsledek byl později modifikován. Odlišné teorie považující Slavníkovce za blízké příbuzné Přemyslovců a jejich zcela podřízený rod kalkulují s faktem lokace slavníkovského panství. Libice a další prokazatelná slavníkovská sídla ležela na důležité obchodní stezce spojující západní a východní Evropu, jež byla jedním z hlavních zdrojů příjmů tehdejšího českého státu.²² Dle těchto teorií pak bývají Slavníkovci považováni za rod, který byl přemyslovcem dosazen k dohledu na životně důležitou stezku. Další z možných teorií je propojení v pramenech zaznamenaného cizoložství s vyvražděním Slavníkovců. Vychází přitom z faktu, kdy sv. Vojtěch jakožto pražský biskup poskytl v klášteře sv. Jiří podle církevního práva azyl nevěrné ženě urozeného původu a ochránil ji před příbuznými, kteří se dožadovali podle domácího zvykového práva jejího ukamenování. Podle práva krevní msty se pak usuzuje, že mohli být vyvražděni i příbuzní sv. Vojtěcha, který cizoložníci skryl (i když byla následně nalezena a přímo v kostele rozlíceným davem zavražděna) a Libice mohla být pouze místem odplaty. Jako skupina útočící na Libici byl některými výklady označen namísto Přemyslovců raně šlechtický rod Vršovců, který měl za tuto „službu“ získat obsazenou Libici z rukou Přemyslovců. Přemítání o postavení Slavníkovců vychází např. i z odhadů kolik ozbrojených bojovníků by mohla uživit česká kotlina či zda by kníže Boleslav I. mohl při své rozsáhlé expanzi na Moravu a do Polska dopustit, aby v české kotlině zůstal silný rod jiného než přemyslovského původu.²³ Opačné teorie se drží titulárního označování Slavníka a jeho syna Soběslava jakožto *dux*, čili vévody či knížete, stejného označení, jaké bylo v pramenech často označován kníže z přemyslovského rodu. Existují i další úvahy a důkazy, které mohou podpořit rozdílné vnímání Slavníkovců a jejich vyvraždění. Velké množství často naprosto protichůdných teorií a náhledů na Slavníkovce, jak zde byly stručně nastíněny, je dáno nedostačující pramennou základnou (především Kosmova kronika), ostatně podobně jako u jiných momentů raně středověkých českých dějin.

Jelikož je v učebnicích dějepisu jak současných, tak i minulých prezentováno spíše tradiční pojetí události, není důvod předpokládat, že jsou některá novější pojetí rozšířena mimo odborné

²¹ Lutovský, M. – Petráň, Z.: Slavníkovci, mýtus českého dějepisectví. Praha 2005, s. 93.

²² Radan, K.: Atlas starých stezek a cest na území České republiky. Brno 2011, s. 148.

²³ Lutovský, M. – Petráň, Z.: Slavníkovci, mýtus českého dějepisectví. Praha 2005, s. 25.

kruhy. Při terénním výzkumu, resp. řízených rozhovorech a dotazníkovém šetření na místě bylo skutečně jednoznačně potvrzeno, že některé novější teorie doposud pronikly pouze mezi velmi úzkou skupinu návštěvníků.²⁴ Z toho důvodu se lze přidržit tradičního výkladu, jelikož ten ovlivňuje návštěvnost lokality nejvíce a zároveň pracuje s událostí vyvraždění Slavníkovců jakožto se zásadní událostí raně středověkého českého státu. Přistupme tedy na základě předchozích myšlenek k pojetí události pro naše účely nejvhodnějším, tedy že vyvraždění Slavníkovců znamenalo sjednocení vnitřní i zahraniční politiky Čech a šlo o událost přelomovou. Učebnice dějepisu vydané ve sledovaných obdobích popisují tuto událost poměrně konstantně, žádné zásadní rozdíly zde nelze nalézt.

Místo vyvraždění rodu Slavníkovců je dnes díky provedeným archeologickým průzkumům jednoznačně lokalizované, nachází se na okraji dnešní Libice nad Cidlinou.

3.4 Zisk královské koruny

Nepochybně významnou událostí pro české země byl zisk královského titulu přemyslovskými vládci, čímž se z Českého knížectví stává České království. Nešlo jen o titulární změnu, ale především o zvýšení prestiže státu, zaručení jeho samostatnosti a důležitosti v rámci středoevropského regionu. Poprvé byl královský titul udělen Vratislavovi II. v Mohuči císařem Jindřichem IV. v roce 1085. Důvodem, který vedl Jindřicha IV. k tomuto kroku, byla podpora, které se mu dostávalo od Vratislava ve sporu o investituru (spor papeže a císaře Svaté říše římské o vliv na jmenování církevních představitelů). Královská hodnost Vratislava II. byla však jen formálním titulem, a to ještě ne titulem dědičným. Přesto však tato pocta zvýšila prestiž českého panovníka a zmírnila závislost českých zemí na říši.

Podobně byl královský titul udělen roku 1158 Vladislavu II. v Řezně z rukou císaře Fridricha Barbarossy. Důvodem byla vojenská pomoc císaři při několika taženích, často bývá v tomto směru zmiňováno především obléhání Milána. Za hradbami dobytého města totiž následovala druhá, slavnostní korunovace Vladislava II. na českého krále. Existují dohady, zda byl královský titul udělen Vladislavovi dědičně, či jen pro jeho osobu. Po skončení jeho vlády však nastaly natolik chaotické podmínky, že nebyla možnost královský titul pro další české panovníky uhájit.²⁵

Definitivní zisk královského titulu pro České země pak znamenalo až dědičné uznání královské koruny Přemyslu Otakaru I. Již v počátcích své (tehdy ještě knížecí) vlády dokázal Přemysl Otakar zastavit i díky vstřícnému postoji svého bratra dlouhodobé spory a boje uvnitř dynastie. Díky tomuto zlepšení vnitřních záležitostí země a především kvůli velmi nestabilní situaci v říši se Přemyslovi podařilo zlepšit pozici českých zemí za hranicemi. Využil bojů v říši mezi panovnickou dynastií Štaufů a mocným rodem Welfů a podporou střídavě jedné a druhé strany výrazně posílil jak vlastní moc. Přemysl během několika let celkem čtyřikrát přešel z jednoho tábora do druhého, což sice nebylo příliš v intencích tehdejší rytířské morálky, nicméně to bylo pragmatické. Po ukončení dlouhotrvajících bojů pak Přemysl Otakar I. držel dědičnou královskou korunu (kterou získal již na počátku bojů, v roce 1198) a získal pro české království zásadní

²⁴ Jednalo se o jediného turistu, jehož zaměření však odlišné vnímání události opodstatňuje: byl studentem oboru historie.

²⁵ Čornej, P. a kol.: Dějiny zemí Koruny české. Praha 1992, s. 55.

privilegium, obecně nazývané Zlatá bula sicilská.²⁶ Poprvé byl udělen královský titul během vojenského tažení Filipa Švábského, později bylo toto privilegium potvrzováno dalšími kandidáty na říšský trůn, udělení titulu však není spjato s žádnou konkrétní lokalitou.

Na rozdíl od současných učebnic dějepisu, které o zisku královského titulu pojednávají v několika větách až odstavcích, je v učebnicích vydaných za minulého režimu (v tomto případě roku 1963) uváděno pouze jméno panovníka a rok získání královského titulu. V souvislosti s těmito událostmi není zmiňována žádná lokalita. V těchto učebnicích, stejně jako v současných, je zisk královského titulu zmiňován pozitivně jakožto zrovnoprávnění českých králů s ostatními evropskými panovníky a jako posílení vlivu českých zemí.

Již z hlediska trojího zisku královského titulu nelze jednoznačně vyčlenit lokalitu, se kterou by se tato událost pojila. Nejvýznamnějším je jistě zisk dědičného královského titulu, který však nelze vůbec prostorově vymezit. Zisk vůbec prvního, i když dočasného královského titulu, je spojen s městem Mohuč, zisk druhého pak dokonce se dvěma místy: s Řeznem a s Milánem. Ostatně Miláno bývá v tomto směru velmi často zmiňováno, ačkoliv se jednalo pouze o slavnostní udělení již jednou předaného titulu. V tomto směru však hraje určitou roli (z dobového pohledu) hrdinské jednání českého vojska při obléhání města, což bylo v souvislosti se ziskem královské koruny vždy více vyzdvihováno a zmiňováno než pouhé předání práva z rukou říšského panovníka. Nicméně v tomto směru nelze Miláno jednoznačně spojit s lokalitou zisku královské koruny pro české země.

3.5 Bitva na Moravském poli

Bitva na Moravském poli, často také nazývaná bitvou u Suchých Krut neboli Dürnkrot, znamenala poslední střetnutí pro krále „železného a zlatého“ Přemysla Otakara II. Stejně tak značila pád Přemyslovců z výslunní evropské politiky a naopak růst moci dosud nepřilíš významného rodu Habsburků.

Vzestup českého krále Přemysla Otakara II. mezi nejvýznamnější evropské panovníky započal již na samém počátku jeho vlády. Po vymření rodu Babenberků po meči si rakouská šlechta roku 1251 zvolila jako nástupce právě Přemysla Otakara, který si zisk Rakous a Štýrska pojistil svatbou s dědičkou těchto zemí Markétou Babenberskou. Tím se však dostal do sporu s uherským králem Bélou IV., který o zmíněné země též usiloval. Spor vyústil ve válku vedoucí až k nejznámějšímu vojenskému vítězství Přemyslova v bitvě u Kressenbrunnul. Paradoxně leží kressenbrunnské bojiště jen několik kilometrů od oblastí, na níž proběhla jeho rozhodující vojenská porážka. Uherské království však chtěl Přemysl získat za spojence, a proto se rozhodl rozvést se s Markétou Babenberskou a oženit se s Bělovou vnučkou Kunhutou. Přemysl Otakar pokračoval v získávání dalších zemí mírovou cestou. Mezi nejvýznamnější patřily Korutany, Kraňsko či Chebsko. Na domácí vnitropolitické scéně byl neústupným panovníkem snažícím se posílit panovnickou moc na úkor šlechty. Ta se nicméně proti jeho autoritativní vládě vzbouřila, což mohlo přispět jeho konci na Moravském poli.

Přemysl Otakar II. po smrti císaře Svaté říše římské Richarda Cornwallského vážně uvažoval o zisku císařské koruny. Volitelé císaře, říšští kurfiřti, však chtěli zvolit slabého panovníka, který by nezasahoval do jejich záležitostí. Přemysl, známý svým přístupem k domácí

²⁶ Zemlička, J.: Počátky Čech královských (1198-1253). Praha 2002, s. 154.

šlechtě, pro ně nemohl představovat správnou volbu. Zvolen byl doposud nevýznamný Habsburk Rudolf. Přemysl byl tímto rozhodnutím osobně uražen a volbu nerespektoval. Z toho důvodu však Rudolf následně zpochybnil jeho držení alpských zemí, což znamenalo, že konflikt nemůže být vyřešen mírovou cestou. Když však roku 1276 vtrhl Rudolf do Rakouska, zradila Přemysla nejen rakouská, ale i česká šlechta v čele s Vítkovci a Borešem z Riesenburka. Král byl nucen uznat porážku a vzdát se rakouských zemí. Všechny strany však považovaly za jisté, že se v budoucnu pokusí získat rakouské země a svou prestiž zpět. Poté co Přemysl porazil vzbouřenou šlechtu, chystal se na rozhodující střetnutí s říšským panovníkem. Rudolf začal formovat říšské vojsko a získal pomoc od uherského krále. V této chvíli se mohl Přemysl spolehnout pouze na část české šlechty, slabou pomoc z Bavorska a pomoc některých rakouských šlechticů a měst. Rudolfův nástup s armádou od Vídně směrem na Moravu se pokusil zablokovat u vesnice Suché Kruty, Dürnkrot. Podmínky pro rytířské střetnutí zde byly ideální, jednalo se o pláň nedaleko řeky Moravy bez významnějších terénních nerovností.

Rudolfova armáda byla početně silnější, nicméně počet rytířů, často v bitvách rozhodující, byl o poznání menší. Císař však sáhl ke lsti, činu neslučujícím se příliš s tehdejší morálkou, a umístil část jezdců do zálohy, aby v průběhu bitvy napadli křídlo nepřítele. Ačkoliv se o bitvě samotné dochovalo mnoho zpráv, její přesný průběh je nejasný. Jisté je, že proběhla na den sv. Rufa, 26. 8. 1278. Bitva se zdála být vyrovnanou až do doby útoku zmíněné malé zálohy umístěné v blízkosti pravého křídla vojska českého krále. Tento nečekaný útok vyvolal značný zmatek, armáda začala v panice prchat. Přemysl Otakar II. byl poté sražen z koně a ubit protivníky.²⁷ Smrt krále na bojišti bývala v těchto dobách výjimečná, ačkoliv se panovníci přímo účastnili boje. Bývali však zajímání a později prodáváni za vysoké výkupné. Proto padl stín podezření na Rudolfa, kterému se Přemyslova smrt velice hodila. To jsou však pouze spekulace, otázkou je, jestli by takovému činu mohl Rudolf ve vřavě bitvy vůbec zabránit.

Porážka však zcela jistě znamenala pro české země období poměrně složité, tzv. „zlá léta“. Ve státě vládla anarchie, množily se incidenty a rabování ze strany okupačních oddílů i částí domácí šlechty. Nedospělý syn Přemysla Otakara Václav se dostal do rukou mocných klik v čele se Závišem z Falkenštejna, ale i císaře Rudolfa. Navíc byla zpochybněna územní celistvost českých zemí. Kritická situace trvala několik let a hrozila štěpením státu a jeho ústupem ze slávy, ovšem po ukončení tohoto období se české země znovu staly silnou středoevropskou mocností. Ačkoliv rakouské země byly již natrvalo habsburskou doménou, získání polské a uherské koruny za vlády Václava II. znamenal dočasný návrat Přemyslovců mezi nejsilnější panovnické rody v tehdejší Evropě. Bitvou na Moravském poli si Rudolf Habsburský zajistil budoucí postavení svého rodu. Díky ní se zbavil svého největšího protivníka a definitivně potvrdil své panství v Rakousích a Štýrsku, které se tak staly tzv. dědičnými habsburskými zeměmi a vytrvaly v rukou tohoto perspektivního rodu až do dvacátého století. První pokus českého krále o evropskou politiku skončil dramatickým neúspěchem.

Bitva na Moravském poli je v učebnicích dějepisu vnímána převážně dvojím způsobem. Klasický náhled, udávaný již v učebnicích tištěných za minulého režimu, považuje výsledek bitvy za důsledek neposlušnosti šlechty, který se nakonec zračil i ve zradě záložních řad. Některé podobnosti s tímto výkladem lze hledat i v novějších učebnicích, daleko větší důraz je v nich ale

²⁷ Kofránková, V.: 26. 8. 1278. Moravské pole. Praha 2006, s. 65 až 67.

kladen na přecenění vlastní moci a příliš velké ambice Přemysla Otakara II. Shodně pak považují učebnice bitvu na Moravském poli za důležitou událost a dávají jí poměrně velký prostor.

Lokalizace bitvy je velmi dobře podložena jak z historického, tak archeologického hlediska. Bojištěm byla pláň vymezená na východě řekou Moravou, ze západu stoupajícím terénem vzdáleným od řeky přibližně 2 km. Ze severu a z jihu je pak bojiště vymezeno obcemi Jedenspeigen a Dürnkrot. Uprostřed této plochy stojí kamenný monolit, památník bitvy.

3.6 Zavraždění Václava III.

Přemyslovská dynastie, která zásadním způsobem formovala český stát od jeho počátků, stála za zásadním dlouhodobým rozšířením moci českých panovníků vně české kotliny. Z knížectví, jehož počátky jsou vztahovány k osobě knížete Bořivoje (doba jeho vlády bývá dnes nejčastěji kladena mezi léta 867 či 868 až 888 či 889),²⁸ se za panování tohoto rodu stalo království s velmi silnými ambicemi, které již byly naznačeny v některých předchozích kapitolách. Ambice tohoto českého královského rodu byly ukončeny událostí, která se stala mimo českou kotlinu, v Olomouci, patrně nejvýznamnějším moravským městem té doby.

Konec přemyslovské éry přichází brzy po dalším vrcholu přemyslovské moci, která je spojována s Václavem II., synem Přemysla Otakara II. Ačkoliv byla moc českého království po bitvě na Moravském poli zásadně oslabena, hospodářství země značně rozvráceno, hrozila likvidace práv českého království a jeho podřízení pravomoci římského krále, dokázala se zformovat síla, která zvrátila tento stav. Byla jí šlechta, která nesla svůj podíl na pádu Přemysla Otakara, stejně jako na hospodářském a politickém rozvratu státu. Avšak později se ukázala jakožto státoporný prvek, když pod vedením pražského a olomouckého biskupa vyjednávala o propuštění Václava z Braniborska a odchodu braniborských posádek. Po korunovaci se Václav II. opřel především o výnosy z kutnohorských stříbrných dolů. Podařilo se mu postupně přesouvat svůj vliv do polských zemí a nakonec v roce 1300 i přes jisté potíže získat polskou královskou korunu. Po vymření uherské dynastie Arpádovců se Václavovi podařilo prosadit roku 1301 na uherský trůn svého syna Václava, tehdy dvanáctiletého. Byl to však pouze dočasný vrchol moci Václava II. Moc jeho syna v Uhrách byla omezena pouze na Horní Uhry a i v Polsku nebyla situace stabilní. V této době (roku 1305) však Václav II. umírá a na český trůn nastupuje jeho teprve šestnáctiletý syn Václav III.

Nový panovník je pro své mládí dobovými prameny označován za hýřivého mladíka se sklonek podléhat moci šlechty. Tento výklad ale bývá zpochybňován.²⁹ Naopak právě smrt Václava III. je často dávána do spojitosti s domácí šlechtou. Václav III. se poměrně záhy vzdává uherské královské koruny, jelikož v Uhrách již fakticky neměl žádnou moc. Rozhodnul se soustředit své úsilí na udržení polské koruny. Situace v Polsku nebyla jednoduchá, proti Václavovi se postavil dlouholetý odpůrce přemyslovské moci Vladislav Lokýtek. Tomu se dokonce podařilo dobýt krakovský královský hrad Wawel, což znamenalo, že jediné řešení situace spočívalo ve válečném tažení do Polska. Česká šlechta ale odpověděla na královo svolání zemské hotovosti

²⁸ Třeštík, D.: Počátky Přemyslovců. Praha 1981, s. 94.

²⁹ V tomto směru např. článek vyjadřující se k životu a úmrtí Václava III.: Maráz, K.: K sedmistému výročí zavraždění Václava III. v Olomouci. In: Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, č. 292, Olomouc 2006, s. 59 - 74.

značně váhavě a neochotně. Králova reakce nebyla příliš uhlazená a pohrozil šlechtě revizí majetkových poměrů. Během července 1306 se i přes tyto prvotní nesnáze postavil Václav III. do čela válečného tažení, které mělo směřovat přes Moravu do Polska. V Olomouci, kde měla výprava vyčkat příchodu moravských posil, se panovník ubytoval na starém olomouckém hradu, v tehdejší biskupském areálu, konkrétně v paláci děkana Budislava. Zde byl 4. srpna 1306 Václav zavražděn. Jeho tělo bylo pohřbeno v sousedním kostele sv. Václava a teprve v roce 1326 byly ostatky posledního přemyslovského krále převezeny na Zbraslav.³⁰ Jméno pravděpodobného vraha je sice známo, ale jelikož byl ihned po činu ubit strážemi, nebyly zjištěny informace o objednateli vraždy. Obecně se v této souvislosti zmiňují Vladislav Lokýtek, Rudolf Habsburský, který později dosednul na český trůn, ale jako nejpravděpodobnější se z dnešního pohledu jeví zásah domácí šlechty, resp. některých představitelů domácí šlechty. Ta následně mohla těžit ze slibů nových panovníků ucházejících se o uvolněný český trůn. Smrtí Václava III. totiž vymírá dynastie Přemyslovců po meči a otevírá se doposud nepoznaná možnost volby panovníka šlechtou. Moc šlechty tímto zásadně stoupá, což nakonec pocítí i další čeští panovníci nastoupivší na český trůn v krátké době, Rudolf Habsburský, Jindřich Korutanský a Jan Lucemburský. Vymření Přemyslovců znamenalo konec českých panovnických rodů na domácím trůně (snad s výjimkou Jiřího z Poděbrad) a předznamenalo rostoucí moc šlechty na úkor panovnické moci. Přemyslovská éra skončila v okamžiku, kdy se česká společnost a stát znovu ocitla hospodářsky a kulturně v rozkvětu. Přes všechny nezdary a omyly se Přemyslovcům podařilo vytvořit jednotný a pevný státní celek, získat pro něj královský titul a uznání (ruku v ruce s faktickou mocí) v evropském měřítku.

V učebnicích dějepisu je této události vždy dáván určitý prostor, který pokračuje zhodnocením přemyslovské éry. Stejně tak v učebnicích z dob minulého režimu je vymření Přemyslovců zmíněno prakticky totožně, u této události se stejně jako v moderních učebnicích objevuje také letopočet.

Lokalizace místa vraždy je díky řadě dochovaných pramenů a přesnému dobovému určení poměrně jednoduchá. Vražda se stala na Dómském návrší, v budově stojící na dnešním Václavském náměstí v Olomouci. Ačkoliv došlo v průběhu dějin k rozsáhlým stavebním úpravám objektů, je jisté, že se vražda odehrála v komplexu budov v dnešní době využívaných Arcidiecézním muzeem.

3.7 Založení univerzity

Doba panování Karla IV. bývá považována za nejvýznamnější období celých českých dějin. Dokazují to i současné rozsáhlé výzkumy vztahující se k otázce historického vědomí obyvatel České republiky. V nich je doba Karla IV. považována za vrcholnou dobu českých dějin. Takto se vyjádřilo v několika výzkumech provedených mezi lety 1992 a 2008 celkem 29 % až 40,6 % respondentů.³¹ Důraz na vliv tohoto historického období na české dějiny dokazuje i to, že druhá nejčastější volba, období první republiky, byla respondenty zmiňována v méně než polovině

³⁰ Maráz, K.: K sedmistému výročí zavraždění Václava III. v Olomouci. In: Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, č. 292, Olomouc 2006, s. 69.

³¹ Šubrt, J. – Pfeiferová, Š.: Veřejné mínění o problematice českých dějin. In: Naše společnost, č. 7 (2), s. 16 – 23.

případů ve srovnání s dobou Karla IV. Jisté tedy je, že současný náhled domácího obyvatelstva na toto období je velice pozitivní. Podobně je ostatně období panování druhého krále z rodu Lucemburků vnímáno historiky.

V letech, které následovaly po smrti Václava III., ale i během panování Jana Lucemburského se výrazně projevovaly negativní vnitropolitické problémy, které se přenášely i do mezinárodní pozice českého státu. Značnou roli v tomto trendu hrála pozice vyšší šlechty, která se stávala dominantním mocenským činitelem ve státě. Její postavení podpořila i několikerá volba panovníka, který se následně musel zavázat ke značným mocenským a finančním ústupkům vůči šlechtě. Hospodářství státu bylo spolu s jeho zahraničně-politickým postavením narušeno. V této situaci se roku 1333 vrací do Čech Karel, syn Jana Lucemburského, jehož vzdělání, rozhled, ale především celá řada osobních vlastností jej předurčovaly k budoucí roli silného panovníka. Během jeho panování mu navíc pomohla celá řada dějinných okolností, které se obrátily v jeho prospěch. Bylo tak i v případě války s říšským panovníkem Ludvíkem Bavorem z mocného rodu Wittelsbachů. Ten zemřel v době zahájení vojenských operací při lovu medvědů.³² Během éry Karla IV. navíc došlo ke značné konjunktuře, kutnohorské stříbrné doly vykazovaly nejvyšší produkci a českým zemím se vyhýbaly nejničivější morové epidemie kosící mnohé části Evropy. Karel také dokázal přeměnit nepříznivé události, jako byly úmrtí manželek v politická vítězství a zmírnění nepřátelských tendencí některých významných přímých i potenciálních protivníků tím, že se novým svazkem spojil s jejich rodem. Na domácí scéně se ihned po své korunovaci projevil jako energický panovník. Mocenské ambice vyšší šlechty byly oslabeny Karlovým pojetím suverénního vládce, čímž ustoupily do pozadí dosavadní značné problémy spjaté s bojem panovníka a šlechty o moc. Oslabení šlechty umocnila i Karlova podpora měšťanstva a především církve, z níž se panovník (také díky faktu, že se jednalo o nejvzdělanější vrstvu společnosti) snažil vytvořit oporu královské moci. Podporu a ochranu církve ostatně považoval Karel IV. za povinnost každého křesťanského monarchy. S tím také souviselo povýšení pražského biskupství na arcibiskupství, což byl jeden ze zlomových okamžiků jeho vlády. Ostatně těch byla celá řada. Už jen fakt, že se Praha stala kulturním centrem Evropy ukazuje důsledky řady rozhodnutí panovníka. Pokud hodnotíme éru Karla IV. jakožto „zlatý věk“ českých dějin, pak je ale znovu nutné zdůraznit, že se nejednalo o přelomovou událost, ale o významné dějinné období. Tudíž nelze v celé šíři hovořit o významné události českých dějin. Případě z jiného pohledu lze říci, že šlo celou řadu významných událostí, které se spojily v jednotný celek doby panování tohoto českého krále.

Jakožto významnou událost však jednoznačně lze označit založení univerzity v Praze. Univerzita založená roku 1348³³ byla první vysoké učení v prostoru střední Evropy, na sever od Alp a na západ od Rýna. Založení univerzity mělo značné dopady na další směřování českých dějin. V prostředí univerzity se vytvořila vzdělaná vrstva, která dlouhodobě ovlivňovala pražské, ale i celostátní prostředí. Nebýt založení univerzity, nerozšířilo by se teologické vědění a působení Jana Husa a jeho předchůdců i následovníků by neproběhlo shodným způsobem. Podobných

³² Kavka, F.: Karel IV.: Historie života velkého vladaře. Praha 1998.

³³ První listina vztahující se k založení univerzity však byla vydána již o rok dříve papežem Klimentem VI., který založení nové univerzity schválil a podpořil. Již v témže roce, tedy ještě před vydáním samotné Karlovy listiny (zakládací list univerzity vydaný Karlem IV.) se začalo vyučovat při některých kláštorech a kostelech. Blíže ve Svatoš, M.: Dějiny Univerzity Karlovy I. 1347/48–1622. Praha 1995.

příměrů lze samozřejmě uvést více, nicméně význam založení univerzity v českých zemích lze jen stěží přecenit. Od počátků měla univerzita úplnou skladbu se všemi tehdy známými fakultami, tedy fakultu artistickou, právnickou, lékařskou a teologickou. Počátky univerzity byly poměrně složité, i přes řadu darů především z řad duchovenstva byl rozvoj poměrně pomalý, první magistr byl promován arcibiskupem Arnoštem z Pardubic (jakožto rektorem univerzity) až roku 1359. Do lepší finanční pozice se univerzita dostala až později po zisku Karlovy koleje, jejíž budova se do dnešní doby nedochovala. Budova dnešního Karolina se dostala do správy univerzity až darem Karlova syna Václava roku 1383 a stala se sídlem rektora univerzity.³⁴

Z pohledu učebnic dějepisu je založení univerzity zmiňováno alespoň v několika větech, vždy ve velmi pozitivním duchu. Stejně tak době panování Karla IV. je věnován značně široký prostor, období je vnímáno pozitivně, snad s některými výjimkami v případech učebnic vydaných za minulého režimu. Zde se dočkala kritiky panovníkova podpora církve a zároveň jsou zmiňovány údajné rostoucí třídní rozdíly v období jeho vlády, které autoři učebnic dávali do souvislosti s pozdějším propuknutím husitských bouří.³⁵

Co se týče lokalizace této události, jak je již z předchozích řádků historie patrné, je přesné určení poměrně složité. Samozřejmostí je zařazení na Staré Město pražské, další zpřesnění však nesouvisí pouze se samotným aktem založení univerzity. V prvních letech působení byly prostory spjaté s univerzitou rozesety v řadě klášterů a kostelů. Teprve o 35 let později je již sídlo univerzity (reprezentované sídlem rektora) spojené s budovou Karolina, původně měšťanského paláce. S touto budovou je ostatně dodnes spojena nejdůležitější a nejznámější budova Karlovy univerzity jakožto nástupce původní pražské univerzity. Přesnou lokaci v době vydání zakládací listiny tedy sice nelze určit, přesto je možné spojit událost s budovou dnešního Karolina. Je sice možné vznést proti této lokaci určité výhrady, které mají historický důvod. Z hlediska dnešního cestovního ruchu je ale Karolinum jednoznačně spojováno s událostí založení univerzity v Praze.

3.8 Upálení Jana Husa

Upálení Jana Husa, nazývaného často přídomek Mistr (tedy tehdejší univerzitním titulem), se stalo rozbuškou, která zažehla dlouhotrvající husitské války a i v dalších desetiletích po jejich skončení zásadně ovlivňovala české dějiny. Prvotní impuls ke změnám nastal již v době panování Karla IV. Kromě zmíněného založení univerzity šlo především o problém papežského schizmatu,³⁶ který stál za koncilním hnutím a myšlenkou krize v církvi, jež se rozšířila po tehdejší Evropě. Vzrůstající kritika vůči církvi a jejímu nedostatečnému působení na spáse duší věřících měla paradoxně původ především v hlubší zbožnosti širokých mas, které bylo dosaženo právě dlouhodobou christianizací a působením církve ve společnosti. Široké masy se nyní dožadovaly, aby církev byla organizací, která se bude výhradně zaměřovat na duchovní činnost. Na ostatní činnosti, především pak ty spjaté s majetkovým zázemím církve a s přesahy do politické moci, bylo nahlíženo s rostoucí nevolí. Zmíněné papežské schizma bylo impulzem, který debatu zahájil. Schizmatem byla totiž narušena církevní autorita a stalo se ukázkou jejich špatných vnitřních poměrů.

³⁴ Svatoš, M.: Dějiny Univerzity Karlovy I. 1347/48–1622. Praha 1995.

³⁵ Což souvisí s mylnou interpretací husitské revoluce jakožto třídního boje utiskovaných vrstev společnosti.

³⁶ Papežské schizma je situací, kdy si papežský stolec nárokuje více než jeden zvolený papež.

V Čechách se tato situace dostávala do popředí především kvůli soustředění řady předních učenců své doby v Praze. Podpora církve ze strany Karla IV. se nyní obracela proti ní. Karel přitom do Prahy pozval některé významné kazatele, kteří měli kázat proti nedostatkům ve světském a duchovním životě a pracovat na opravě církve. Tito kazatelé a univerzitní mistři, jakými byli např. Konrád Waldhauser, Jan Milíč z Kroměříže, Matěj z Janova či Tomáš ze Štítného, tak v Praze zaseli myšlenku nutné nápravy církve. Požadavky širokých vrstev žádajících dobrého a příkladného kněze pak narážely na skutečnost, že zvláště po roce 1380, kdy vypukla morová epidemie, se situace mezi kněžstvem zhoršovala. Měl k tomu přispět i fakt, že farní klér trpěl podstatně vyšší úmrtností v důsledku poskytování posledního pomazání nakaženým umírajícím. Na místa těchto zemřelých kněží pak mnohdy přicházeli lidé, jejichž mravní a intelektuální hodnoty na výkon náročného povolání nestačily, zvláště pak v době měřící „kvalitu“ kněží poměrně přísně.³⁷ Situace byla nejvíce viditelná především ve velkých městech, kde obyvatelům díky množství kostelů nechybělo srovnání a mohli si tak zvolit člověka, od nějž chtěli slyšet slovo boží. V této době, za vlády Václava IV., začal v Betlémské kapli v Praze kázat kněz a následně i rektor místní univerzity Jan Hus. Ten se seznamuje s prací teologa Johna Wyckliffa z Oxfordské univerzity, pokoušejícího se radikální cestou řešit problémy v církvi. Díky nim se radikalizuje i sám Hus. Jeho obhajobě wickliffových názorů (prohlášených za bludné, tj. za herezi) se neúspěšně postavil pražský arcibiskup, neboť v té době byl Hus podporován samotným českým králem Václavem IV. Roku 1409 byl i díky Husovi změněn poměr hlasů na univerzitě tzv. Dekretem kutnohorským, kdy oproti minulosti získalo dominantní postavení při rozhodování na univerzitě české etnikum. To vedlo k odchodu značné části zahraničních studentů a učitelů a nepopiratelnému úpadku univerzity. Jedním z důsledků Dekretu kutnohorského bylo, že Hus získal na univerzitě se svou reformní skupinou rozhodující slovo. Dlouho jej však neužil, jelikož po pouličních bouřích a dlouhotrvajících sporech mezi arcibiskupem a Husem, prohlášeným za kacíře, vyhlásil papež nad Prahou tzv. interdikt, tedy zákaz konání bohoslužeb a udělování svátostí, pokud se bude Hus v Praze nadále zdržovat. V tu chvíli opustil Jana Husa i Václav IV. a proto z Prahy odchází.

Roku 1414 započal koncil v Kostnici, který měl za úkol vyřešit papežské schizma. Jedním z vedlejších bodů koncilu byl i případ Jana Husa. Ten se pod ochranným glejtem Zikmunda Lucemburského dostavil do Kostnice (glejt byl určen na ochranu během cesty, nikoliv na ochranu při soudu, což bývá často zaměňováno), kde se pokusil obhajovat své učení. Hus však musel tušit, že obhajoba učení již prohlášeného za bludné (učení J. Wyckliffa) není možná.³⁸ Hus se během svého pobytu v Kostnici odvolával ke Kristu, tedy k Božímu zákonu, což měla být nejvyšší norma a autorita. V jeho pojetí to byl teologicky zdůvodněný a oprávněný právní akt. To ale bylo zcela nepřijatelné pro precizně juristicky smýšlející soudce. Husova mravní odvaha a čisté úmysly nelze než uznat, nicméně během procesu se projevilo jeho pojetí soudu jakožto netaktické a sebezničující.³⁹ Hus se tak stavěl do opozice vůči koncilnímu soudu i papeži, proti jejichž autoritě oponoval řadou vyjádření. Stejně tak se ale dlouhodobě znelíbil světské moci, především svým mravním pojetím učení o spravedlivém pánu, kdy poddaný nemusí poslouchat svou vrchnost,

³⁷ Čornej, P. a kol.: Dějiny zemí Koruny české. Praha 1992, s. 140.

³⁸ Více o procesu, jeho formě a dopadech na další události např. Kejř, J.: Husův proces. Praha 2000.

³⁹ Kejř, J.: Husovo odvolání od soudu papežova k soudu Kristovu. Ústí nad Labem 1999, s. 53.

pokud ona žije ve zjevném hříchu. Poté co neodvolal své učení, byl předán světské moci, která jej dala 6. července 1415 jakožto kacíře upálit.

Koncilní soudci obávající se další hereze a destabilizace společnosti, což byly průvodní jevy působení řady středověkých sekt, se však zmýlili v dopadu, který měla Husova smrt přinést. Od roku 1415 se aktivity stoupenců Jana Husa stupňují. V roce 1419 se po tzv. První pražské defenestraci dostává hlavní město do rukou kališníků a brzy nato umírá Václav, nejspíše stížen při zvěsti o smrti novoměstských konšelů mrtvicí. Dědicem českého trůnu se stal jeho bratr Zikmund Lucemburský, uherský a římský král, označovaný současníky, ale zvláště v dobách pozdějšího národního obrození a průběhu 20. století, jako „liška ryšavá“. Oproti Václavovi se však v politických záležitostech a schopnostech daleko více podobal svému otci Karlu IV. Přesto mělo být prosazení jeho vlády nad českými zeměmi a především Čechami značně problematické a zaměstnalo jej po celý zbytek života.

Učebnice dějepisu věnují problematice kostnického koncilu i událostí, které k němu vedly, poměrně značný prostor. Popis je ve všech případech dostatečně podrobný a v případě některých novějších učebnic je znát snaha o nápravu dřívějšího výkladu, který silně modifikoval dobové události. Tento deformovaný výklad je pak zcela jednoznačně použit v učebnicích vydaných za minulého režimu. Husově procesu je zde oproti jiným událostem dáván velmi široký prostor, jen události v Kostnici jsou popisovány na dvou stranách. Vyjádření jsou ostře proticírkevní, silně je akcentována údajná zrada Zikmunda a jako nejmarkantnější deformace dějin je zde patrná snaha učinit z Jana Husa bojovníka za třídní rovnoprávnost. Z jeho díla a projevů jsou záměrně vybrány jako ukázky v učebnici takové pasáže, které nesou prvky třídního boje.

Lokalizace události je poměrně snadná až do lokální úrovně. Místa pobytu Jana Husa v Kostnici na březích Bodamského jezera jsou tři. Je jím místo dnešního Husova muzea v Kostnici, měšťanský dům, ve kterém Jan Hus patrně přebýval po svém příchodu do Kostnice. Druhým místem byl dominikánský klášter, kde byl Hus uvězněn. Klášter se však do dnešní doby nedochoval. Posledním místem pak byl hrad v Gottliebenu nedaleko Kostnice. Z dalších budov je možné jmenovat kostel Panny Marie, ve kterém probíhal samotný proces i se značeným místem, kde měl při procesu Hus stát. Místo upálení je obtížné přesně lokalizovat, nacházelo se za tehdejšími hradbami města Kostnice. Přesto na odhadovaném místě jeho popravy stojí dnes tzv. Husův kámen. Jelikož byly kosti a popel Jana Husa vysypány do Rýna, neexistuje ani jeho hrob.

3.9 Bitva na Vítkově

Vrch Vítkov, nazývaný již po několika letech od bitvy na Vítkově také Žižkov, se stal prvním významným vojenským vítězstvím husitů. Díky němu se mohla nadále rozvíjet husitská revoluce. Bitva samotná se dá nazvat spíše drobnou srázkou, kdy na obou stranách bojovalo maximálně několik set mužů. Nicméně důsledkem porážky na Vítkově se celá armáda Zikmunda Lucemburského rozložila a byla přinucena opustit Čechy, čímž se otevřel prostor pro pokračování období husitských válek.

Počátky husitských bouří lze hledat právě ve smrti Jana Husa, případně pak v radikalizaci rozsáhlých skupin obyvatelstva v letech následujících. Impulzem prudkého zvratu bylo také vyhození z oken a následné zabití novoměstských konšelů v roce 1419. Prakticky v totožnou chvíli umírá Václav IV., stížen patrně při zprávě o defenestraci mozkovou mrtvicí. Situace v Čechách se začala vymykat jakékoliv kontrole panovnické moci, ale i moci vyšší šlechty. Proti Zikmundovi

Lucemburskému jakožto nástupci Václava IV. se vytvořila každým dnem sílící husitská opozice. Husitské hnutí se dělilo na dva jasně identifikovatelné proudy – na radikály a umírněné. Právě radikálové měli hrát ve vojenské stránce revoluce nejsilnější roli. V roce 1420 založili Tábor, kde se zpočátku dočasně všichni členové zřekli soukromého majetku. To byl jeden z hlavních důvodů, proč z převážně náboženského hnutí učinila marxistická historiografie hnutí sociální. Možnost využití vozové hradby i proti rytířstvu poprvé úspěšně vyzkoušel Jan Žižka z Trocnova v relativně nevýznamné srážce u Sdoměře.

Husitské hnutí bylo od počátku značně rozštěpené a dokázalo se sjednotit pouze při hrozícím útoku zvenčí. Tímto útokem pak byla křížová výprava, jejíž organizace i vedení se chopil Zikmund Lucemburský. Předpokládal, že silnou armádou dokáže zlomit odpor husitských přívrženců a nastolit v zemi znovu pořádek, což by mu zajistilo uznání trůnu v podstatě všemi významnými skupinami, šlechtou i městy.

Zpočátku postupoval Zikmund cílevědomě se snahou zastrašit protivníka. Poměrně tvrdé jednání s poselstvem z Prahy však vedlo k opačnému rozhodnutí Pražanů, kteří se rozhodli pro odpor a požádali všechna významná husitská města o pomoc. V této době se také dočkal konečného znění text nazývaný jako tzv. Čtyři artikuly pražské. Tyto základní body husitských názorů se též staly požadavky husitů vůči katolickému okolí. Husité se však nevyčlenili z katolické církve, pouze se pasovali do pozice dokonalejších katolíků, jimž se dostalo milosti zjevení závazných pravidel křesťanského života. Myšlenka, že byl k tomuto účelu vybrán právě český národ, je dnes nazývána český mesianismus a vedla k pocitu národní výlučnosti.⁴⁰

Zikmundovy oddíly se soustředily v okolí Prahy, Pražský hrad a Vyšehrad byly také v rukou jeho jednotek. Pro nepřístupnost hradeb města z pravého břehu řeky, z důvodu značného počtu obránců na hradbách a též díky snaze Zikmunda o pokojnější převzetí moci, které mu zaručovalo pozdější bezproblémové korunování na českého krále, se rozhodl město vyhladovět. Nahrávala mu k tomu skutečnost, že držel většinu přístupových tras k městu. Úplnému obklíčení však bránila malá pevnůstka na vrchu Vítkov, kterou nechal Žižka v posledních dnech urychleně vybudovat. Tvrz stála na samotném vrcholu kopce, kdy příkré svahy ze tří stran zajišťovaly její přirozenou obranu. Útok, zvláště jízdní, mohl být veden pouze po pozvolnějším východním svahu.

Strategická poloha Vítkova byla natolik značná, že se Zikmund 14. 7. 1420 rozhodnul tvrz získat. Útočníci dokázali proniknout až do opevnění a výsledek bitvy byl na vážkách. V poslední chvíli však přispěchala na pomoc posila z Prahy a protiútok podpůrných sil pak bitvu rozhodnul. Porážka na Vítkově znamenala značné snížení morálky křižáckého vojska, což vedlo k jeho rozpuštění. Zikmund ještě využil přítomnosti své i vojska k slavnostní korunovaci ve Svatovítské katedrále. Tento akt byl pro něj také jediným úspěchem z celé kampaně. Naopak pro husitskou stranu představovalo vítězství významné posílení a důkaz, že i proti silnějšímu nepříteli lze za pomoci obranných prvků zvítězit. Další výpravy do Čech pak většinou nepředstavovaly pro husitství výraznější ohrožení, spíše přispívaly k semknutí hnutí. Vítězství na Vítkově tedy znamenalo pokračování a rozvoj husitské revoluce i postupné posilování jeho radikálních složek.

Učebnice dějepisu vidí bitvu na Vítkově jako významnou událost, především ty vydané během 60. až 80. let se o obléhání Prahy a o bitvě na Vítkově zmiňují na celé straně. Vítkov je zde symbolem obrovského hrdinství hrstky prostých lidí proti tisícům nepřátel z bohatých vrstev

⁴⁰ Čornej, P.: Lipanská křižovatka: Příčiny, průběh a historický význam jedné bitvy. Praha 1992, s. 14 a 15.

nesoucích na sobě drahý pancíř (znovu prvek třídního boje). V moderních učebnicích je pak zdůrazňován malý rozsah bitvy mající ale obrovské důsledky pro další vývoj.

Přesné místo bitvy je díky malému rozsahu střetnutí lehce vymežitelné na vrch Vítkov ležící v dnešní pražské čtvrti Žižkov. Bitva se patrně odehrála na západním okraji vrchu. Dnes se v těchto místech nachází Národní památník na Vítkově se známou Žižkovou jezdeckou sochou a drobný památník bitvy.

3.10 Bitva u Lipan

Konec husitského hnutí symbolizuje bitva u Lipan, ačkoliv husitská doba postupně doznívala ještě během panování Jiřího z Poděbrad. Hnutí se však po bitvě zásadně proměnilo a ztratilo svoje nejvýraznější atributy, jakými byla armáda radikálního husitského křídla: táboritů a sirotků. Bitva také značila konec válečného strádání, úpadku státní moci a též postupné ukončení zahraniční izolace.

Situace se od bitvy na Vítkově zásadně změnila, husité ovládali téměř celé Čechy, na Moravu však husitské hnutí zasahovalo pouze částečně a ve Slezsku a Lužici se nezachytilo prakticky vůbec. Především pro obyvatelstvo Slezska a Lužice přitom husitské bouře představovaly cizorodý a heretický prvek, který tříštil myšlenku jednoty s ostatními zeměmi Koruny české.

Během roku 1420 a 1421 kapitulovaly Zikmundovy posádky na Vyšehradě a Pražském hradě, čímž se Praha vymanila z obtížného sevření. Husitům se dařilo získávat mírovou či válečnou cestou řadu významných měst, ovšem až do konce husitské revoluce zůstávala řada důležitých středisek v Čechách v rukou katolíků. Po smrti vojevůdce Žižky v roce 1424 bylo zřejmé, že jednotu husitských sil je možná pouze v případě vnějšího ohrožení. Postupně se profilyvaly husitské svazy, z nichž nejvýznamnějšími se staly pražský, tábořský, sirotčí a žatecko-lounský. Vedly mezi sebou časté spory, často nejen diplomatické. Na přelomu dvacátých a třicátých let byly na vrcholu husitská tzv. polní vojska, mohutné vojenské útvary složené z profesionálních bojovníků. Jejich počet byl však tak veliký, že je nedokázaly oslabené a pravidelně všemi stranami rabované Čechy ani Morava dostatečně zásobovat. Po porážce páté křížové výpravy došlo mezi husity a katolickou církví k řadě jednání, které postupně vedly ke smířování a kompromisům. Zahájení církevního koncilu v Basileji vše urychlilo. Zástupci koncilu se předběžně dohodli na podmínkách, za nichž mohlo dojít k trvalému míru a zároveň i uznání husitského hnutí. Neustálou válkou devastované české země byly na pokraji hospodářských sil a další boje s vnějším nepřítelem nemohly husitům přinést konečné vítězství. Husitská šlechta si žádala mírové řešení také kvůli snaze o uznání majetků, které si během nepokojných let přivlastnila zábořem církevních statků. Navíc si umírněné husitské panstvo i husitská města chtěla upevnit své pozice vůči radikálům. Také představitelé katolíků v zemi uvítali možnou dohodu kališníků s papežem, čímž by se vyhnuli dalším pokusům polních vojsk o jejich zničení či podlomení hospodářské soběstačnosti. Úspěšné jednání s koncilem a papežskou kurií si tedy přála převážná část vedoucích osobností a uskupení v Čechách. Jiný názor ale měli představitelé radikálů, především tábořský a sirotčí svaz. Byli si vědomi neudržitelnosti stávající situace a propukajícího hladomoru, nicméně z ideového hlediska nestrpěli žádné kompromisy a ústupky katolickým představitelům. Snad ještě důležitějším faktorem vedoucím k odmítnutí dohod byla existence polních vojsk. Koncil žádal jejich rozpuštění, tábořský a sirotčí svaz to zásadně odmítal. Poklesla by totiž jejich vojenská moc, navíc se rozsáhlé řady profesionálních bojovníků obávaly o svou další existenci.

Situace směřovala ke střetu obou táborů. V květnu roku 1434 se začalo formovat silné vojsko umírněných husitů a katolíků, jehož vedení zaujal Diviš Bořek z Miletínka, zkušený husitský velitel. Tábořská a sirotčí vojska zaujala výhodné postavení na půli cesty mezi Českým Brodem a Kouřimí, nedaleko vesnice Lipany. Obě strany používaly stejnou taktiku husitského boje, která byla založena především na defenzivě a neproniknutelnosti linie vozů, kdy klíčem k vítězství bylo proniknout do protivníkovy hradby. Proto se velitel koaličních sil rozhodl užít lsti a předstírat útok a následný ústup, čímž vyprovokoval radikály k jejich pronásledování. Ujíždějící vozy koalice se však zastavily a z mezer mezi nimi začaly vystupovat proti dosud útočící tábořské a sirotčí pěchotě uspořádané oddíly koalice.⁴¹ V téže době zaútočily skryté jednotky směrem k vozové hradbě radikálů. Průnik nepřátel do vlastní vozové hradby znamenal téměř jistou porážku. Síly radikálů se při velkých ztrátách na životech rozprchly, padl také jejich vůdce Prokop Holý.

Po bitvě u Lipan následoval rychlý úpadek moci radikálních husitských sil. Tato skutečnost v důsledku znamenala dohodu se Zikmundem Lucemburským a zástupci papeže i koncilu. Otevřela se tím cesta ke kompaktátům a náboženské svobodě na území zemí Koruny české. Většina důsledků husitských bouří však nebyla příliš pozitivní. Hospodářský úpadek zemí Koruny české byl zásadního rázu, byly přerušeny styky se zahraničím a obraz českých zemí v zahraničí byl velice pošramocen. Prolomení tohoto nepříznivého stavu přišlo až za vlády Jagellonců. Nejvíce patrné však byly škody v oblasti vzdělanosti a kultury. Úpadek univerzity byl hluboký a vedl k degradaci její úrovně. Velké množství škol ve městech bylo kvůli nastalým poměrům nuceno ukončit činnost. Většina klášterů jakožto tehdejších center vzdělanosti a kultury byla kompletně likvidována. S dlouhou válkou a oslabením pozice katolické církve a vyšší šlechty jakožto mecenášů umění odcházeli ze země umělci, ale i stavitelé.

Období husitských válek bylo značně zdeformováno náhledem, jaký si na něj udělala obrozenecká společnost 19. století. Tento pohled do historie byl značně nekritický až oslavný. Boj husitů s katolíky byl pojímán jakožto boj Čechů proti Němcům, což však dokumentuje spíše názory obrozenců na národní dějiny než skutečné dění v období vrcholného středověku. Budování nepřesných názorů na husitství pak pokračovalo za První republiky, kdy se do jeho čela postavil i prezident Masaryk, což vedlo k neshodám s výraznou německou menšinou a katolickou církví. Posledním pokusem o využití (až zneužití) husitského hnutí bylo jeho zpracování marxistickou historiografií, snažící se o vyzdvihnutí „prvních českých komunistů“ táboritů a jejich „třídního boje“ proti utlačovatelům jakými měla být katolická církev, šlechta a král.

Bitva u Lipan byla v české společnosti dlouhodobě pojímána jakožto silně negativní moment českých dějin, což se samozřejmě projevilo i v učebnicích dějepisu. Především ty vydané za minulého režimu vidí bitvu jakožto pohromu a důvody porážky hledají ve zradě. Těmi kdo zradil měli být pražští měšťané a husitská šlechta, když se spojili s českým katolickým panstvem a zanechali tak tábory a sirotky jakožto zástupce prostého lidu osamoceny. Ve všech učebnicích dějepisu je události věnován značný prostor. Z nově vydávaných učebnic se již vytrácí pojetí Lipan jakožto národní porážky a prosazuje se v nich spíše neutrální postoj.

Místo střetnutí se nachází mezi dnešními obcemi Lipany, Borek a Vitice v okrese Kolín. Bitva s odehrála na návrší mezi obcemi a na severozápad od něj, kde předstírala ústup vítězná koalice. Na návrší je dnes umístěn památník bitvy.

⁴¹ Čornej, P.: Lipanská křižovatka: Příčiny, průběh a historický význam jedné bitvy. Praha 1992, s. 189.

3.11 Bitva u Moháče

Bitva u Moháče se stala symbolem rostoucí moci Osmanské říše pronikající do střední Evropy. Pro české země však především znamenala ukončení doby Jagellonské (a s ní také období středověku) a definitivně přivedla mocnou Habsburskou dynastii na český trůn.

Když roku 1453 dobyli Turci Konstantinopol, čímž padl poslední přímý nástupce Římské říše, byli již dlouhou dobu na evropské půdě a pronikali dále do srdce Balkánu. Osmanští Turci si dokázali podrobit většinu balkánských států a roku 1521 obsadil jeden z nejvýznamnějších osmanských panovníků Süleyman Nádherný Bělehrad. Nedlouho po pádu téměř nebráněného Bělehradu se oženil Ludvík Jagellonský s Marií Habsburskou. Tato svatba byla domluvena již roku 1515, kdy ještě panoval Ludvíkův otec Ladislav. Smlouva, kterou domluva provázela, zaručovala pro Jagellonce a Habsburky propojení obou rodů a záruky pro případ, že by jedna dynastie vymřela. V tom případě měl nastoupit na uprázdněný trůn panovník dynastie druhé. Svatba Ludvíka a Marie byla proto doplněna svatbou mladého Ferdinanda Habsburského s Annou Jagellonskou. Nic však nenasvědčovalo tomu, že by měl být využit dodatek smlouvy o nástupnictví druhého rodu.

Süleyman ve svých plánech hodlal získat Uhry a učinit z nich nárazníkový stát proti rostoucí moci Habsburků. Obával se, že by se díky jejich vlivu v celé Evropě mohlo podařit sestavit silnější křesťanskou koalici. Vše tedy směřovalo k rozhodnému střetnutí, na jehož přípravách započala Osmanská říše na počátku roku 1526. Uherský a český panovník Ludvík Jagellonský soustředil proti postupující osmanské armádě poměrně velké síly, které podle některých studií mohly být přibližně stejné jako osmanská armáda, často však bývá Ludvíkova armáda označována za podstatně slabší.⁴² Další posily byly na cestě, ale jejich pochod byl velice pomalý. Vedení Ludvíkovy armády se i přes tento fakt rozhodlo k brzké bitvě. Křesťanské vojsko zvolilo defenzivní postavení za mokřady a doufalo, že tento terén roztrhne jednotky nepřítele a povede k získání vlastní iniciativy. Plán porazit početnější tureckou armádu po částech však 29. 8. 1526 ztroskotal. Ztráty na křesťanské straně byly značné, především však padl samotný panovník. Při ústupu se jeho unavený kůň převrátil uprostřed brodění řeky a Ludvík v plátech brnění utonul.

Pro Uhry se stala bitva tragédií, země byla z velké části okupována osmanskou armádou. Stejně dramatický dopad měla bitva i pro Jagellonskou dynastii, která dnem bitvy vymírá. Podle původních dohod získaly jejich dosavadní koruny Habsburkové, což značí zásadní předěl v dějinách zemí Koruny české. Ne náhodou bývá rok 1526 považován za předěl středověku a novověku v českých zemích. Dopady bitvy u Moháče byly pro střední Evropu značné. Habsburkové se stali dominantní silou v této oblasti, stejně tak však i Osmanská říše. Za českého krále byl Ferdinand korunován poměrně snadno, ovšem s uherskou královskou korunou nastaly potíže, když si na ni činil nároky i Jan Zápoľský, vládnoucí později s podporou Turků v Sedmihradsku. Uhry se tak na dlouhý čas rozdělily na tureckou, habsburskou a sedmihradskou část. Turecké ohrožení bylo po několik desetiletí aktuální i v českých zemích, především na Moravě.

⁴² Viz Čornej, P. – Bělina, P.: *Slavné bitvy naší historie*. Praha 1995, s. 111; Perjes, G.: *The Fall of the Medieval Kingdom of Hungary: Mohacs 1526 – Buda 1541*. Highland Lakes 1989. [online]. [cit. 2010-11-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.hungarian-history.hu/lib/warso/warso23.htm>>

Učebnice dějepisu se k bitvě u Moháče vyjadřují relativně stručně. Vždy jsou zmíněny bojující strany i rok, dopady jsou však pouze nastíněny. V učebnicích vydaných v 60. až 80. letech je význam bitvy spojován spíše se slovenskými dějinami a obsazením Uher Osmanskou říší. V moderních učebnicích je spojován především se zásadní změnou vládnoucí dynastie a v některých případech také bývá zdůrazňováno, že bitva je považována za přechod od středověku k novověku v rámci domácích dějin.

Bitva u Moháče proběhla v dnešním jižním Maďarsku v blízkosti řeky Dunaje, pouhých několik kilometrů na sever od dnešních maďarsko-chorvatských hranic. Rozsáhlý areál památníku bitvy leží nedaleko obce Sátorhely, vzdálené zhruba 7 km od města Moháč.

3.12 Pražská defenestrace 1618

Evropské dějiny v době před vypuknutím třicetileté války byly poznamenány silným napětím. Války ve střední Evropě (např. Šmalkaldská válka) mezi protestanty a katolíky byly zastaveny Augspurským náboženským mírem z roku 1555 prosazujícím heslo *Cuius regio, eius religio* (koho vládá, toho náboženství), nicméně spory doutnaly i nadále. Na základě Augspurského míru vystupovali Habsburkové jakožto panovníci, jejichž poddaní měli praktikovat náboženství svých vládců, tedy náboženství katolické. Problémem ovšem bylo uplatnění tohoto práva. Právě v českých zemích počátku 17. století totiž převažovala protestantská víra. Habsburkové na základě Augspurského náboženského míru přivedli do země jezuity, kteří kromě snahy o návrat obyvatelstva ke katolické víře s sebou přinesli i vyšší vzdělanost. Stali se však trnem v oku nekatolíkům a vzrůstala vůči nim značná zášť, živená především jejich pastorační úspěšností a též jistým výjimečným postavením. Protestantům byly přislíbeny náboženské svobody Maxmiliánem II. ve formě tzv. České konfese (ovšem pouze ústně) a Rudolfem II. ve formě tzv. Rudolfova majestátu, který však spíše jen zostřil situaci a také byl kvůli němu Rudolf donucen k abdikaci. Obavy protestantských stavů o udržení výsad Rudolfova majestátu se pak promítly do neochoty přijmout roku 1617 na trůn Ferdinanda Štýrského, který zastával vůči nekatolíkům nekompromisní postoj.

Dalším bodem sporu, který vedl až k povstání, byly stavovské svobody, resp. jejich ztráta a přechod od stavovského státu k absolutní monarchii. Stavovská obec se pokoušela o udržení svých pozic a práv, které byly již od nástupu Ferdinanda I. na český trůn v roce 1526 postupně omezovány. Byl to však logický posun. Od vlády Jagellonců byla moc v českých zemích převážně v rukou šlechty a moc panovníka byla značně omezena. Habsburkové se snažili tento trend zvrátit, centralizovat moc a pevněji ji uchopit. Byl to ostatně celoevropský trend, kterému se vymykalo jen nemnoho států. Tento přesun moci však samozřejmě vyvolával značnou nelibost u stavů.

V březnu 1618 se v Praze setkali nekatoličtí stavové, kteří žádali po císaři přesné dodržování svobod obsažených v Majestátu. Císař Matyáš však odpověděl rovněž rázně a zakázal konání dalšího plánovaného sjezdu. To podnítilo radikální skupinu kolem Jindřicha Matyáše Thurna k tajné schůzce, kde přišli s návrhem rázné akce proti místodržitelům, jakožto představitelům státní (habsburské) moci. České stavovské povstání započalo 23. května 1618 tzv. Druhou pražskou defenestrací. Poté co vzbouřenci pronikli do místodržitelství, provedli rychlý improvizovaný soud a vynesli nad místodržiteli ortel smrti.⁴³ Z oken Pražského hradu byli

⁴³ Čornej, P. a kol.: Dějiny zemí Koruny české. Praha 1992, s. 231.

vyhození dva místodržící Vilém Slavata z Chlumu a Jaroslav Bořita z Martinic a jejich sekretář Fabricius. Jako zázrakem přežili pád a nezasáhly je ani kulky vystřelené těmi, kteří je z oken shodili. Tento moment byl později označen za pomoc a ochranu Panny Marie defenestrováným šlechticům. Nepříliš zdařilý pokus o vypořádání se s nenáviděnou panovnickou správou znamenal počátek povstání, které na dva roky zachvátilo především Čechy, ale i Moravu, Slezsko a Lužici. Bývá také považován za počátek třicetileté války.

V učebnicích je defenestraci z roku 1618 věnován přiměřený prostor, především jsou rozebírány důvody počátku stavovské rebelie. Ve sledovaných učebnicích vydaných před rokem 1989 pak je defenestrace vnímána jako téměř legitimní počin vůči absolutistickému králi, jehož cílem bylo Čechy „pokatolčit“. Stejně jako v ostatních učebnicích je vždy zmíněno datum i několik jmen radikálních nekatolíků a defenestrováných osob.

Lokace události je jednoznačná, místodržitelská kancelář je součástí Pražského hradu, pod jejími okny stojí obelisky připomínající defenestraci a záchranu obou místodržitelů.

3.13 Bitva na Bílé Hoře

Důležitost bitvy na Bílé Hoře je z důvodů pozdějších náhledů na české dějiny zcela zásadní. Přestože šlo jistě z hlediska dalšího vývoje o velice důležité střetnutí, bylo především v 19. století pojímáno jakožto nejzásadnější událost českých dějin. Bílá Hora je často považována za národní tragédii, což vedlo k vytvoření pobělohorského mýtu, který se stal významnou složkou kulturní tradice novodobého českého národa. Nazývat období po bitvě na Bílé Hoře v duchu spisovatele Aloise Jiráska dobou temna a útlaku národa je však značně nešťastné. V mnoha aspektech to naopak byla spíše doba rozkvětu, obrody a rozvíjení barokní kultury, což však představitelé národního obrození přehlíželi. Přesto však do dnešních dnů tato bitva pro velkou část české společnosti znamená oddělení „dobré“ doby od doby „zlé“.⁴⁴

Pražská defenestrace značila vypuknutí tohoto významného, i když pouze krátkého období českých dějin. Brzy po tomto aktu nekatolická část stavů odmítla přijmout nástupce trůnu Ferdinanda II. za českého krále. Místo něj byl z několika kandidátů zvolen českým králem mladý Fridrich Falcký, který měl pro stavů podstatnou výhodu – jeho manželka byla dcerou anglického krále. Finanční či vojenská pomoc z Anglie však nepřicházela, jedině Nizozemí chystající se na další válku se španělskými příbuznými Ferdinanda II. poslalo do Čech nemalou částku určenou k budování žoldnéřské armády. Pomoc protestantské Unie, na níž stavové při volbě Fridricha spoléhali, nebyla téměř zřetelná.

Stavové zpočátku slavili vojenské úspěchy, když se jim podařilo získat na svou stranu dosud nerozhodnuté moravské stavů a přes Moravu přitáhnout až k Vídni. Ostřelování hlavního města monarchie však nemělo dlouhého trvání, neboť císařská vojska hraběte Buquoye zvítězila u Záblatí na Prachaticku a přiměla tak stavovské vojsko k návratu k obraně Čech. Císařským vojskům přispěchal na pomoc i vojevůdce katolické Ligy generál Tilly s armádou a tím značně rozšířil řady jejich vojska. Stavovské vojsko bylo před bitvou na Bílé Hoře početně slabší, mohlo

⁴⁴ Coakley, J.: Mobilizing the Past: Nationalist Images of History. In: Nationalism and Ethnic Politics, č. 10, roč. 2004, s. 531-560. [online]. [cit. 2010-11-15]. Dostupné z WWW: <<http://dx.doi.org/10.1080/13537110490900340>>

však využít příznivého terénu vhodného k defenzivě.⁴⁵ Obě armády se střetly 8. listopadu 1620 na Bílé Hoře, jen několik kilometrů od pražských městských hradeb. Dvouhodinová bitva rozhodla o osudu celého stavovského povstání. Rychlé vítězství císařských a ligistických vojsk bylo překvapivé pro obě strany. Rozklad stavovského vojska, které se v podstatě ani nepokusilo bojovat, dokumentuje situaci, v jaké se celé povstání na jeho konci ocitlo. Fridrich Falcký uprchl z Prahy a následně i z českých zemí zpět do Falce.

Díky vítězství nad povstálými stavy se Habsburkům podařilo upevnit svou moc a naopak značně oslabit stavovské pravomoci. Do země se též vraceli jezuité stojící v čele změn nesoucí název rekatolizace či katolická reformace. Katolické náboženství se znovu stává většinovým a spolu s ním přichází po válce kulturní obroda ve formě baroka, které zacelilo mnohé rány způsobené dlouhou válkou. Bílá Hora však především znamenala setrvání v habsburském soustátí až do roku 1918, se všemi svými pozitivy i negativy.

Výsledek bitvy na Bílé Hoře je vnímán všemi učebnicemi negativně, zároveň je tomuto tématu dáván velký prostor. Učebnice vydané za minulého režimu vidí v bitvě jednu z nejtěžších zkoušek českého národa, počínající doby temna, násilné rekatolizace v čele s „nepřáteli národa a prostého lidu“ jezuitu. Důvody porážky vidí v tom, že se povstání neúčastnil český lid, který údajně nenáviděl Habsburky, ale i šlechtu. Moderní učebnice ji zdůvodňují špatně motivovaným (tj. placeným) žoldněrským vojskem, neochotou domácí šlechty k větším obětem a neschopností Fridricha Falckého získat pomoc v zahraničí. Dopady bitvy již sice nevidí v počínající době temna, ale přesto jsou vždy vylíčeny v negativním duchu, jakožto počátek obtížné doby pro národ nebo alespoň pro celou řadu jeho představitelů.

Bitva na Bílé Hoře se odehrála na západ od tehdejšího města Prahy (dnes s jedná již o součást Prahy), poblíž obory letohrádku Hvězda. S bitvou je možné spojit jak samotný letohrádek Hvězda a jeho okolí, tak především návrší na jih od obory, které zůstalo i současnosti nezastavěné, ačkoliv zástavba jej zcela obklopuje. Na návrší se nachází památník bitvy.

3.14 Bitva u Kolína

Bitva u Kolína zásadně ovlivnila dějiny českých zemí, ačkoliv se jí v současné době nedostává dostatečné pozornosti, jakou by si zasloužila. Bitva nebyla rozhodujícím momentem ovlivňující jednoznačně výsledek Sedmileté války, ovšem značně poznamenala její vývoj. Znamenala totiž setrvání českých zemí v Habsburské monarchii v době, kdy byla územní celistvost říše silně narušena a hrozilo možné připojení českých zemí k Prusku. Přesto došlo k zásadní změně pro země Koruny české. Slezsko bylo po ukončení války definitivně uznáno jako součást Pruska a mělo nadále sdílet jiný osud než zbylé české země.

V polovině 18. století došlo k velké změně koalic mezi evropskými státy. Staré koalice existující po generace se rozpadly, naopak země stojící proti sobě mnoho desetiletí až staletí se staly novými spojenci. Prvotním důvodem k válce byla přitom zpočátku rakouská provincie, součást českých zemí – Slezsko. Tu získalo Prusko v tzv. Válce o rakouské dědictví, Marii Terezi se však podařilo uhájit územní celistvost zbylých částí monarchie. Počátky sporů mezi Rakouskem a Pruskem lze hledat již na přelomu 17. a 18. století, kdy nově vzniklé pruské království sílilo a postupně si získávalo stále větší vliv na severní hranici Habsburské monarchie. Ve čtyřicátých

⁴⁵ Uhlíř, D.: Černý den na Bílé Hoře. Brno 1998, s. 128 a 129.

letech 18. století pak pruská armáda představovala takovou sílu, na níž často nedokázala rakouská vojska adekvátně odpovědět. Pro Marii Terezii však bylo opětovně získání Slezska a porážka Pruska jednou z priorit její zahraniční politiky. Rakousko proto úspěšně reorganizovalo armádu a konsolidovalo domácí situaci.

Rakouské přípravy na další válku o Slezsko a budování koalic přerušil pruský král útokem, který měl za cíl porazit prvního nepřítele dříve než mu přispějí na pomoc další. Prusku se podařilo úspěšně eliminovat hrozbu spojení saské a rakouské armády obsazením Saska a vítězstvím v bitvě u Lovosic. Poté vpadl Fridrich II. do Čech a brzy porazil i přes velké ztráty rakouskou armádu u Štěrbohol (6. 5. 1757) a obklíčil její převážnou část v Praze. Znovu byla ohrožena územní celistvost monarchie, zvláště případná kapitulace Prahy a armády v ní se ukrývající mohla mít nedozírné následky pro vývoj války, ale i poválečného období. Proto se dosud nesmělá dvorská válečná rada ve Vídni rozhodla osvobodit Prahu stůj co stůj. Za tímto účelem byl vybrán hlavním velitelem nově se formující armády u Čáslavi maršál Daun. Případná porážka Dauna by znamenala nejen pád Prahy, ale i otevřenou a nechráněnou cestu přímo na Vídeň.⁴⁶

Maršál Daun, který si byl dobře vědom toho, že velí poslední bojeschopné armádě monarchie, postupoval vpřed ku Praze velmi obezřetně. Fridrich II. však netušil o protivníkových záměrech vůbec nic a proto vyrazil s částí jednotek směrem na východ aby vytlačil rakouskou armádu ze zbytku Čech a zajistil tak pro svou armádu zásobování (plenění) z místních zdrojů. Nedaleko Kolína se obě armády setkaly. Pruská armáda byla citelně slabší především v počtu pěchoty, jejíž velká část v té době obléhala Prahu. Rakouská armáda zaujala postavení na břehu Bečvářky, ale stačila se noc před bitvou přesunout do výhodnější pozice, jelikož Daun správně vyhodnotil, že se jej pokouší Fridrich II. obklíčit ze severu. Proto se celý rakouský šik stočil na sever a větší část jednotek tak obsadila návrší jižně od silnice Český Brod – Kolín. Prusové útočili jak na Přerovský, tak i Křečhořský vrch nedaleko obce Křečhoř, což bylo klíčové místo bitvy. Ve večerních hodinách dne 18.6.1757 již bylo jasné, že pruského krále postihla první velká porážka.⁴⁷

Několik dní po bitvě následoval pochod na Prahu a její osvobození. Pruský král musel postupně opustit Čechy. Za své vzala myšlenka zničení celé rakouské armády a tažení na Vídeň, stejně jako možnost včlenění českých zemí do Pruska. Příští rok se Fridrich II. pokusil o novou ofenzívu, tentokrát však na Moravě. Oblehl sice Olomouc, ale po porážce jeho zásobovacích oddílů u Domašova se musel stáhnout do Slezska. Čechy a Morava zůstaly poté po zbytek války ušetřeny od dalších hrůz války, bojovalo se nadále jen na pruském území. S koncem války Rakousko definitivně přišlo o větší část Slezska a nezabránilo vzestupu Pruska mezi evropské mocnosti. Na druhou stranu však nezaznamenalo žádné přímé územní ani velmocenské ztráty.

Bitva u Kolína stále hledá v učebnicích dějepisu své místo. V moderních učebnicích je zmíněna většinou pouhou jedinou větou, v učebnicích vydaných za minulého režimu není zmíněna vůbec. Význam bitvy pro české země je tedy jednoznačně opomíjen.

Bojiště je poměrně rozsáhlé, boje probíhaly na jih od tehdejší i dnešní hlavní silniční komunikace Praha - Kolín. Centrum bojů lze hledat v okolí obce Křečhoř (vzdálené zhruba 5 km na západ od centra města Kolína), linie bojů se ale od obce táhla dál na západ, kolem obcí

⁴⁶ Millar, S.: Kolín 1757: První porážka Fridricha Velikého. Praha 2007, s. 12 až 38.

⁴⁷ Čornej, P. – Bělina, P.: Slavné bitvy naší historie. Praha 1995, s.163.

Chocenice a Břežany. Na Křečhořském vrchu nedaleko samotné obce Křečhoř stojí památník bitvy vystavěný již v období Rakousko-Uherské monarchie.

3.15 Bitva u Chlumu

Bitva u Chlumu, nazývaná také často jako bitva u Hradce Králové či bitva u Sadové, byla nejvýznamnějším a rozhodujícím střetnutím Prusko-rakouské války roku 1866. Odehrála se na území tehdejší habsburské monarchie nedaleko pevnosti Josefov a Hradec Králové.

Dlouhodobé spory dvou mocností ve střední Evropě – Rakouska a Pruska pokračovaly se střídavou intenzitou i v dalších desetiletích po bitvě u Kolína. Spory o dominanci nad regionem vyvrcholily bitvou u Chlumu. Nástupem Otty von Bismarcka jako prvního ministra Pruska se situace mezi oběma zeměmi přiostrčila. Bismarck věděl, že pro Prusko je důležité vytlačit Rakousko z dění v Německém spolku nejlépe vojenskou cestou. Prusko však nebylo jedinou zemí, která vyhlásila Rakousku válku. Nově sjednocená Itálie totiž hodlala připojit ke svému státu Benátsko, stále ještě v rukou Rakouské monarchie. Proto bylo spojení Itálie a Pruska proti Rakousku logickým tahem.⁴⁸

Válka vypukla v polovině června 1866. Vedlejší bojiště v Itálii se stalo svědkem bitvy u Custozy, kde se početně slabším rakouským silám podařilo italskou armádu porazit. Válka se však měla rozhodovat na severu. Velitel rakouské severní armády, polní zbrojmistr Ludwik von Benedek soustředil zprvu hlavní síly v okolí pevnostního města Olomouce, následně po vpádu pruské armády do Čech přesunul vojsko do východních Čech. Prusové postupovali ve třech proudech, aby se spojili v místě následujícího bojiště. Během pochodu svedly tyto armády několik úspěšných šarvátek s rakouskou armádou, což donutilo Benedeka stáhnout se k Hradci Králové a soustředit zde celou svou armádu v očekávání rozhodné bitvy, která nastala 3. července 1866.⁴⁹

Dopoledne byla situace zcela vyrovnaná, spíše se obráncům dařilo většinu pruských útoků odrážet a pouštěli se i do protiútoků. Několik hodin trvající boj o les Svíb však zajistil jedné ze tří pruských armád přicházejících od severu téměř nezjištěný přesun do týla rakouské armády, až k vesnici Chlum, jež byla v samém centru rakouské armády. Nezdařené protiútoky na ves Chlum rozhodly o porážce v bitvě. Velmi brzy byl uzavřen mír především díky naléhání Otty von Bismarcka, který na rozdíl od generality i pruského panovníka tušil, že Rakousko může být do budoucna prospěšné jako spojenec, zvláště když se Francie v čele s Napoleonem III. připravovala na válku, kterou chtěl Bismarck prozatím odložit.⁵⁰

Důsledky bitvy lze hledat především v definitivní ztrátě velmocenského postavení Rakouska. Rovněž se uzavřela možnost Rakouska ovlivňovat dění v rozdrobeném Německu, kde si udržovalo značný vliv po několik staletí. To ve své podstatě vedlo ke sjednocení Německa v Pruských rukou a vytvoření ještě silnějšího hegemonu střední Evropy. Mír, který v Praze podepsalo Rakousko s Pruskem též znamenal budoucí sblížení obou zemí, s čímž Bismarck počítal. Porážka u Hradce Králové tak vehnala Rakousko do rukou silného spojence, který jej zavedl až do první světové války a následně nenechal odpaďnout ze svého obětí ani ve smrtelných křečích konce války. Tím byl osud Rakousko-Uherska zpečetěn.

⁴⁸ Ravik, S.: Tam u Králového Hradce. Praha 2001, s. 18 až 100.

⁴⁹ Průvodce po bojišti u Hradce Králové z roku 1866. Hradec Králové 1996, s. 9.

⁵⁰ Mommsen, W.: Bismarck. Olomouc 1995, s. 64.

Kromě těchto důsledků znamenala porážka nebezpečné zesílení nacionalismu uvnitř země a další oslabení moci panovníka Františka Josefa ve vnitřních záležitostech. Vedla též přímo k dokonání toho, o co se politická scéna Uher už dlouho pokoušela: dualismu a vzniku Rakousko-Uherska roku 1867, tedy velké autonomie pro Uherské země. Rakousko-uherské vyrovnání přispělo zpočátku k vnitřní stabilizaci země, ale bylo trnem v oku řadě slovanských národů, které monarchii obývaly. Bitva u Hradce Králové tak znamenala zásadní událost pro české země. Šlo především o zklamání z vyhlášení dualismu a především z dalších marných snah českého etnika o získání podobného postavení jaký nyní měli Maďaři. Následné spory s představiteli německé menšiny na území českých zemí či neúspěchy v prosazení „rakousko-českého vyrovnání“ vedly k vyostření situace a zesílení národnostního citění. V důsledku tak výsledek bitvy vedl přes mnohé procesy k odporu řady občanů české národnosti vůči dalšímu soužití v rámci Rakousko-Uherska, což ve své podstatě vedlo až k odmítnutí poslušnosti císaři významnými osobnostmi české politické scény během první světové války.

Učebnice dějepisu se staví k bitvě u Chlumu, Hradce Králové či Sadové značně rozdílným způsobem. Již samotná délka textu se různí od dvou vět v učebnicích z minulého režimu, po téměř polovinu strany v některých nových učebnicích. Výsledky jsou také interpretovány různým způsobem, v některých případech pouze s evropskými dopady (učebnice staršího data vydání), jindy výraznými dopady na domácí dění (ve většině novějších učebnic). Význam bitvy pro české dějiny však není zcela doceněn, dopady na domácí společnost a politiku nejsou dostatečně interpretovány.

Bojiště je lokalizováno za severozápad od města Hradec Králové. Jedná se o poměrně široký prostor, který lze vymezit na západě obcí Sadová, na severu obcemi Čistěves a Máslojedy, na jihu obcí Střezetice. Samotné centrum bitvy i současné návštěvnosti se však nachází v blízkosti obce Chlum, uprostřed vymezeného prostoru bitvy. V prostoru dnes stojí celá řada památníků a pomníků připomínajících bitvu, stejně jako s bitvou spojené muzeum či vyhlídková věž.

3.16 Bitva u Zborova

Bitva u Zborova je sice malá svým rozsahem a také dopadem na konkrétní průběh vojenských operací, přesto jsou její důsledky pro české dějiny zásadní. Tato bitva první světové války, resp. spíše pouhé drobné střetnutí, se odehrála na západní Ukrajině poblíže ukrajinského města Tarnopole (východně od Lvova). Její výsledek byl zásadní pro další formování československých jednotek v Rusku, ale především pro zdárný rozvoj, podporu a uznání myšlenek zahraničního odboje. Z hlediska vývoje tzv. Velké války však šlo o pouhou drobnou epizodu. Útok Československé střelecké brigády u Zborova, ať už jakkoliv úspěšný, byl navíc součástí rozsáhlé ruské tzv. Kerenského ofenzívy, jež skončila naprostým nezdarem a následným ústupem.

Na jaře roku 1917 padl carský režim v Rusku. Do té doby nestabilní ruská armáda se stala ještě méně spolehlivou a její bojová síla značně poklesla. Na tomto stavu se podílela i sílící agitace bolševiků mezi vojáky, tak i v zázemí. V zázemí narůstal chaos a tzv. prozatímní vláda ruských socialistů se mu pokusila zabránit výrazným úspěchem na frontě. Nový vrchní velitel, dosud relativně úspěšný generál A. A. Brusilov se pokusil o ofenzívu, jež nese jméno ministra války a následně i předsedy vlády A. F. Kerenského. Brusilov se snažil využít dosud bojeschopných oddílů, které nebudou zasaženy agitací a rozkladem, přičemž se domníval, že takové oddíly budou ostatním příkladem a jakýmsi stmelovacím prvkem. Při hledání takových oddílů padl zrak

generality i na nově vytvořenou 1. československou střeleckou brigádu, složenou výhradně z dobrovolníků.⁵¹ Legionáři byli skutečně velmi silně motivováni, zatímco některé ruské oddíly musely být ještě večer před vypuknutím ofenzívy odzbrojeny pro odmítnutí poslušnosti.

Československá brigáda čítající 3530 mužů měla být původně nasazena v rámci hlavního útoku celé ofenzívy, tedy na velmi exponovaném místě. Z důvodu nedostatečného výcviku a vybavení však byla převelena na jižní, vedlejší úsek plánované ofenzívy. Brigáda měla tvořit štít uprostřed dvou ruských divizí. Ironií osudu bylo, že více než polovina vojáků, kteří stáli na opačné straně fronty tvořilo české mužstvo, což však ani jedna strana netušila.⁵² Kerenského ofenzíva započala 1. 7. 1917, o den později přišla řada i na jižní sektor. Československá brigáda dokázala proniknout přes všechny linie zákopů nepřítele a poskytnout tak možnost proražení statické frontové linie. Zajala také více vojáků než jaký byl vlastní početní stav jednotky před započítáním bojů. Vojenský úspěch československé brigády byl tak pronikavý, že naprosto zaskočil celé ruské velení. To co se nepovedlo mnohokrát větším oddílům, podařilo se jednotce, která byla pro svou výstroj, výzbroj a výcvik považována za druhořadou. Zpočátku budil postup brigády až podezření, např. ruský pozorovatel upoutaný v balonu nad frontou se domníval, že se jedná o masovou dezerci, jinak si totiž rychlé pronikání českých vojáků mezi nepřátele nedokázal vysvětlit.⁵³ Za úspěchem stojí mnoho faktorů, nejpřednější z nich jsou jistě morálka členů Československé brigády a také způsob jejího boje. Vojáci totiž útočili tak jak byli zvyklí jako průzkumníci – v malých hloučcích o několika mužích, což vedlo k jejich lepšímu krytí před smrtelnou palbou kulometů.

Ovšem tento pronikavý úspěch byl nakonec nevyužit, Kerenského ofenzíva brzy ztroskotala. Přes tento vojenský neúspěch znamenala bitva u Zborova rozhodný pozitivní zlom. Nikoliv pro ruskou frontu, která se brzy definitivně zhroutila, ale pro československou zahraniční politiku. Ruskou vládou a vojenským velením bylo posvěceno rozšiřování československých oddílů, ze kterých později vyrostla mocná vojenská síla v Rusku. Bitva měla i velký politický význam, jelikož po jejím ukončení přijímali spojenci názory československého zahraničního odboje daleko lépe a vytvořily se tak další možnosti pro pozdější podporu vzniku Československé republiky. Československý zahraniční odboj tak začal být relevantní politickou silou, jelikož teď za ním stála úspěšná a rychle rostoucí armáda.

Bitva u Zborova se neobjevuje v učebnicích vydaných za minulého režimu ze zcela zřejmých důvodů. V nových učebnicích je pak vylíčena v několika řádcích jakožto úspěšný počátek formování československých legií v Rusku i s budoucím přesahem na mezinárodní politické dění.

Bitva u Zborova proběhla na dnešním Ukrajinském území, zhruba 35 km na západ od města Ternopol. Úsek svěřený československým legionářům nebyl příliš široký, přesto nelze zcela přesně vymežit, rozhodně se však nacházel na jih od Zborova, útok byl veden západním směrem. Památník československých legionářů reprezentující také památník střetnutí leží zhruba 4 km na jih od Zborova, v zázemí obce Kalynivka.

⁵¹ Čornej, P. – Bělina, P.: Slavné bitvy naší historie. Praha 1995, s. 219.

⁵² Fidler, J.: Zborov 1917, malý encyklopedický slovník. Brno 2003, s. 61 - 62.

⁵³ Galandauer, J.: 2.7. 1917. Bitva u Zborova, česká legenda. Praha 2002, s. 49.

3.17 Vznik samostatného Československa

Rozpad Rakouska-Uherska a vznik samostatného Československa souvisel s mnoha faktory. Jejich původ lze stejně tak hledat v celé řadě příčin, jakými byly politická rozhodnutí, výsledky vojenských střetnutí či (a to především) v dlouhodobých a hlubokých společenských změnách. Největším nebezpečím pro mnohonárodnostní monarchii se stal nacionalismus, jenž štěpil soudržnost celého Rakouska, posléze od roku 1867 Rakousko-Uherska. Ve vypjatém nacionalismu 19. a počátku 20. století byla národností otázka ve vnitřní politice státu prvořadá, prakticky všechny zásadní snahy politiků reprezentujících „menšinové“ národnosti se obracela tímto směrem. Tradičně vyvstávaly mnohé sporné otázky, jakými byly úřední a vyučovací jazyk, politické zastoupení národů uvnitř monarchie či snaha o rovnoprávné postavení národností. Pro české prostředí představoval určitý mezník vyhlášení rakousko-uherského vyrovnání. Snahy o přeměnu dualismu a začlenění českého národa mezi národy s rozhodující rolí v monarchii, tedy Němce a Maďary, nebyly vyslyšeny. Česká politika druhé poloviny 20. století byla tímto neúspěchem citelně zasažena. Z těchto důvodů a také kvůli velmi odlišným myšlenkovým proudům, které společnost ovlivňovaly, se postupně formovala určitá (zpočátku velmi slabá) opozice vůči monarchii. Přispělo k ní především vypuknutí první světové války.⁵⁴ Český pohled na příčiny zániku monarchie lze shrnout v několika bodech. Prvním je demografický a kulturní rozmach Čechů v habsburské monarchii spojený s národním obrozením a růstem gramotnosti. Dále šlo o již zmíněné nenaplněné politické ambice, o vyostření politického boje mezi Čechy a Němci v českých zemích, upadající rakouský patriotismus, na jehož místo se dostával nacionalismus, zánik austroslavismu a myšlenky Slovanů spolupracovat uvnitř monarchie, o roli rodící se nové samosprávy vykazující značné nacionální tendence spojené s odporem vůči státní(německy mluvící) byrokracii, o rozklad byrokratických opor státu a ve finální části o první světovou válku jakožto katalyzátor všech předchozích problémů.⁵⁵

Během první světové války dochází k růstu přímých odbojových činností, které se projevují jak uvnitř monarchie, tak i v zahraničí díky emigraci některých osobností. Mezi nimi je nutné zmínit především vůdčí osobnost T. G. Masaryka, dále jeho věrného spolupracovníka E. Beneše či M. R. Štefánka, který reprezentoval slovenský podíl na mezinárodním uznání zrodu Československa. Uvnitř státu pak v první fázi zastávali vůdčí osobnosti odporu proti říši především K. Kramář a A. Rašín. Postoj těchto představitelů odboje šel k úplnému osamostatnění českých zemí od Rakousko-Uherska. Postupně také začala krystalizovat myšlenka společného budoucího soustátí se Slováky. V zahraničí představovaly značnou podporu myšlenky samostatného státu československé legie, ať už ve Francii, Itálii či v Rusku.

Císař Karel se pokusil zabránit rozpadu monarchie v době, kdy již bylo jasné, že Rakousko-Uhersko nemůže ve válce zvítězit. Dne 16. října vydal Manifest, který měl přeměnit Předlitavsko ve spolkový stát. Vydání Manifestu se ukázalo jako příliš pozdní. Byl odmítnut nově formovaným Národním výborem, který založily hlavní české politické strany v polovině roku 1918. Rozklad říše se již nedal zastavit, armáda se velmi rychle rozkládala a opouštěla italské bojiště. Ministr zahraničí Andrassy byl pověřen přijetím podmínek kapitulace. Tato zpráva se

⁵⁴ Více v Urban, O.: Česká společnost 1848-1918. Praha 1982.

⁵⁵ Hlavačka, M.: Český pohled na příčiny rozpadu habsburské monarchie (1848-1918). In: České země a moderní dějiny Evropy – studie k dějinám 19. a 20. století. Praha 2010, s. 35 – 44.

rozšířila do českých zemí 28. října. Domácí političtí představitelé, sdružení v Národním výboru se situaci rychle přizpůsobili. Veřejné mínění v Praze bylo jednoznačně nakloněno radikálním změnám a ihned se projevilo tím, že se davy vydaly do ulic spontánně oslavovat konec války i Rakouska-Uherska. Národní výbor vyhlásil navečer 28. října samostatný československý stát. Podpis pod tento první „zákon“ nového státu zanechali tzv. mužové 28. října, A. Rašín, A. Švehla, F. Soukup, J. Stříbrný a slovenský politik V. Šrobár. Úspěch byl prakticky okamžitý, nenásledoval prakticky žádný odpor ze strany úřadů ani vojenské správy v Praze. Monarchie byla v naprostém rozkladu a panika panovala ve všech spravovaných částech monarchie, stejně jako ve Vídni. Revoluce a vyhlášení samostatného Československa probíhalo již od 28. října také v dalších částech českých zemí. Tímto rozhodným dnem bylo vytvořeno Československo, potvrzené později mírovými smlouvami mezi spojenci a následnickými státy monarchie. Ustavení Československa nebylo plně v mezích mírového převratu. Vojensky musel nově formovaný stát zasáhnout v prvních měsících proti sudetoněmeckým provinciím, maďarské armádě na Slovensku, proti polské armádě na Těšínsku a následně proti Maďarské republice rad.

Událost je v učebnicích popisována poměrně důsledně, jsou zmíněna zásadní fakta a souvislosti vzniku Československa. Učebnice z minulého režimu vyčleňují události také určitý prostor, nicméně zmíněno je pouze jméno T. G. Masaryka (dle učebnic buržoazního politika, který se vydával za největšího bojovníka za svobodu) a datum vyhlášení republiky. Ostatní informace jsou pojaty jako dočasná zaslepenost utlačených tříd a událost je celkově interpretována jako vítězství buržoazní revoluce.

Vznik samostatného Československa je první z řady sledovaných událostí 20. století, které je obtížné konkrétně lokalizovat. Události jsou součástí širšího prostoru nebo součástí řady míst v zástavbě rozsáhlého centra města (především Prahy). Stejně tak vymezení vzniku Československa nemůže být zcela jednoznačné, tuto událost nelze přiřadit výhradně k jediné lokalitě. I v případě, že bude brán v potaz pouze den 28. října 1918, pak se jednalo o několik míst v Praze, která byla součástí přelomové události. Nejvíce je z tohoto hlediska zmiňováno Václavské náměstí, nicméně i v rámci daného dne došlo k několika zásadním událostem na jiných místech v Praze. Vznik samostatného státu lze navíc těžko spojit s jedním z prvních spontánních svolání, které odvozuje svoji důležitost spíše z místa prvního proslovu (socha sv. Václava) než z faktického nastolení nového státu. Tato událost je tedy vymežitelná pouze širším pojmem centrum Prahy, pokud však pomineme další mimopražská místa, kde proběhly bouře směřující k nastolení nového státu v jiných dnech než 28. října.

3.18 Mnichovská dohoda

Mnichovská dohoda je jeden z milníků české moderní historie, toto sousloví stále zní v uších domácích obyvatel jakožto zrádný akt, který dlouhodobě poškodil český národ. Cesta k Mnichovu vedla přes radikalizaci celé společnosti uvnitř Československa, především pak radikalizaci sudetských Němců. Zásadní příčinou oné radikalizace byla nová ideologie rodící se za hranicemi a nově vzedmutá vlna nacionalizmu. Vzestup moci Adolfa Hitlera v Německu znamenal nejen vnější ohrožení demokratického Československa, ale také vnitřní pnutí. Sudetští Němci se cítili být v rámci Československa přehlíženým etnikem (mnohdy právem), podíleli se však na politickém vývoji země a jejich strany byly pravidelnými účastníky vládních koalic. Hospodářská krize otevřela dveře radikalizaci i v jejich řadách, katalyzátorem se ale stala prudce gradující

situace v Německu. S vydatnou podporou z Německa se na našem území vytvářelo politické uskupení s programem blízkým německé NSDAP, i když se oficiálně nově vzniklá Sudetoněmecká strana od NSDAP distancovala. Sudetoněmecká strana zvítězila ve volbách v roce 1935, jejím představitelům v čele s Konrádem Henleinem se poté podařilo prakticky likvidovat ostatní německé politické strany. Snad největším vítězstvím této strany byla právě radikalizace sudetských Němců a přesvědčení světového veřejného mínění, že se jedná o ucelenou a soudržnou sudetoněmeckou menšinu, která shodně bojuje proti utlačování a diskriminaci z české strany.

Hitlerovy kroky vůči Československu byly promyšlené, jeho tlak a požadavky se stupňovaly a byly doprovázeny dostatečnou propagací v zahraničí. Spolu s tím se stupňovaly požadavky Sudetoněmecké strany, která plánovitě odmítla i poměrně velkorysý návrh autonomie v polovině roku 1938. V této době však již byla situace velice napjatá, západní spojenci Československa, Francie a Velká Británie, se snažili donutit československou vládu k zásadním ústupkům. Oba státy se pokoušely vyhnout se válce za každou cenu, jejich politika usmiřování (appeasementu) byla nakonec jednou z příčin Mnichovské dohody. Po řadě nót a politickém nátlaku ze strany spojenců, ozbrojených střetnutí drobného rozsahu mezi sudetoněmeckými bojůvkami a československou armádou v pohraničí, ale také mobilizaci v Československu a pádu domácí vlády došlo k rozuzlení situace dohodou pro Československo krajně nepříznivou. Předsedové vlád Velké Británie a Francie, Édouard Daladier a Neville Chamberlain, se v několika jednáních s Hitlerem dohodli na uspořádání konference, kterou zprostředkoval italský vůdce Mussolini. Konference se konala v centru Mnichova, k podpisu dohody došlo v brzkých ranních hodinách 30. září 1938. Kromě ztráty Sudet byla v dohodě řešena i otázka územních ztrát Československa vůči Polsku a Maďarsku. Pro českou reprezentaci a národ znamenala dohoda takovou ránu, že došlo k pádu dosavadního režimu a výsady demokracie se v průběhu krátkého trvání tzv. druhé republiky značně omezily. V tomto období se projevila deprese české společnosti, naopak na Slovensku dochází k postupnému rozchodu Československem, který započal prosazením autonomie Slovenska hned v prvních pomnichovských dnech. Situace vedla až k vyhlášení samostatného Slovenského státu, k záboru zbylé části Československa 15. března 1939 a k vytvořením protektorátu Čechy a Morava.

Některé současné pohledy na Mnichovskou dohodu se nicméně mohou lišit od tradičního pojetí události. Tak např. ona zrada spojenců bývá interpretována jakožto neschopnost československé diplomacie zvítězit v psychologické válce o světové veřejné mínění. Československým diplomatům se nepodařilo přesvědčit svět, že se jedná o boj za demokracii, zato němečtí diplomaté argumentovali tím, že jde o boj za práva utiskovaných národnostních menšin a Hitlerovi jde především o zachování míru proti mobilizujícímu a zbrojícímu Československu. Stejně tak se v dnešní postmoderní historiografii prosazuje nazírání na dosavadní pevně zažitá a zakořeněná náhledy na národní historii jiným způsobem a v jiném světle. V tomto případě může podléhat kritice i národní odhodlání k odporu a boji, které se po Mnichovu sesypalo jako domeček z karet. Otázkou pak ovšem zůstává, zdali šlo o odhodlání skálopevné či jen iluzorní, z čehož později plyne pasivní vyčkávací postoj, snad jakožto rys národní povahy, který se ukazoval nejen za protektorátu, ale i v dalších obdobích (normalizace...)⁵⁶

⁵⁶ Tesař, J.: Mnichovský komplex: jeho příčiny a důsledky. Praha 2000.

Mnichovské dohodě je v současných učebnicích dějepisu dáván přiměřený prostor, zdůrazňována je zrada a odhodlání bránit se, ostatně stejně jako v učebnicích vydaných za minulého režimu. V nich je ale akcentována role komunistické strany, která údajně „jako jediná vyšla z boje za obranu republiky s čistým štítem“ a podsouvá se na několika místech, ačkoliv to není plně vyřčeno, že zradu zapříčinili také domácí buržoazní politici.

Přesné místo podpisu Mnichovské dohody je známé a jednoznačné, je jím budova bývalého Führerbau (dnes Hochschule für Musik und Theater) na ulici Arcisstraße v centru bavorského Mnichova.

3.19 Osvobození Československa 1945

Obsazení pohraničí po podpisu Mnichovské dohody a pozdější zábor zbylé části republiky znamenal ukončení existence samostatného státu. Vytvoření protektorátu Čechy a Morava 16. března 1939 pak znamenalo definitivní tečku za zbytkem Československa. Společenské klima za protektorátu bylo velmi negativní, německá armáda měla na území protektorátu výhradní roli. Společnost byla zastrašena, pouze velmi malá část se aktivně (a skrytě) podílela na podrývání postavení německé moci. Jiné klima panovalo v Sudetách připojených k říši, stejně jako na Slovensku, které dočasně v prvních letech války těžilo ze samostatnosti.

Válečné operace se přiblížily k hranicím bývalého Československa nejdříve v oblasti Podkarpatské Rusi, a to ještě před koncem roku 1944. Pokus o přechod Karpat, pomoc Slovenskému národnímu povstání a brzké osvobození alespoň východních částí státu ztroskotal během Karpatsko-dukelské operace v září a říjnu 1944. Hlavní fáze osvobozování Rudou armádou následovaly až na počátku roku 1945. Celá řada drobných a větších ofenzív, jakými byla např. Ostravská operace, znamenala postupné osvobozování území bývalého Československa. Nesnadné bylo osvobozování Moravy, jež se protáhlo až do května. V posledních dnech války, která na našem území utichala 9. května (poslední výstřely se datují k 12. květnu), na několika místech propuklo lidové povstání. Nejznámější je přitom Pražské povstání, které vypuklo 5. května a skončilo 9. května příchodem Rudé armády.⁵⁷ Část území, především jižní Čechy, osvobodila americká armáda. Osvobození však nebylo výhradně pozitivní změnou, neboť přispělo v brzkých letech k nárůstu sovětské a komunistické moci uvnitř státu.

V učebnicích dějepisu je osvobození Československa věnována značná pozornost, a to jak v současných, tak i v dříve vydaných sledovaných učebnicích. U učebnic vydaných za minulého režimu je osvobození věnováno více prostoru, postup Rudé armády je glorifikován, vojenské akce americké armády na našem území jsou zmíněny jedinou větou.

Lokace této události není možná, jelikož se jedná o celé území tehdejšího Československa.

3.20 Únorový převrat 1948

K únorovému komunistickému převratu roku 1948 vedla cesta již od osvobození v roce 1945. Z důvodu přítomnosti Rudé armády a především dohod mezi spojenci se Československo dostalo do sovětské sféry vlivu. Naladění domácího obyvatelstva a obecné prosovětské smýšlení usnadňovalo práci komunistické straně, která dlouhodobě budovala své pozice legální cestou, ale i

⁵⁷ Ströbinger, R.: Poker o Prahu. Posledních 100 dní protektorátu. Olomouc 1997, s. 57.

nedemokratickým způsobem. Parlamentní volby v roce 1946 pak byly milníkem, který v podstatě zpečetil další vývoj. Po osvobození bylo povoleno pouze několik stran Národní fronty (kromě komunistů to byli národní socialisté, lidovci, sociální demokraté a na Slovensku Demokratická strana), jež nedokázaly získat dostatečnou podporu veřejnosti. Pro komunistickou stranu představoval zisk přibližně 40 % hlasů potvrzení vedoucího živilu v obnoveném státě.

Jakékoliv snahy o změnu politické orientace či volnější pouto ve vztahu k Sovětskému svazu skončily neúspěchem. Především pokus o přijetí Marshallova plánu hospodářské pomoci, na který je z dnešního pohledu nahlíženo jako na prakticky jedinou možnou šanci demokratických stran zvrátit nepříznivou situaci, skončil neúspěchem. Na silný nátlak Moskvy a domácí komunistické strany nedokázali představitelé demokratických stran odpovédět rozhodným odporem a s odmítnutím Marshallova plánu nakonec souhlasili.⁵⁸

Komunistům se podařilo infiltrovat některé významné posty v dalších čtyřech stranách svými sympatizanty, politický tlak vůči demokratickým stranám byl stupňován. Problém nekomunistických stran byl v silné defenzivě, ve které se nacházely během období tzv. třetí republiky. Nebyly schopny dostatečné akce vůči agresivním komunistickým politikům a nedokázaly zmobilizovat své příznivce, což se naopak komunistům dařilo. Na krachu demokracie nese značný podíl také prezident Beneš. Díky své silné prestiži ve společnosti měl možnost využít svou funkci ke zvrátu dění. Situace z jeho pohledu sice nebyla jednoduchá, nicméně často zastával pasivní pozici, což se nejmarkantněji projevilo v únoru 1948.

V tomto měsíci se rozhodli zástupci tří demokratických stran podniknout kroky, které by vedly k pádu vlády nebo alespoň ke změně vnitřních poměrů ve vládě a k akci vůči komunistickým tlakům. Ministři národně socialistické, lidové a Demokratické strany podali 20. února demisi. V této době byla však již moc soustředěna plně v rukou komunistické strany, která dala podnět ke vzniku nových mocenských orgánů - akčních výborů Národní fronty. Ty spolu se vznikajícími „lidovými milicemi“, Bezpečností, která již byla plně v rukou komunistů, ale i odbory tvořily natolik silnou pozici, že mocenské zázemí demokratických stran bylo nesrovnatelně slabší. Podání demise pak komunisté využili k mobilizaci svých příznivců, kteří vyšli do ulic a spolu s dalšími mimoparlamentními prostředky se jim podařilo ovlivňovat veřejnost a vytvořit značný tlak na ostatní vládní strany a prezidenta. Komunisté svolali velké demonstrace na Staroměstské náměstí, později i na jiná místa v Praze. Ministerský předseda Gottwald odmítnul se zbytkem vlády odstoupit a navrhnul Benešovi, že doplní odstoupivší ministry jinými představiteli z jejich stran. Těmi měli být tajní stoupenci komunistů uvnitř těchto stran. V této chvíli již však nešlo o vládní krizi, ale o politický převrat. Komunistům se podařilo obsadit redakce a tiskárny deníků jiných stran a Bezpečnost začala zatýkat jejich představitelé, čímž vyloučili jakýkoliv systematický odpor. Jedinou výjimkou byl pochod několika tisíc vysokoškolských studentů na Hrad k prezidentovi, kterého žádali, aby situaci čelil. Dne 25. února se však Beneš podvolil komunistickému tlaku a jmenoval novou vládu navrženou Gottwaldem. Následovaly známé oslavné projevy Klementa Gottwalda na Václavském náměstí a faktické dovršení komunistického převratu. Jelikož byl monopol moci nastolen za velké aktivity značné části občanů, jevílo se vítězství komunistů jako

⁵⁸ Tůma, O.: Odmítnutí Marshallova plánu – tragikomedie plná omylů. In: Marshallův plán - šedesát let poté. Praha 2007, s. 85 – 95.

vůle a přání velké části pracujícího lidu.⁵⁹ V brzké době došlo k likvidaci jakéhokoliv potenciálního odporu a k ovládnutí všech složek života československé společnosti.

V učebnicích je únorový převrat popisován velice rozdílným způsobem především co do obsahu. Znovu se jedná o událost, která je vnímána jako zásadní. Učebnice vydané za minulého režimu samozřejmě referují o události jakožto o „únorovém vítězství československých pracujících“, které zabránilo rozvracení republiky a kapitalistickému převratu. Prostor, který je události ve sledovaných starých i současných učebnicích dáván se však příliš neliší, pro obojí představuje zásadní zlom.

Lokalizace místa události je přinejmenším složitá. Převrat se udál v Praze, nicméně přesahy byly i v dalších místech v tehdejší Československu. Událost není možné ztotožnit s vítězným projevem Klementa Gottwalda na Václavském náměstí, to bylo pouhým vyvrcholení procesu, šlo ale o sérii kroků, které probíhaly na různých místech hlavního města v průběhu několika dní. Kromě Václavského náměstí by se dalo počítat např. se Staroměstským náměstím (kde proběhla demonstrace 21. února) či Pražským hradem. Určení konkrétní lokality tedy není možné.

3.21 Pražské jaro 1968 a jeho ukončení

Počátky politických a společenských změn, které byly později pojmenovány jako tzv. Pražské jaro, lze hledat již na počátku šedesátých let. Původně vychází ze změn, které započaly v Sovětském svazu po XXII. sjezdu komunistické strany v roce 1961, kde Chruščov prosadil odsouzení Stalinových zločinů a jeho negativ éry. Změny se přenesly i do Československa a znamenaly odlišný postoj k „přehmatům“ 50. let. Došlo k rozsáhlým amnestiím politických vězňů. Do jisté krize se dostalo i nazírání společnosti na ideologii marxismu-leninismu a na Západ se začalo nahlížet s jistým obdivem. Postupně docházelo k uvolňování v mnoha sférách.

Také uvnitř komunistické strany sílily skupiny reformně naladěné. Jejich představitelé se dostávali do konfliktu s tradičními stranickými funkcionáři, vedenými prvním tajemníkem komunistické strany Antonínem Novotným. Situace se značně změnila v lednu 1968 po jeho nuceném odstoupení z funkce, kterou pak převzal vedoucí představitel slovenských komunistů Alexander Dubček. Tato změna uvedla do chodu reformní tažení podporované takřka celou společností. Do jeho čela se kromě Dubčeka dostává Oldřich Černík či Josef Smrkovský, podporu mohli hledat i u nového prezidenta Ludvíka Svobody.⁶⁰

Nastartované společenské změny však sledoval s velkou nelibostí Sovětský svaz. Pro Leonida Brežněva i další zástupce komunistické moci v SSSR a v dalších zemích východního bloku představoval reformní proud v Československu ohrožení a oslabení pozice Varšavské smlouvy. I přes sérii jednání nedokázali přimět československé komunisty k zastavení reformu a k návratu k dřívější politice. Dubček a jemu blízcí naopak věřili v udržitelnost „socialismu s lidskou tvář“ a v dobré vztahy s ostatními zeměmi východního bloku. Tato domněnka se však ukázala jako lichá. V noci z 20. na 21. srpna vpadla do Československa vojska Varšavské smlouvy aby s celým procesem skoncovala. Okupace území byla prakticky otázkou hodin, jakýmkoliv odvetným vojenským akcím bylo zamezeno. Zato vzniklo mohutné lidové protestní hnutí, které se proti interventům rozvinulo po celém území Československa. Výsledek intervence se však ukázal

⁵⁹ Vaculík, J. – Čapka, F.: *Nástin českých dějin 20. století*. Brno 2005, s. 113.

⁶⁰ Čornej, P. a kol.: *Dějiny zemí Koruny české II*. Praha 1993, s. 283.

jako rozhodující, v příštích měsících započala tzv. normalizace poměrů a utužení režimu. Zásadní změny společnosti tedy byly zastaveny a došlo k dlouhodobým proměnám, jež ovlivnily naše dějiny v příštích dvaceti letech.

Analýzu učebnic dějepisu je v tomto případě nutné omezit na ty vydané po roce 1989. Sledované učebnice vydané za minulého režimu již rok 1968 nepostihují. V novějších učebnicích je Pražskému jaru a srpnové intervenci poskytován značný prostor.

Lokalizace události znovu není možná. I přes jméno Pražské jaro nelze události jak uvolňování režimu, tak i následné intervence spojit s Prahou. Události měly celostátní charakter, i když v Praze se samozřejmě projevovaly nejsilněji.

3.22 Sametová revoluce 1989

Přesun od domácího komunistického režimu k demokracii započal v zahraničí, první základy byly paradoxně položeny v Sovětském svazu. Michail Gorbačov reagoval na hluboké problémy ve společnosti a na zásadní hospodářské zaostávání za USA zahájením „přestavby“, perestrojky. Tyto procesy ovlivňovaly ve druhé polovině 80. let také dění v Československu. Především představoval pro čelní domácí komunisty značnou nejistotu. Jisté změny v přístupu k odporu vůči režimu již byly zřejmé na národní pouti na Velehrad v roce 1985, která přerostla v protirežimní manifestaci. Celkově se však změnilo společenské ovzduší a začaly být očekávány zásadní politické změny. Chyběl však vnitřní podnět, který by toto smýšlení podpořil. Vnější podnět přišel z NDR, kde 9. listopadu padla Berlínská zeď.

Na výročí nacistické represe proti vysokým školám 17. listopadu uspořádali pražští studenti manifestaci, která se změnila v politickou demonstraci. Bezpečnostní složky tuto demonstraci na Národní třídě tvrdě napadly. To vyvolalo vlnu protestů, která během několika dní nabrala na síle. Komunističtí představitelé se nedokázali bez podpory Moskvy odvázat k ještě tvrdším represím, případně k zásahu armády. Revoluční hnutí se velice brzy rozšířilo mimo Prahu a získalo celostátní charakter. Také jeho požadavky byly jasné: konec vlády jedné strany a přechod k demokratickému režimu. Do čela odporu se postavili zástupci některých disidentských skupin, kteří ustavili Občanské fórum. V popředí se ocitnul především Václav Havel, který se stal jakýmsi symbolem revoluce. Mohutné demonstrace na Václavském náměstí a na Letenské pláni se staly každodenním tlakem na komunistické vedení a řada čelních komunistických představitelů rezignovala. Po 10. prosinci a jmenování nové vlády složené z větší části z nekomunistů již bylo jisté, že revoluce pokojnou cestou zvítězila a definitivní konec komunistické moci je brzký. Federální shromáždění pak 29. prosince zvolilo prezidentem republiky Václava Havla. Pro svou pokojnou formu byla revoluce nazývána „něžnou“ nebo častěji „sametovou“.

Dnešní učebnice dějepisu pracují často s tématem sametové revoluce jakožto s poslední částí jejich obsahu. Důraz na tento dějinný zvrat je silný a důsledně popsáný.

Lokalizovat sametovou revoluci není dost dobře možné. Počátky lze hledat na pražské Národní třídě, další průběh je spojován s Václavským náměstím či Letenskou plání, ale i s celou řadou dalších míst.

4 Projevy cestovního ruchu a jejich souvislost s významnými událostmi českých dějin

4.1 Analýza účastníků cestovního ruchu

4.1.1 Historické vědomí národa

Velice blízko tématu diplomové práce se nachází otázky historického vědomí národa, resp. občanů ČR. Pokud by historické vědomí, zájem o minulost vlastního národa a státu, případně pocit souvislosti současného dění s minulostí nedosahovaly dostatečné úrovně, těžko bychom mohli hovořit o cestovním ruchu vázaném na lokality významných událostí českých dějin. Tedy pokud by nebyl dostatečně silný zájem o českou historii, nemohl by být ani dostatečně silný cestovní ruch na ni vázaný. Historické vědomí lze označit jako jakýsi obecný dojem z dějin, který je závislý na charakteru doby a má proměnlivý charakter. Je také souborem znalostí, dojmů a představ o minulosti, ale především vědomí určitých souvislostí mezi minulostí uloženou v kolektivní paměti a přítomností. Více se tématu otázky historického vědomí obyvatel ČR momentálně věnuje Sociologický ústav AV ČR. Výzkum zjistil, že v obecné rovině občané ČR připisují dějinám z řady důvodů poměrně značný význam, ovšem zároveň – možná poněkud paradoxně – hodnotí své znalosti historie jako průměrné či dokonce podprůměrné a výrazně ani neusilují o jejich zlepšení. Z výzkumu je patrné, že téměř 2/3 respondentů označují svůj zájem o historii za malý nebo žádný. Jejich nepříliš značný zájem o dějiny má selektivní charakter a týká se především českých dějin. V rámci nich je orientován zejména na památky, určitý region, slavné osobnosti, legendy a pověsti.⁶¹ Za vrcholné období českých dějin jsou pokládány období Karla IV., období první republiky a husitství. Mezi dalšími je to např. doba národního obrození, Přemysla Otakara II. a Rudolfa II. V názorech na některá období je patrný určitý generační rozdíl. Mladší občané např. více vyzvedávají období první republiky než starší. Naopak na husitství mají pozitivnější pohled starší, zatímco pro mladší je to často období úpadku. Tyto diference mohou naznačovat, že školní výuka dějepisu má na hodnocení historických období (a tím i událostí) podstatný vliv. V případě nejvýznamnějších historických osobností byla shledána převážná shoda, kdy byl nejčastěji uváděn Karel IV., T. G. Masaryk, J. A. Komenský, František Palacký, Jan Hus nebo Jiří z Poděbrad.⁶²

V rámci vlastního dotazníkového šetření prováděného v místě významné události byl zjišťován také zájem respondentů o historii a české dějiny. Na základě výsledků mělo být určeno zda je návštěvnost záležitostí pouze menší částí populace zajímající se o domácí dějiny. V rámci jiné otázky byla také zjišťována role výuky dějepisu na školách, především pak ve vnímání události v tradičním duchu nebo v určitém směru netradičně (např. na základě nově zpracovaných odborných závěrů nebo pouze nového pojetí události v současné výuce a v odlišném vnímání současnou mladší generací). Nutné je dodat, že značnou měrou se na genezi tradičních náhledů na

⁶¹ Šubrt, J. – Vinopal, J.: K otázce historického vědomí obyvatel České republiky. In: Naše společnost, 2010, č. 1, s. 17.

⁶² Šubrt, J. – Pfeiferová, Š.: Veřejné mínění o problematice českých dějin. In: Naše společnost, 2009, č. 2, s. 21.

období a události českých dějin podílelo především období národního obrození. Na tyto výsledky pak navazují období následující, především druhá polovina 19. století, první republika a období komunistické vlády.

4.1.2 Výsledky dotazníkového šetření, návštěvníci lokalit, léto 2010

Jak již bylo několikrát zmíněno, především pak v metodice práce, dotazníkové šetření probíhalo přímo v místech, která jsou prokazatelně nejvíce spjata s danou událostí, v ideálním případě přímo u atraktivity cestovního ruchu, která vznikla díky historické události. Ze šestnácti lokalit, jež bylo možno prostorově vymezit, bylo dotazníkové šetření provedeno na devíti místech. Ostatní lokality se buď nacházely mimo ČR nebo v historickém jádru Prahy, kde nebylo možné výzkum v podobném duchu provést především z důvodu příliš značného počtu atraktivit v blízkém okolí, kdy sledovaná atraktivita a událost zcela zanikala. Z míst, kde dotazníkové šetření proběhlo, se nejvyšším počtem získaných odpovědí vyznačují místo bojiště u Chlumu a Libice nad Cidlinou. Pouze minimum dotazníků bylo naopak získáno na Moravském poli (rolí hrála jak zahraniční poloha, tak i časové možnosti) a u památníku bitvy u Kolína, kde nízký počet získaných dotazníků ovlivnily patrně časové možnosti autora. Celkový počet respondentů je zachycen v následující tabulce. Zdroje u grafů ani tabulek nejsou v této kapitole uváděny, vždy se jedná o vlastní dotazníkové šetření.

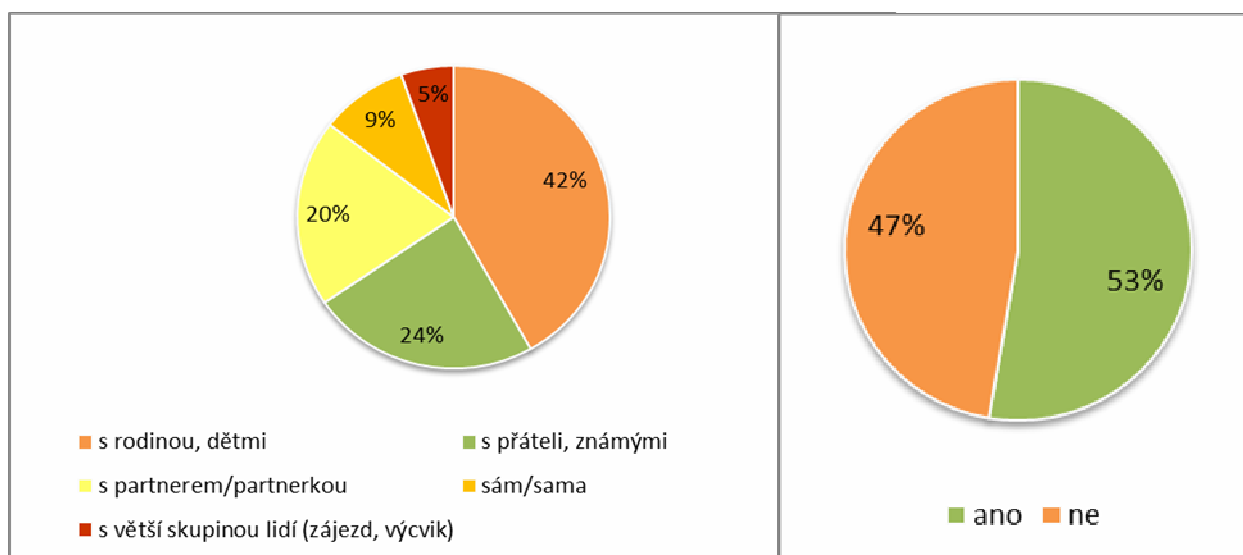
Tab. 1: Počet respondentů ve sledovaných lokalitách

Lokalita	Celkem
Bílá Hora	12
Chlum	25
Kolín	3
Libice	23
Moravské pole	1
Olomouc	13
Stará Boleslav	8
Velehrad	17
Vítkov	8
Celkový součet	110

Momentální chování respondentů v rámci cestovního ruchu

První otázka směřovala na fakt, zda-li jsou turisté na daném místě zcela poprvé. Poměr návštěvníků s opakovanou návštěvou a těch, kteří byli na místě poprvé, je zhruba shodný. Dle dalších výsledů z demografické sekce dotazníku lze poměrně logicky nalézt spojitost s opakovanou návštěvou místa a vzdáleností (blízkostí) bydliště od sledované lokality. Stejně tak lze sledovat u výpovědí turistů odpovídajících na tuto otázku ano mírně vyšší hodnoty v případě zájmu o návštěvu historicky významných míst, tudíž je zde patrná jistá motivace k návštěvě dané lokality spjaté se zlomovou událostí.

Respondent byl dotazován na případné osoby, se kterými na místo přicestoval, zjišťován byl nejen počet osob ve skupině, ale i vztah uvnitř skupiny. Převažujícím návštěvníkem tak byly rodiny s dětmi, velmi silně byly též zastoupeni respondenti, kteří do lokality přišli spolu se svými přáteli a známými či se svým partnerem. Počet osob, které přicestovaly spolu s větší skupinou byl zanedbatelný. Jednalo se o zájezdy a školní výlety, které však nebyly ani v jednom případě primárně zaměřeny na sledovanou událost. V tabulce následující po grafu je pak udán počet osob, které spolu s respondentem navštívily místo události.

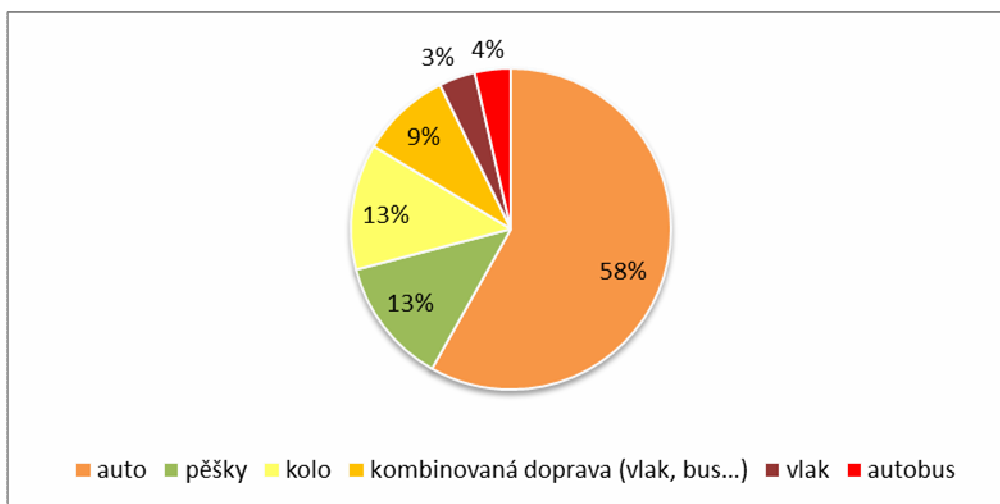

Obr. 3: První návštěva lokality respondentem **Obr. 4:** Osoby účastníci se cesty spolu s respondentem

Tab.2: Počet osob ve skupině spolu s respondentem

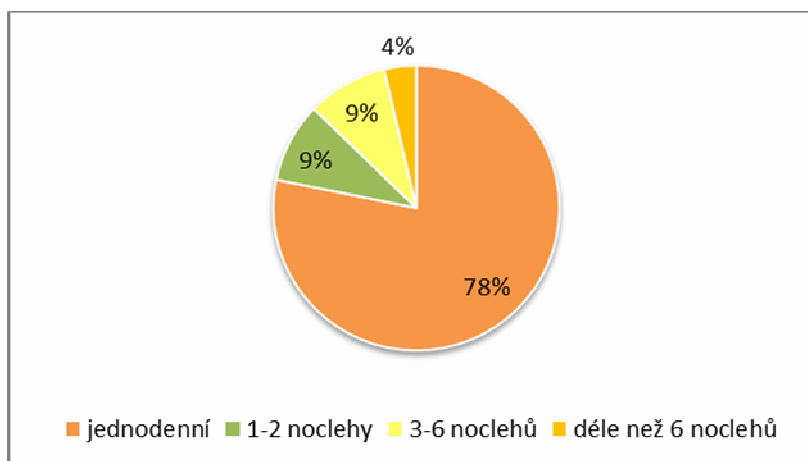
Počet osob	počet	v %
0 (pouze respondent)	10	9
1	43	39
2	24	22
3 – 5	28	25
6 - 30	5	5
Celkový součet	110	100

Z hlediska způsobu dopravy na místo je zcela jednoznačné, že automobil byl využíván nejčastěji. Pěšky a na kole se do lokality vydali téměř výhradně respondenti bydlící od 15 do 50 km od místa dotazování. Využití veřejné dopravy hrálo při dopravě do lokality minimální roli.

Obr.5: Doprava na místo

Bylo nutné sledovat také jednu z nejvýznamnějších veličin v rámci cestovního ruchu, počet přenocování. Ten se netýkal pouze přenocování v blízkosti místa (v tomto případě by byl počet jednodenních pobytů naprosto převažující), ale počtu přenocování během celé cesty, jíž se účastní. V případě určitého počtu přenocování bylo místo spjaté s historickou událostí pouze jednou ze zastávek. Více než $\frac{3}{4}$ dotázaných navštívilo sledované místo v rámci jednodenního výletu. Pouze část respondentů z této skupiny uvedlo v následujících odpovědích, že pro ně byla historická událost hlavním cílem cesty, nicméně mezi skupinami s alespoň jedním přenocováním byl podíl takto odpovídajících podstatně nižší až téměř nulový.

Obr.6: Počet přenocování v rámci cesty

Otázka k hlavní náplni cesty měla být jak doplňkem k předchozím otázkám, tak i pokusem o zjištění podílu respondentů vyslovujících se pro danou událost jakožto hlavní náplň cesty. Faktem je, že se v pozdější přímé otázce na hlavní cíl cesty vyslovili pro významnou událost i někteří další respondenti, kteří zde uvedli odlišnou odpověď. Rozdíl patrně plyne z rozlišení náplně cesty (důraz na průběh cesty) a cíle cesty (důraz na bod, ke kterému cesta směřuje). Odpovědi byly vyhodnoceny a zařazeny do společných skupin, které je nejlépe vyjadřují.

Tab.3: Hlavní náplň cesty

hlavní náplň	počet	v %
výlet, turistika	57	45
poznávání historie	20	16
sport	16	13
kultura	9	7
dovolená	8	6
Jiná	7	6
návštěva rodiny	5	4
pracovní	4	3
Celkový součet	126	100

Další otázkou spíše doplňujícího rázu bylo zjištění zdroje informací k lokalitě a především k historické události. Primárním cílem bylo určit jakou roli hraje výuka dějepisu a tudíž i učebnice dějepisu (z nichž v prvotní fázi výzkum vycházel) jakožto zdroj znalostí ke zlomovým okamžikům českých dějin. Školu a studium sice uvedlo pouze 13 % respondentů, přesto je pravděpodobné, že skupina označující za zdroj „znalost odjakživa“ vycházela v řadě případů především z informací získaných ve škole. Nicméně jak bylo např. zmíněno ve studiích vydávaných Sociologickým ústavem AV ČR k historickému vědomí obyvatel ČR, o nichž již bylo pojednáno výše, je vliv školy na historické znalosti respondentů patrně vyšší než jak je respondenty vnímáno a uváděno. Tak jako v předchozí otázce, bylo možné uvést více odpovědí.

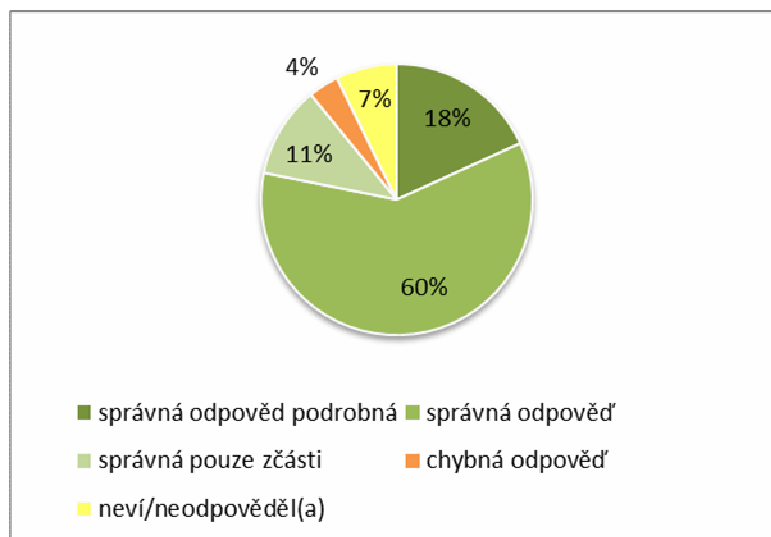
Tab.4: Zdroj informací k lokalitě

zdroj	počet	v %
znalost odjakživa	33	24
Internet	26	19
literatura	25	18
škola/studium	18	13
rodina	13	10
na místě	8	6
známí	7	5
nezná	4	3
infocentrum	2	1
Celkový součet	136	100

Lokalita a dějiny události

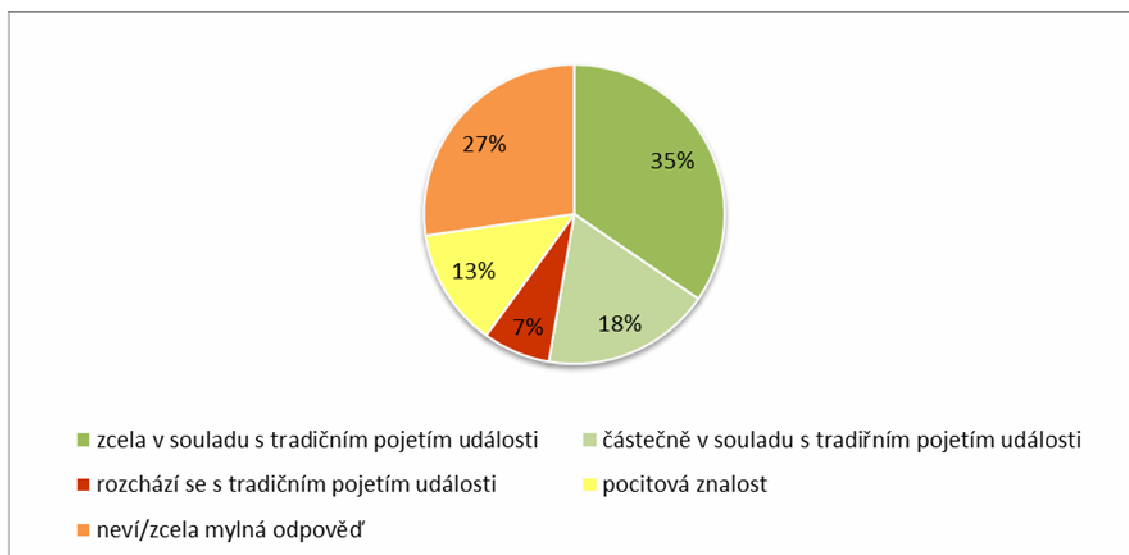
První otázka v rámci další sekce dotazníku směřující ke konkrétní významné události se zaměřovala na znalost samotné události respondentem. Otázka tedy byla položena velmi jednoduše, respondent měl odpovědět, co se na daném místě událo. Chybných odpovědí se objevilo velice málo, stejně jako odmítnutí odpovědi z důvodu neznalosti. Převážná část odpovědí byla správná, celkově téměř 90 %, část z nich ale nebyla zcela správná (např. „udála se zde rozhodující bitva mezi Rakousko-Uherskem a Prusy asi v 16. století“ v případě bitvy u Chlumu). Pokud však

odpověď správně interpretovala hlavní myšlenku události a chybné byly pouze méně zásadní části, byla pojata jakožto částečně správná odpověď. V opačném směru se vydělovaly odpovědi podrobné, což souviselo s myšlenou, kterou dotazník také sledoval: zda jsou návštěvníci především úzkou skupinou obdivovatelů historie. V tomto případě se však jednalo pouze o méně než 20 % respondentů prokazujících jednoznačně znalosti historie.

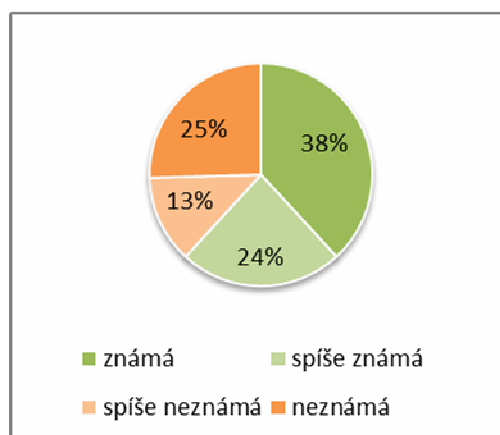
Obr.7: Znalost významné události v dané lokalitě

Otázka „Pokuste se zamyslet nad tím, jaký dopad na české dějiny měla událost, která se na tomto místě stala“ se značně odlišuje od ostatních. Je založena na nutnosti respondentů alespoň částečně se orientovat v českých dějinách, aby byla odpověď vůbec možná. Především se však jedná o otázku složitou a vyžadující hlubší zamyšlení. V tomto případě se poměrně značná část respondentů neodhodlala k žádné odpovědi, s čímž se ale ještě před započítáním dotazování počítalo. Mimo odpovědi typu „velmi významný“ či „negativní“, které byly řazené do pocitových znalostí události, a odpovědi naprosto mylných (např. zavraždění sv. Václava v Olomouci), bylo nutné rozdělit zbývající odpovědi do určitých kategorií. Kategorie byly tentokrát tvořeny za účelem zjistit, zda jsou události respondenty pojímány z tradiční podobě nebo zda se od tradičního pojetí události vzdalují. Pojem tradičního pojetí události byl přitom rozebrán v podkapitole Historické vědomí národa. Zcela v souladu s tradičním pojetím události se přitom vyslovalo 35 % dotázaných, velmi podobné prvky pouze s drobnými odchylkami pak vykazovalo dalších 18 % respondentů. Netradiční pojetí události vychází především z nově zpracovaných odborných závěrů převedených často do popularizované podoby. Částečně již také byly promítnuty v moderních učebnicích. Jejich důležitým prvkem je nutnost zásadní odlišnosti od tradičního pojetí události, vytvářeného již od dob národního obrození. V duchu netradičního pojetí události však odpovídala pouze úzká skupina respondentů vykazující souvislosti s odpověďmi v rámci jiných otázek, např. s podrobnou správnou odpovědí na otázku znalosti významné události. Podíl těchto respondentů v rámci kladné odpovědi v otázce události jako hlavního cíle cesty byl však jen mírně vyšší než průměr.

Obr. 8: Dopad události na české dějiny

Určitou míru kritiky užili respondenti při odpovědi, zda je událost obecně známá mezi občany ČR. Časté byly odpovědi typu „doufám, že ano, ale nevěřím tomu“ nebo „rád bych tomu věřil“.

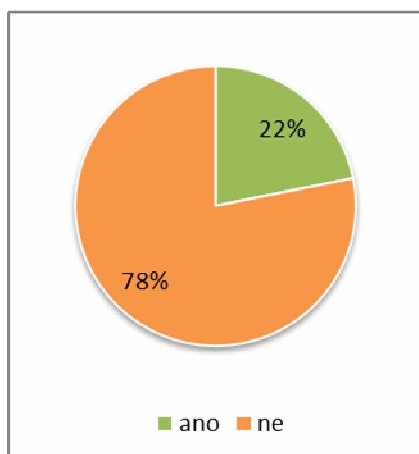

Obr. 9: Náhled na známost události mezi ostatními občany ČR

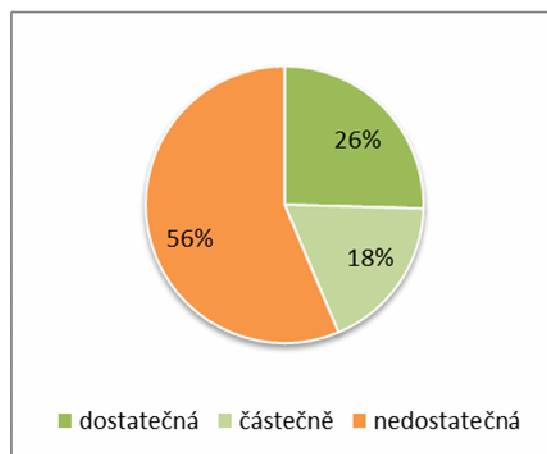
Velmi důležitou se ukázala být otázka, zda je daná historická událost hlavním cílem cesty dotazovaných. Měla být jedním z vodítek hodnocení cestovního ruchu v místech významných událostí českých dějin. Ukazuje se, že místa zlomových událostí nejsou prvořadým turistickým cílem, podle podrobnějších odpovědí bylo zřejmé, že se jedná pouze o jeden z cílů, resp. jeden z vedlejších cílů (typickou odpovědí tak bylo: „hlavním cílem je návštěva rodiny/nákup/pobyt na chatě..., ale po cestě jsme tady chtěli zastavit“). Výrazně vyšší hodnoty souhlasné odpovědi vykazovala lokalita bitvy u Chlumu, která se tak stala určitým specifickým. V tomto duchu se totiž vyslovily 2/3 respondentů. K tomuto problému blíže v kapitole Současný stav a potenciál cestovního ruchu ve sledovaných lokalitách.

Jistou důležitostí, především však pro konkrétní lokality, má i další otázka hledající vyjádření návštěvníků k možnostem prezentace události na místě. Do dotazníku byla zařazena na základě předběžného terénního průzkumu vybraných lokalit, kdy právě v tomto ohledu byly

shledány značné nedostatky. Prezentace události na místě byla respondenty převážně vyhodnocena jako nedostačující.

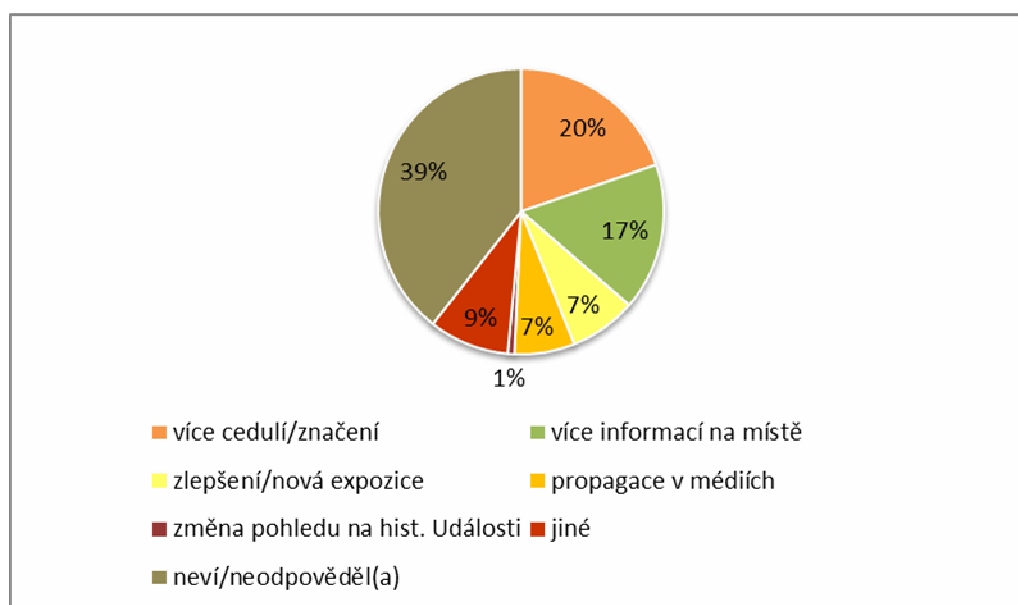

Obr. 10: Událost jako hlavní cíl cesty

Obr. 11: Dostatečná prezentace události na místě

V rámci předešlé odpovědi byl poskytnut prostor těm respondentům, kteří se vyjádřili k prezentaci události jako nedostatečné, aby zdůvodnili v čem vidí prostor pro zlepšení, resp. čeho se na místě nedostává. Z konkrétních odpovědí lze zmínit především důraz na nedostatek informací o historické události jak ve formě nedostatku informačních panelů, tak i obecně v neupřesněné podobě. Některé odpovědi se týkají i možnosti zbudování expozice věnované tématu události nebo změnu stávající expozice jakožto nedostačující. Propagace v médiích byla žádána nejčastěji v obou v místech spjatých s náboženským cestovním ruchem.

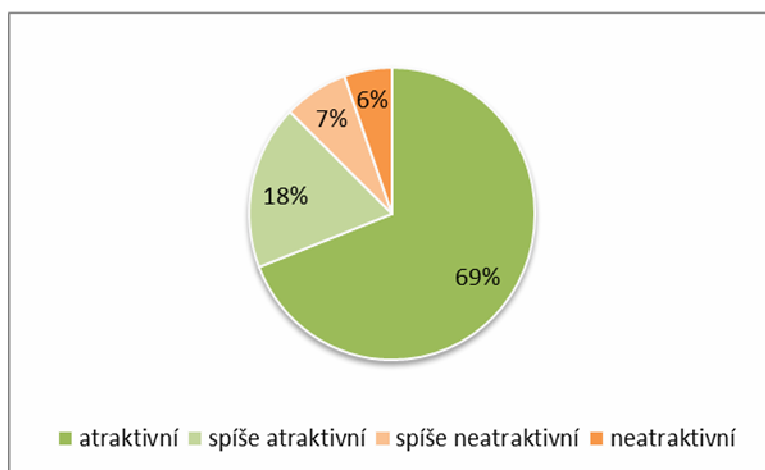

Obr. 12: Prostor pro zlepšení prezentace událostí na místě

Cestovní ruch a historie obecně

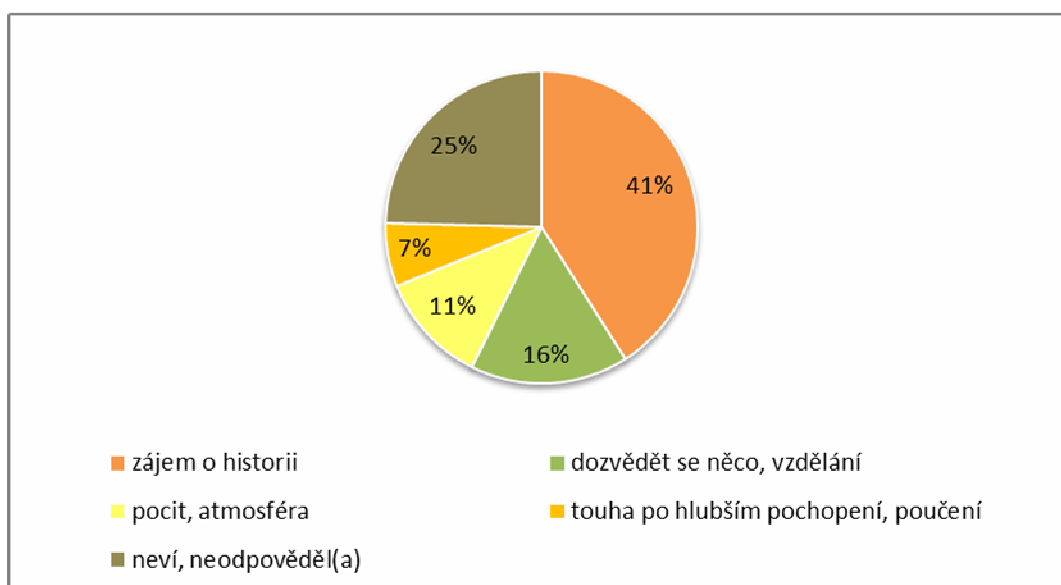
V rámci dalšího oddílu dotazníku byl zjišťován obecný zájem účastnit se cestovního ruchu vázaného na významné historické atraktivity. Nejprve bylo zjišťováno nakolik lákavou je možnost navštěvovat historicky významná místa. Převážná většina respondentů v tomto případě poměrně

jednoznačně volila návštěvu takovýchto míst jako lákavou nebo alespoň částečně lákavou, opačné názory se vyskytly pouze v minimálním počtu.

Obr. 13: Atraktivnost historicky významných míst v souvislosti s jejich návštěvou

V případě kladné nebo částečně kladné odpovědi z minulé otázky následoval dotaz na důvod návštěvy takto historicky významného místa. Odpovědi byly rozčleněny do čtyř kategorií, které nejlépe charakterizovaly konkrétní výsledky, ve většině případů zněly samotné odpovědi totožně. Přes 40 % respondentů odpovědělo, že důvodem návštěvy je jejich zájem o historii. Tento podíl je poměrně vysoký, zvláště pokud jej srovnáme s řadou předchozích odpovědí spojených se sledovanými lokalitami. Právě díky srovnání lze usoudit, stejně jako z podoby konkrétních odpovědí získaných při dotazníkovém šetření, že se ve velké části případů jedná o poměrně povrchní zájem o historii, tedy ne hluboký zájem, který by byl charakteristický pouze pro úzkou skupinu účastníků cestovního ruchu. Samozřejmě i ti se ale dotazníkového šetření účastnili. Lze tedy shrnout, že onen zájem o historii nemusí ani zdaleka představovat zájem ve smyslu koníček, jako spíše zájem ve smyslu jedné z odpovědí: „historie mě zajímá, ale spíše jen jako diváka u televizních pořadů a historických filmů nebo takto při cestování“.

Obr.14: Důvody případné návštěvy historicky významného místa

V rámci sekce byly ještě sledovány otázky návštěvnosti historicky významných míst (záměrně bylo použito tohoto obecnějšího pojmu). Dva dotazy měly vyčlenit jak navštívené atraktivity v minulých letech, tak vyčlenit atraktivity, které chtěli respondenti navštívit v budoucnu. Výsledky obou otázek bylo nutné rozčlenit do skupin, jelikož se jednalo o velké množství rozdílných atraktivit s nemožností kvantifikace. Nejvýznamnější z hlediska výzkumu bylo vyčlenění míst spjatých s českou historií a to jak obsažených v diplomové práci (všechny v práci sledované lokality), tak v diplomové práci neobsažených. Druhé jmenované představují atraktivity cestovního ruchu, které jsou jednoznačně spjaty s českými dějinami, ale nesplňují charakteristiky stanovené v této práci pro výběr významných událostí české historie. Jedná se např. o atraktivity spjaté s českou státností (Pražský hrad, Karlštejn...). Nejvýznamněji zastoupené jsou v obou případech podle předpokladu hrady a zámky, případně města. Velmi silně se však v odpovědích objevují místa spjatá s českou historií neobsažená v diplomové práci. Nejvýznamnějším závěrem pak je, že jak v otázce první (dřívější navštívená místa), tak i ve druhé (plánovaná místa k návštěvě) je podíl sledovaných významných událostí české historie poměrně výrazný, v obou případech nad 10 %, což představuje pro dané lokality poměrně slušný potenciál. Samozřejmě je nutné si uvědomit vzorek respondentů, tedy návštěvníků, kteří se již na tematicky podobné lokalitě nacházejí. Nicméně už jen to, že si respondenti v rámci jednoho nebo několika málo jmenovaných atraktivit vzpomněli na navštívená místa významných událostí a někteří mají v plánu navštívit tyto lokality do budoucna značí, že se nejedná pouze o ojedinělou záležitost.

Tab. 5: Historicky významná místa navštívená respondenty v posledních letech

Historicky významná místa	počet	v %
hrady, zámky	70	38
jiné nemovité památky a města	32	17
sakrální památky	11	6
místo spjaté s českou historií v DP obsažené	23	13
místo spjaté s českou historií v DP neobsažené	48	26
neví/neodpověděl(a)	2	1
Celkový součet	186	100

Tab. 6: Plánovaná návštěva historicky významných míst v budoucnu

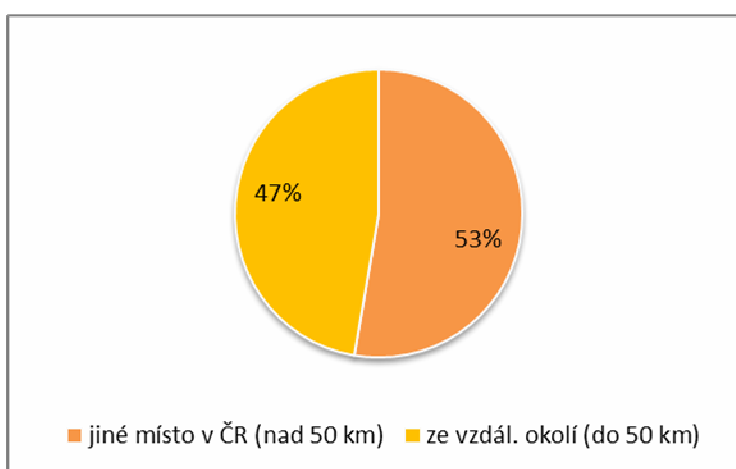
Historicky významná místa	počet	v %
hrady, zámky	36	27
jiné nemovité památky a města	26	19
sakrální památky	10	7
místo spjaté s českou historií v DP obsažené	15	11
místo spjaté s českou historií v DP neobsažené	21	16
neví/neodpověděl(a)	26	19
Celkový součet	134	100

Demografické údaje

V rámci demografických údajů bylo zjišťováno v první řadě místo bydliště respondenta. Jak již bylo řečeno, dotazníkového šetření se nemohli účastnit místní obyvatelé, resp. ti, jejichž místo bydliště se nacházelo do 15 km od sledované lokality. Zbylá data byla rozčleněna na vzdálenější okolí lokalit (od 15 km do 50 km) a na jiná místa v rámci České republiky. Návštěvníci se dělí na dvě prakticky totožné skupiny v rámci tohoto rozčlenění, je tedy zřejmé, že návštěvnost míst významných událostí je lákavá i pro turisty ze vzdálenějších částí ČR. Se zahraničními turisty nebylo v dotazníku počítáno z dříve uvedených příčin, jedinou výjimkou (v tomto případě však nevyužitou) tak mohli být návštěvníci s dlouhodobým pobytem mimo ČR, kteří však alespoň v době povinné školní docházky v ČR žili. Přiloženo je také rozdělení návštěvníků podle krajů.

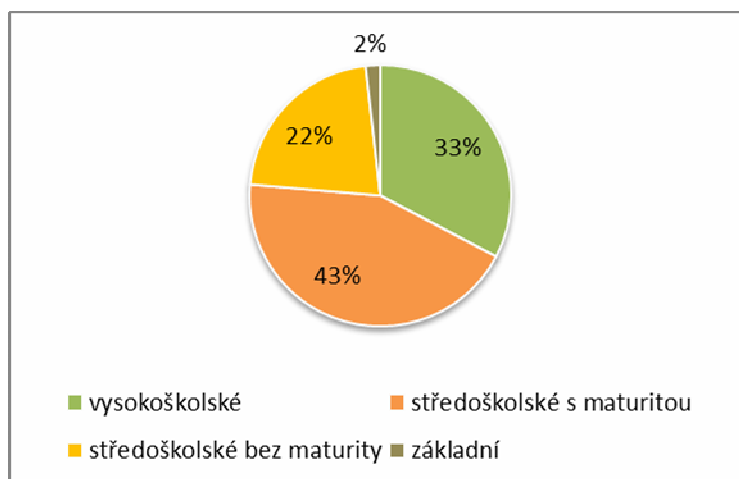
Tab. 7: Místo bydliště dle krajů

kraj	počet	v %
Praha	18	16
Jihočeský	2	2
Jihomoravský	14	13
Karlovarský	1	1
Královéhradecký	20	18
Liberecký	3	3
Moravskoslezský	5	5
Olomoucký	18	16
Pardubický	10	9
Středočeský	12	11
Ústecký	1	1
Vysočina	1	1
Zlínský	5	5
Celkový součet	110	100

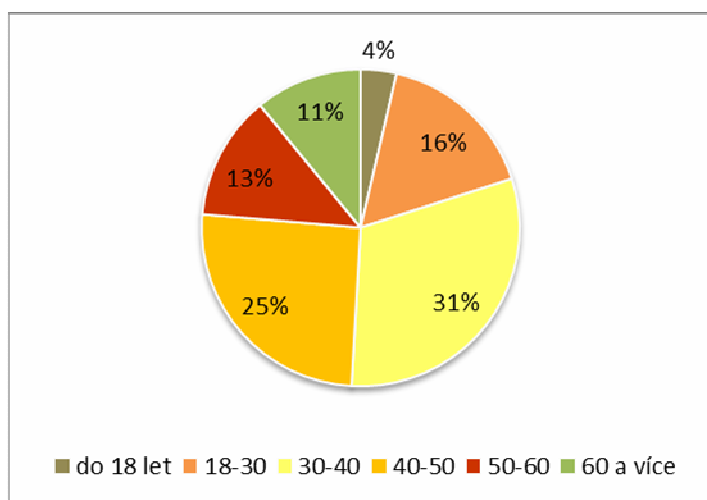
Obr.15: Místo bydliště respondentů

Velmi přínosným se ukázal být dotaz na nejvyšší dosažené vzdělání respondentů. Přinesl totiž zjištění, že návštěvníci míst významných událostí jsou obecně vzdělanější skupinou. Dokazuje to třetinový podíl vysokoškoláků a pouhé 2 % respondentů se základním vzděláním. Zlomová místa českých dějin jsou tedy lákavá především pro obyvatele s vyšším vzděláním.

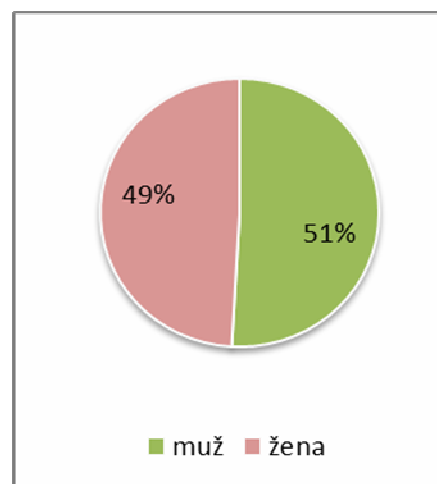

Obr. 16: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Věkové členění respondentů vychází již z prvních otázek zaměřených na skupinu osob a vztah uvnitř skupiny, se kterou respondent místo navštívil. Velké zastoupení zde měly rodiny s dětmi. Z toho plyne vysoký podíl respondentů mezi 30 a 40 roky a mezi 40 a 50 roky. Poměrně nízký počet respondentů pod 18 let má příčinu v tom, že dotazovaní byli pouze ti návštěvníci, kteří již měli dokončenou povinnou školní docházku. Rozdělení respondentů podle pohlaví vykazuje shodné hodnoty, a to i přes konání dotazníkového šetření na několika bojištích, jež tradičně přitahují spíše návštěvníky z řad mužů.

Obr. 17: Věkové rozdělení respondentů

Obr. 18: Respondenti dle pohlaví

4.1.3 Výsledky dotazníkového šetření, hráči geocachingu, rok 2010

Základní prvky hry geocaching a především výzkumné části využívající návštěvnost cache ve sledovaných lokalitách byly již nastíněny v metodách práce. Zároveň byl řečen i důvod využití geocachingu v rámci této diplomové práce. Jde o alternativní snahu získání přibližné představy o celkové návštěvnosti lokalit. Počet hráčů, kteří se pokusí o nalezení cache je přesně monitorován na www.geocaching.com, stejně jako všechny dostupné cache. Ze sledovaných lokalit se nachází přímo v místech atraktivity cestovního ruchu charakteristické pro danou přelomovou událost celkem deset uschovaných cache, které byly po celý rok 2010 funkční. Zaměření na projevy geocachingu v rámci míst zlomových momentů českých dějin však mělo přinést především možnost oslovení širšího počtu návštěvníků těchto lokalit a rozšíření dotazované skupiny. V rámci dotazníkového šetření však bylo nutné počítat s určitými specifiky těchto turistů, tak jak již bylo naznačeno v metodách práce. Z toho důvodu jsou uvedeny některé výsledky studií mapující profil účastníka geocachingu.

Turisty lze podle chování rozdělit do dvou skupin podle důležitosti „cestování“ a „pobytu“ pro jejich účast na cestovním ruchu. Ti, kteří preferují „pobyt“ jsou turisté zaměřeni především na pobytové zájezdy, zatímco cestovatelé, pro které je hlavním lákadlem „cesta“ jsou turisté zaměřeni především na poznávací zájezdy a na cestování jako určitý životní styl.⁶³ Do této druhé skupiny lze poměrně snadno zařadit účastníky hry geocaching.

Jedna ze studií zaměřená na české hráče geocachingu vychází z analýzy chování výběrového vzorku 503 hráčů v cestovním ruchu.⁶⁴ Z dotazníkového šetření vyplývá skutečnost, že geocachingu se více účastní muži (63 %), přičemž z profesního pohledu jednoznačně dominují pracovníci v informačních technologiích a různých technických profesích (dohromady 1/3 dotazovaných), velmi silně jsou zastoupeni studenti (25 %). Z výzkumu také vyplynulo, že se geocachingu téměř nevěnují humanitně zaměřeni lidé. Geocaching je pro většinu relativně novým koníčkem (43 % dotazovaných se jej účastní kratší dobu než jeden rok), nicméně intenzita zapojení do hry a tedy nalézání cache je poměrně vysoká (11 až 20 cache za měsíc nalezne 27 % dotazovaných, do 10 cache 25 % a mezi 21 a 30 cache 20 % respondentů). Další zjišťované údaje se zaměřovaly na vliv geocachingu na výběr destinace dovolené. To, že geocaching neovlivňuje výběr dovolené uvedlo 59 % dotazovaných, poměrně velké množství, 41 % respondentů, jisté vlivy geocachingu na výběr destinace pociťují. Zajímavý výsledek také poskytla otázka na návštěvnost placeného objektu, pokud se takový nalézá v blízkosti nalezené cache. Celkem 61 % respondentů uvedlo, že si vstupenku koupí a objekt navštíví.⁶⁵ Pokud bychom šetření shrnuli, poměrně zajímavým zjištěním se zdá být silné zastoupení spíše technicky zaměřených osob, což by mohlo mít negativní dopad na návštěvnost míst spjatých s významnými historickými okamžiky. Bylo by tomu tak alespoň tehdy, pokud by platil obecný předpoklad, že budou lákavá spíše pro humanitně než technicky zaměřené osoby. Geocaching dle těchto výsledků do jisté míry ovlivňuje chování hráčů v rámci cestovního ruchu, nicméně se zdá, že se nejedná o zásadní proměnu, zvláště

⁶³ Finn, M. – Elliott-White, M. – Walton, M.: *Tourism and Leisure Research Methods*. Harlow 2000, s. 18.

⁶⁴ Lepková, H.: *Nové netradiční formy cestovního ruchu*. [Bakalářská práce], Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Brno 2009.

⁶⁵ Lepková, H.: *Nové netradiční formy cestovního ruchu*. [Bakalářská práce], Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Brno 2009, s. 30 – 42.

vezmeme-li v potaz, že samotná účast na geocachingu je silnou motivací účasti na cestovním ruchu.

Studie Kateřiny Hocové přináší také další výsledky dotazníkového šetření zaměřeného na účastníky hry geocaching, resp. na jejich specifické chování v rámci cestovního ruchu. Výsledky dotazníkového šetření vychází v tomto případě z 241 vyplněných dotazníků, Pokud pouze stručně zhodnotíme závěry šetření, pak odlišný přínos oproti předchozímu zmiňovanému dotazníkovému šetření lze hledat v otázce, zda hráči geocachingu navštěvují turisticky atraktivní objekty v okolí (50 % respondentů se vyslovilo kladně, dalších 38 % se tak chová většinou) nebo v otázce zda při plánování volného času mimo domov je pro respondenty důležité hledání cache (71 % se vyslovilo, že je důležité). V demografických otázkách se pak z věkového hlediska respondenti nejčastěji řadí do skupiny 31 až 40 let (34 % respondentů), dále 21 až 30 let (28 %) a 41 až 50 let (17 %). Z hlediska nejvyššího dosaženého vzdělání se vyčleňují dvě dominantní skupiny, se vzděláním středoškolským s maturitou (42 %) a s vysokoškolským vzděláním (33 %), tedy znovu jde o skupinu obyvatel s vyšším dosaženým vzděláním.⁶⁶ Shrnutí nejvýznamnějších částí šetření přináší fakt, že účastníci geocachingu jsou spíše vzdělanější částí populace, převážně mezi dvacátým a čtyřicátým rokem života. Velmi silný je také důraz na návštěvu atraktivit v okolí uschované cache, lze tudíž soudit, že návštěvnost atraktivit je v rámci provozování hry geocaching běžná.

Jak již bylo zmíněno v metodice práce, byl dotazník vytvořený pro hráče geocachingu v mnohém silně odlišný oproti dotazníku vytvořeném v případě vyplňování přímo na místě. Velkou roli hrála specifika nastíněná v předešlých odstavcích. Oproti prvnímu, nosnému dotazníkovému šetření učiněnému přímo na místě událostí bylo v tomto případě vybráno k prezentaci z prostorových důvodů pouze několik odpovědí s největším dopadem na sledovanou problematiku. Celkem bylo vyplněno 311 dotazníků, výhodou byla možnost dotazování k lokalitám mimo ČR. V tomto případě byli vždy osloveni výhradně čeští nálezci jednotlivých cache, jejich selekce probíhala hned při počátečním sběru dat před započítáním dotazníkového šetření. Počet respondentů k jednotlivým cache, resp. místům zlomových událostí českých dějin se nachází v následující tabulce. Zdroje dat u tabulek a grafů znovu nebudou uváděny, jsou jimi vždy výsledky vlastního dotazníkového šetření.

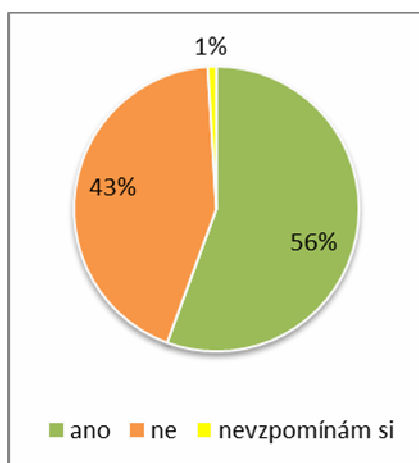
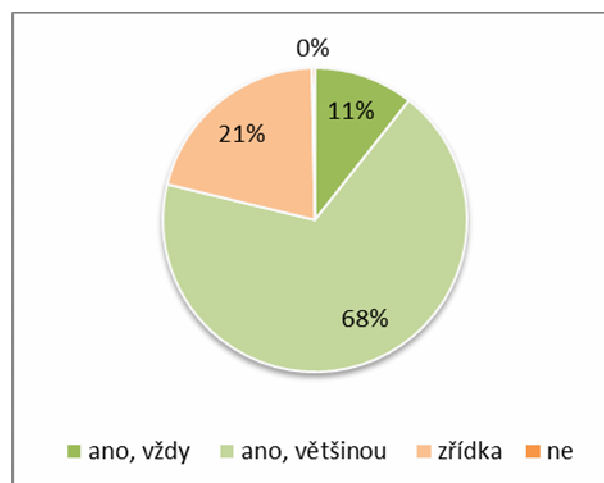
⁶⁶ Hocová, K.: Využití hry geocaching ve spojitosti s turistickou návštěvností. [Bakalářská práce], Vysoká škola logistiky Přerov, Přerov 2011, s. 10 – 19.

Tab.8: Počet respondentů ve sledovaných lokalitách

Lokalita	Celkem
Bílá Hora	17
Chlum	54
Kolín	24
Kostnice	9
Libice	38
Lipany	40
Moravské pole	31
Olomouc	47
Stará Boleslav	32
Velehrad	19
Celkový součet	311

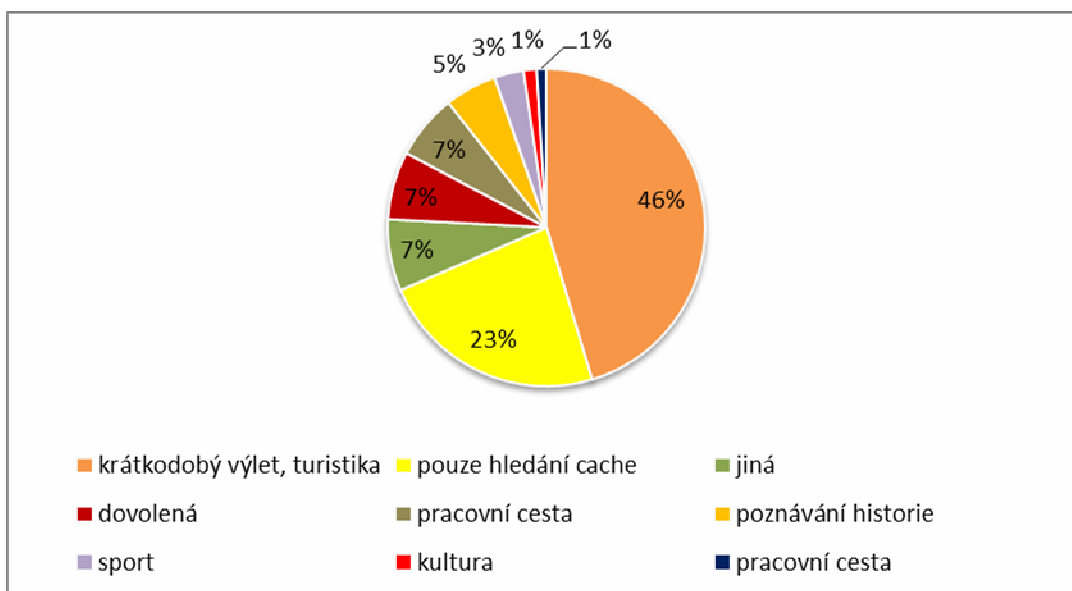
Výsledky dotazu na opakovanou, resp. první návštěvu lokality vyznívají velice podobně jako při prvním dotazníkovém šetření na místě, počet návštěvníků, kteří se objevili v lokalitě poprvé je velice podobný počtu návštěvníků s opakovanou návštěvou místa.

Otázka na návštěvu turisticky atraktivních objektů v průběhu účasti na hře geocaching, resp. hledání cache se ukázala být poměrně blízká odpovědím ve dvou zmíněných šetřených zaměřených na geocaching. Respondenti potvrdili, že značná část (68 %) navštěvuje ve většině případů turistickou atraktivitu v okolí uschování cache, návštěva ve všech případech pak byla udávána podstatně méně často. Počet kladných odpovědí je tak mírně nižší než v případě výzkumu K. Hocové.

Obr.19: První návštěva lokality respondentem hledání cache**Obr.20:** Návštěva turisticky atraktivních objektů v průběhu hledání cache

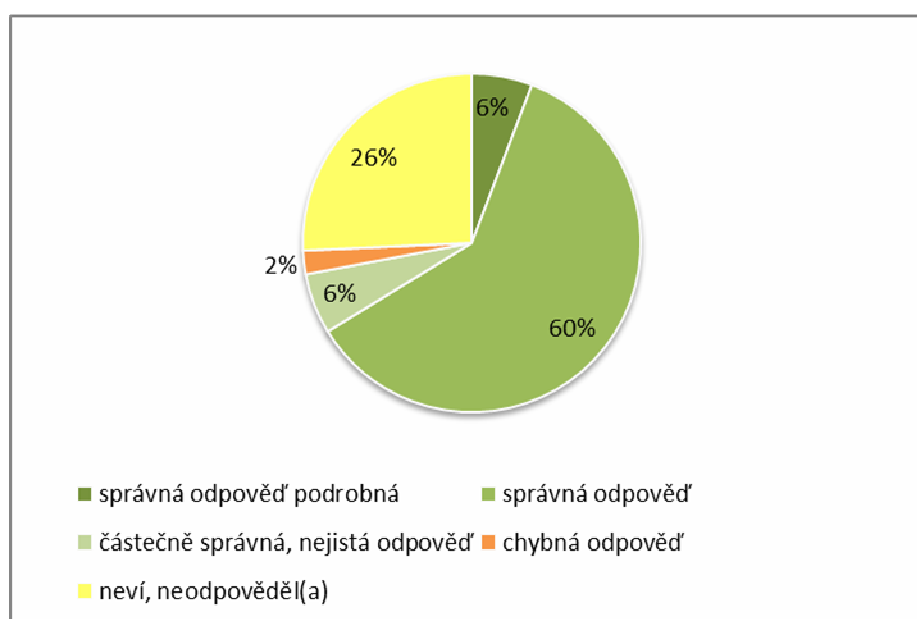
V případě hlavní náplně cesty se odpovědi podobají stejné otázce pokládané v prvním dotazníkovém šetření na místě pouze částečně. V poměru krátkodobého výletu panuje shoda (v dotazníkovém šetření na místě se jedná o 45 % respondentů), podstatně nižších hodnot však dosahuje poznávání historie. Oproti původním 16 % se v případě respondentů z řad hráčů

geocachingu takto vyslovuje pouhých 5 %, což je zřetelně nižší hodnota. Více než 1/5 respondentů navštívila místo významné události českých dějin výhradně za účelem nálezu cache. Tito respondenti vykazují značnou shodu s odpovědí „zřídka“ u minulé otázky. Lze je tedy zařadit mezi skupinu respondentů, kteří nemají o atraktivitu na místě velký zájem a je pro ně důležitější samotné nalézání schránek s poklady.

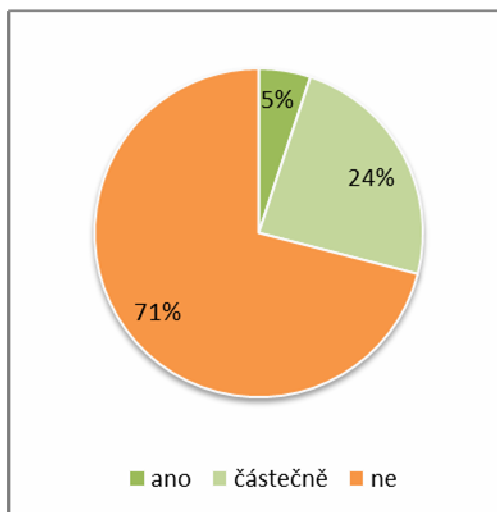
Obr. 21: Hlavní náplň cesty v době nálezu konkrétní cache

Následující otázka směřovala na znalost zlomového momentu dějin, který se na místě udál. Správných odpovědí bylo 66 %, podrobných odpovědí však v rámci tohoto počtu bylo podstatně méně, což lze přičíst formě jakou byl výzkum oproti prvnímu výzkumu prováděn (elektronické vyplňování dotazů oproti přímému dotazování v terénu). Velmi silně zastoupená byla skupina, která na tuto otázku neodpověděla, což znovu souvisí s předcházející myšlenkou.

Obr. 22: Znalost významné události v místě uložení cache

Další shodnou otázkou s prvotním šetřením na místě bylo zjištění hlavního cíle cesty návštěvníků lokality. V tomto případě však byla poskytnuta možnost částečně, aby se tak vytvořil prostor, který by jinak nemohl být správně vyhodnocen tak jako v průběhu přímého dotazování. Výsledky jsou relativně podobné odpovědím v prvním dotazníku. Marginální skupina respondentů, pro něž byla historická událost hlavním cílem cesty, se poměrně logicky shoduje s odpovědí, že hlavní náplní celé cesty bylo poznávání historie. Tato skupina zároveň vykazuje velkou snahu navštěvovat atraktivitu v průběhu hledání cache.

Obr.23: Historická událost jako hlavní cíl cesty

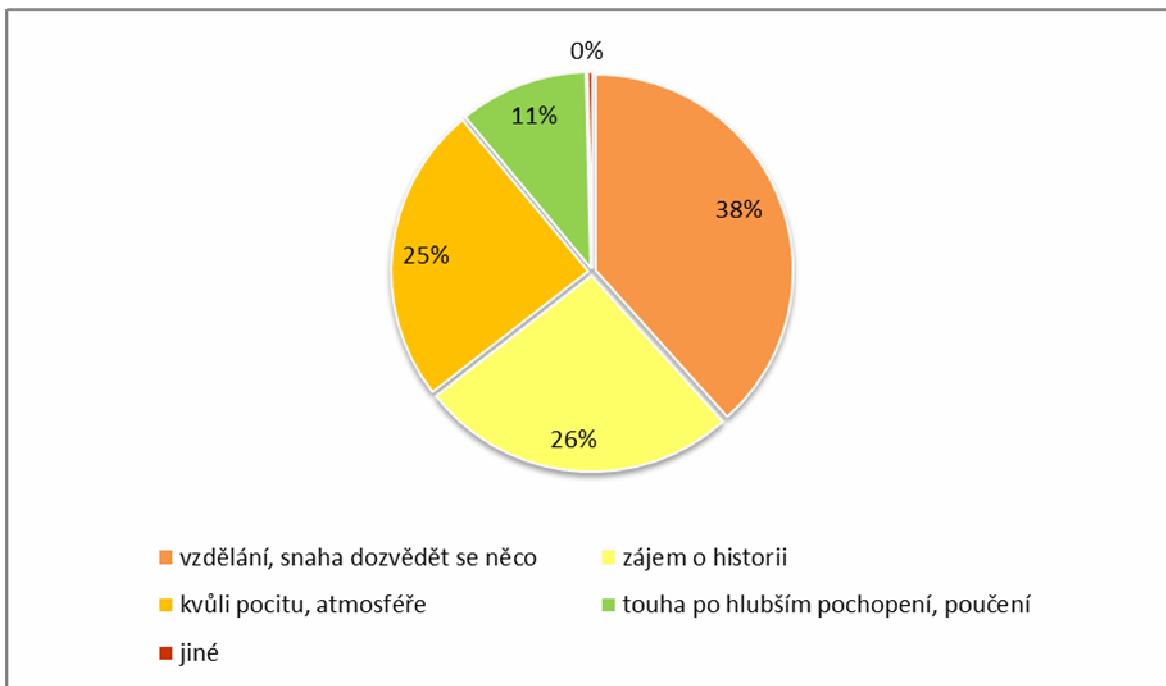
V případě další ze shodných otázek, v tomto případě zaměřené na historicky významná místa navštívená v posledních letech, se odpovědi částečně rozcházejí. Především značně narostl podíl respondentů, kteří nedokázali nebo nechtěli odpovědět, což lze znovu přičíst formě dotazování, zvláště když se zde jednalo o jednu z otázek, jež měly být vyplněny textově. I přes tento značný nárůst prázdných odpovědí, je poměrně zajímavé, že podíl odpovědí několika míst spjatých s českou historií zůstal na podobných hodnotách (11 % oproti 13 % v prvním dotazníku). Došlo tedy k ověření faktu, že se nemůže v případě prvního dotazníku jednat pouze o ovlivnění respondentů prostředím, ve kterém se při vyplňování dotazníku nacházeli.

Tab.9: Historicky významná místa navštívená respondenty v posledních letech

Historicky významná místa	počet	v %
neví, neodpověděl(a)	130	34
hrady, zámky	71	19
města a jiné nemovité památky	62	16
sakrální památky	18	5
místo spjaté s českou historií obsažené v DP	39	11
místo spjaté s českou historií neobsažené v DP	60	15
Celkem	380	100

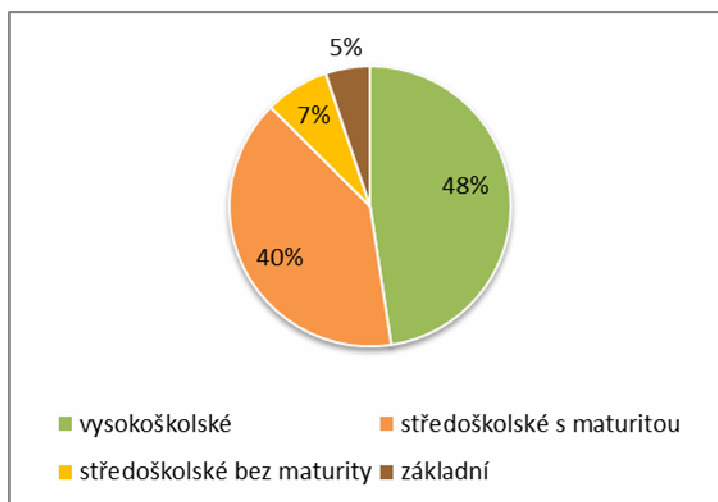
Shodná otázka se zásadně odlišným výsledkem se dotazovala na důvody případné návštěvy historicky významného místa. Tím, co bylo v případě prvního dotazníku vyplněného v lokalitě

nejvíce sledováno, byl uváděný zájem o historii, ke kterému se takto vyjádřilo 41 % dotazovaných. V případě závěrů tohoto dotazníku však podíl výrazně klesl na 26 %. Otázkou tak v tomto případě zůstává, zda se skutečně může jednat o prvek, jenž obě dotazované skupiny výrazněji odlišuje, tedy zda je mezi hráči geocachingu zastoupeno méně těch, které dějiny alespoň povrchně zajímají. Naznačovat by to sice mohlo ono zmiňované technické zaměření, nicméně některé jiné odpovědi tento fakt zcela nepotvrzují.

Obr. 24: Důvody případné návštěvy historicky významného místa

V rámci demografických otázek panovala značná shoda s oběma představenými dotazníkovými šetřeními zaměřenými na účastníky geocachingu. Věkově dominovala skupina 30 až 40 let, 2/3 respondentů byli muži. Otázka na vzdálenost bydliště od navštívené lokality pak byla shodná s prvním dotazníkovým šetřením na místě významných událostí. Výsledky jediné otázky se však odlišovaly a to jak v porovnání s oběma dotazníkovými šetřeními zaměřenými na účastníky geocachingu, tak i s dotazníkovým šetřením z míst významných událostí. U nejvyššího dosaženého vzdělání v tomto případě dominovalo vzdělání vysokoškolské, čímž se ještě zvýšila odlišnost návštěvníků zlomových míst české historie ve prospěch obyvatel s vyšším vzděláním.

Obr.25: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Jedna ze zmiňovaných studií zaměřená také na projevy cestovního ruchu domácích účastníků geocachingu cílila především na zhodnocení souvislosti mezi „návštěvností“ cache a návštěvností daného místa.⁶⁷ Cílem bylo zjistit, zda je možné využít data „návštěvnosti“ cache pro atraktivitu cestovního ruchu, kde není sledována návštěvnost běžným způsobem. Tato problematika může být pro tuto práci značným přínosem. Studie vycházela ze statistického zhodnocení korelací mezi daty lokalit s konkrétně měřenou návštěvností a daty cache ležící v její bezprostřední blízkosti. Vypočítané koeficienty korelace vycházely ze získaných dat měsíční návštěvnosti pro 24 objektů (hrady, zámky, zoo, muzea) a získaných dat z cache, které splňovaly daná kritéria (dostatečná blízkost od atraktivy, tradiční typ cache, funkční cache po celý sledovaný rok 2009). Vypočítané koeficienty korelace však mají z důvodu nedostatku dat spíše popisný charakter. Pokud by mělo jít o zcela průkazné závěry, bylo by nutné zařadit delší časové řady, nejen jediný rok (což z důvodu geocachingu jako určitého módního trendu, který doposud nemá dlouhého trvání, nebylo možné). Dále hrál negativní roli nedostatek srovnávaných objektů se zjištěnou měsíční návštěvností (důvodem byla neochota subjektů zveřejnit data návštěvnosti). I přes tyto výhrady lze na základě výsledků zmíněné studie soudit, že návštěvnost cache a objektu spolu úzce souvisí, což potvrzuje vysoký korelační koeficient u většiny sledovaných dvojic. Závěr této studie tak může být přínosný i pro tuto práci, jelikož lze s jistou opatrností počítat s tím, že „návštěvnost“ cache koreluje s obecnou návštěvností lokality významné události českých dějin. Samozřejmě, že v tom případě musí být splněny základní předpoklady, jakými jsou dostatečná blízkost cache od atraktivy spjaté s událostí (ideálně do 100 m od atraktivy nebo vstupu do objektu), tradiční typ cache (jednoduchá klasická cache ve formě uschovaného objektu, např. bez nutnosti hledat více uschovaných cache v okolí) či dostatečná a nepřerušovaná časová řada v případě „návštěvnosti“ cache (tudíž se musí jednat o cache, která byla založena alespoň před dvěma či třemi roky a u níž nedošlo k její ztrátě a nahrazování v průběhu sledovaného období). Využití dat získaných ze statistik cache na místech významných událostí českých dějin však nebylo možné. Důvodem je především nedostatek prostoru v rámci této práce. Alespoň základní data návštěvnosti jednotlivých cache nalézajících se

⁶⁷ Hocová, K.: Využití hry geocaching ve spojitosti s turistickou návštěvností. [Bakalářská práce], Vysoká škola logistiky Přerov, Přerov 2011

v blízkém zázemí sledovaných lokalit jsou udány v následující tabulce. Jedná se o cache, které jsou tematicky zcela nebo alespoň částečně zaměřeny na danou zlomovou událost. Patrně jsou na první pohled hodnoty u Zborova a Staré Boleslavi. Zborovská cache byla založena až v průběhu roku 2010 a proto (především však z důvodu odlehlosti zahraničního místa) nebyla navštívena žádným českým turistou. U Staré Boleslavi hrála velkou roli především blízkost Prahy a s ní spjatá oblíbenost lokality (snad i díky dané historické události) v rámci jednodenních výletů. Naopak Bílá Hora, která je přímo součástí Prahy, vykazuje nižší hodnoty z důvodu neexistence klasické tradiční cache. Jedná se totiž o jiný druh cache (multi-cache), kde je nutné nalézt několik cache předtím, než se účastník hry dozví souřadnice poslední uschované cache (pokladu), kde se teprve může prokázat nálezem celé multi-cache. V reálu tak tyto cache vykazují výrazně nižší hodnoty návštěvnosti než tradiční cache, vyžadují totiž dlouhodobější hledání (v případě problémů při hledání může jít i o více než jeden den). Tuto bělohorskou cache by tedy nebylo možné zařadit do případného statistického srovnání. Podobně je na tom cache v Libici nad Cidlinou, která je také multi-cache a z toho důvodu vykazuje nižší hodnoty návštěvnosti. Zajímavé je srovnání návštěvnosti bojiště u Lipan a u Kolína, které od sebe dělí jen několik kilometrů. V tomto případě by bylo možné (s velkou opatrností) hovořit o přesahu i na reálnou návštěvnost místa, jelikož obě lokality jinak vykazují celou řadu shodných rysů (vzdálenost od větších měst, od dopravní tepny, minimálně rozvinutá infrastruktura cestovního ruchu v okolí, venkovské prostředí...). Návštěvnost Moravského Pole a Kostnice vycházela pouze z nálezů cache českými hráči geocachingu. Poměrně vysoká hodnota u Moravského Pole je patrně dána dobrou dostupností místa mimo jiné také prostřednictvím jízdního kola (poměrně využívaná je cyklotrasa z Břeclavi).

Tab.10: Počet „návštěvníků“ sledovaných cache

Místa uložení cache	Počet „návštěvníků“ cache
Bílá Hora	169
Chlum	175
Kolín	79
Kostnice	10
Libice	42
Lipany	147
Moravské Pole	35
Olomouc	141
Stará Boleslav	339
Velehrad	47
Zborov	0
Celkem	1184

4.2 Současný stav a potenciál cestovního ruchu ve sledovaných lokalitách

4.2.1 Úvod do potenciálu cestovního ruchu

Problematika potenciálu cestovního ruchu nestojí zcela v centru zájmu této práce, přesto je nezbytné ji uvést z důvodu širšího kontextu sledovaných lokalit. Nelze se totiž vyjadřovat k projevům cestovního ruchu v určitých regionech bez podrobněji zpracovaného potenciálu cestovního ruchu. Potenciál cestovního ruchu zásadním způsobem ovlivňuje návštěvnost regionu a modifikuje i návštěvnost lokalit, v tomto případě míst zlomových událostí českých dějin. Ke zjištění potenciálu vybraných lokalit bylo využito předchozích výzkumů potenciálu cestovního ruchu v ČR, především pak závěrů studií zpracovaných Ústavem územního rozvoje,⁶⁸ na jejichž provedení se podílel Jan Bína. Tyto výsledky byly následně konfrontovány s vlastním terénním výzkumem.

Základním východiskem všech teorií zabývajících se potenciálem cestovního ruchu je předpoklad, že pro to, aby se určité území stalo cílem cestovního ruchu, musí vykazovat určité podmínky (předpoklady, faktory). K významným autorům, zabývajících se touto problematikou, patří Peter Mariot, který ve své práci rozděluje předpoklady cestovního ruchu v území na lokalizační, realizační a selektivní. Dalším autorem, který se převážně věnuje zkoumání lokalizačních podmínek, je Jan Bína. V práci Mariota⁶⁹ je výraz potenciál krajiny chápán jako termín pro způsobnost, schopnost krajiny z hlediska komplexního hodnocení jejích podmínek pro cestovní ruch. Činitele potenciálu krajiny chápe jako činitele s největším významem pro výskyt hlavních druhů cestovního ruchu.⁷⁰ Bína⁷¹ chápe potenciál cestovního ruchu jako formalizovaný výsledek zhodnocení co možná komplexního okruhu lokalizačních a realizačních podmínek a předpokladů pro další možný rozvoj cestovního ruchu. Podmínkou pro zkoumání tohoto systému je podle něj jeho zjednodušení a rozčlenění na relativně přirozené segmenty. Za tyto segmenty považuje jednotlivé, v zásadě homogenní aktivity cestovního ruchu. Lokalizační předpoklady jsou definovány jako určitá schopnost krajiny poskytovat hodnoty vhodné pro jednotlivé aktivity cestovního ruchu. Lokalizační podmínky cestovního ruchu umožňují umístění a rozvíjení aktivit cestovního ruchu v určitém území na základě charakteristik nabídky tohoto území. Jsou vyjádřeny buď atraktivitou místní přírody a krajiny (složka přírodní) nebo místními kulturními hodnotami a pozoruhodnostmi (složka kulturní), popř. oběma sektory současně. Lokalizační podmínky cestovního ruchu se vyskytují ve třech hlavních formách: vhodnost krajiny pro určitou aktivitu cestovního ruchu (jde o takové aktivity, jejichž provádění je v rozhodující míře vázáno na přírodní prostředí), určitá relativně fixní atraktivita, která v obci existuje a je přitažlivá pro návštěvníky

⁶⁸ Potenciál cestovního ruchu v České republice. [online]. [cit. 2011-02-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.uur.cz/default.asp?ID=3690>>

⁶⁹ Mariot, P.: *Príspevok k metode výzkumuencie krajiny z hľadiska cestovného ruchu*. In: Geografický časopis, roč. 21, č. 1, s. 57 - 71.

⁷⁰ Vlachová, M.: *Hodnocení potenciálu cestovního ruchu ve vybraném regionu*. [Diplomová práce], Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, Brno 2007, s. 11.

⁷¹ BÍNA, J.: *Hodnocení potenciálu cestovního ruchu v obcích České republiky*. In: Urbanismus a územní rozvoj, ročník V, 1/2002, s. 2 – 11.

(kulturně-historické památky a soubory, muzea apod.) a kulturní, sportovní a jiné akce, které jsou v obcích pořádány a navštěvují je účastníci ze vzdálenějších míst. Bína však dodává, že ani v rámci propracovaného modelu není možné postihnout všechny lokalizační podmínky cestovního ruchu obcí. Některé autentické místní jevy, vztahy a charakteristiky stojí pod možným rozlišovacím prahem hodnocených geografických, krajinně-přírodních, kulturně památkových a jiných územních systémů pro území obcí. Tyto atributy nicméně mohou významně dotvářet obraz vlastních možností a atraktivit, pro něž se daná obec stává cílem návštěv účastníků cestovního ruchu. Nehmotně a neměřitelně nadto působí *genius loci* určitých míst.⁷² Realizační potenciál cestovního ruchu pak bývá považován za činitel působící na celkový potenciál regionů menší měrou. V rámci realizačních předpokladů cestovního ruchu je nutné počítat s materiálně-technickou základnou (ubytovací, stravovací, sportovní, zábavní, kulturní, sportovně-rekreační a také dopravní zařízení, která slouží k rekreaci) a s komunikačními předpoklady cestovního ruchu (doprava).

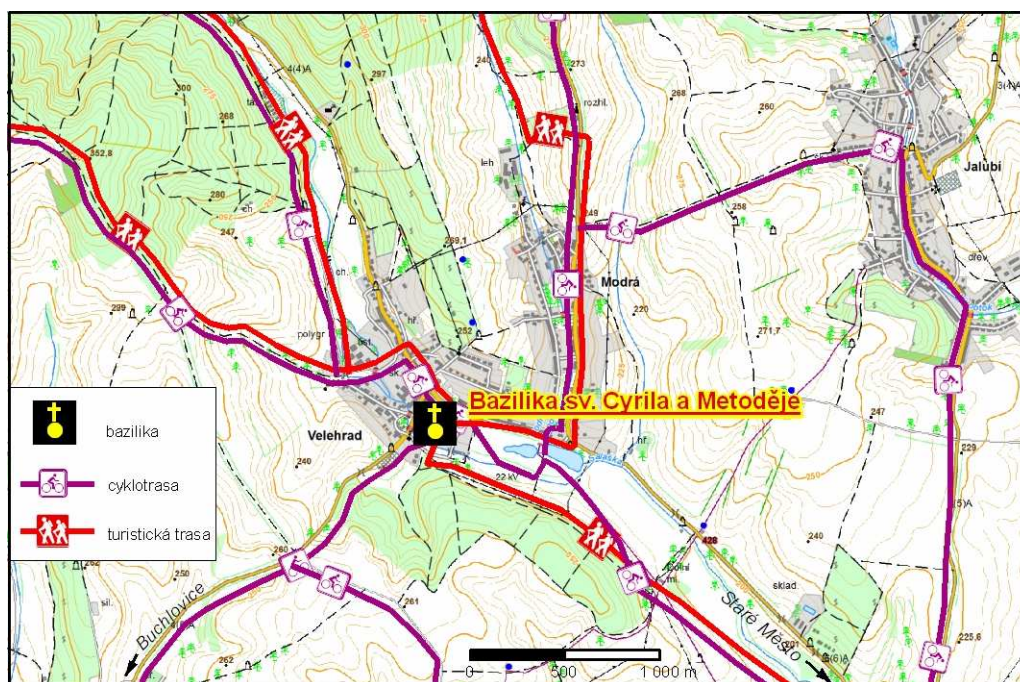
Pokud tedy vyjdeme z předchozích řádků, můžeme využít studii Potenciál cestovního ruchu v České republice s určitou obezřetností i pro zvolené lokality. Je však nutné si uvědomit, že již jen z hlediska prostorového rozmístění sledovaných lokalit je jasné, že se nemohou nacházet v regionech s vysokým potenciálem cestovního ruchu. Nalézají se totiž především v centrálních částech české kotliny, v místech vyznačujících se vysokou hustotou obyvatelstva a rovinnou krajinou vystavenou nejdéle lidské činnosti. Podobný charakter mají i sledované lokality na Moravě. Tudíž je jisté, že přírodní a krajinný potenciál cestovního ruchu bude v okolí míst významných událostí na velmi nízké úrovni. Jelikož je přírodní potenciál pojímán jakožto nejvýznamnější faktor, jsou dopady na celkový potenciál značné. Stejně tak je nutné si uvědomit, že se zmíněná studie vyjadřuje pouze k potenciálu cestovního ruchu v České republice, což je problematické z hlediska několika zahraničních lokalit. Možnost využití zahraničních studií podobného typu byla zavržena z důvodu odlišné metodiky a tedy i finálních výsledků. Z hlediska kulturní a historické složky potenciálu si nelze nevděkovat určitému přehlížení celé řady sledovaných lokalit významných událostí. Důvodem je použitá metodika a preference atraktivit s přesně mapovanou návštěvností. Z těchto několika hledisek je zřejmé, že sledovaným lokalitám nemůže být přisuzován vysoký potenciál cestovního ruchu.

Příchod sv. Konstantina a Metoděje na naše území

Jak již bylo podrobněji řečeno v kapitole 3 Vymezení významných událostí českých dějin a jejich historické pozadí, je spojení události příchodu sv. Konstantina a Metoděje s prostorem složitější. Pokud by byly brány v potaz výhradně historické a archeologické závěry, pak by bylo pravděpodobně místo této události spojeno s prostorem Starého Města a Uherského Hradiště. S touto událostí je ale v dnešní době zcela jednoznačně spojována obec Velehrad ležící v blízkosti obou zmiňovaných měst. Velehrad je jedno z největších (ne-li největší) center náboženského cestovního ruchu v České republice. Velehradská bazilika je místem oslavy sv. Cyrila a Metoděje jakožto věrozvěstů křesťanství na našem území a především místem děkování za dar víry pro český národ. V rámci sledovaných událostí je tedy spolu s místem zavraždění sv. Václava jistým

⁷² BÍNA, J.: *Hodnocení potenciálu cestovního ruchu v obcích České republiky*. In: Urbanismus a územní rozvoj, ročník V, 1/2002, s. 2.

specifikem vyznačujícím se především zcela odlišným profilem návštěvníka a také poměrně značně vysokou návštěvností.

Obr. 26 Mapa atraktivit cestovního ruchu vztahovaných k události příchodu sv. Konstantina a Metoděje (zdroj: geoportal.gov.cz, upraveno)

Velehrad se nachází v relativně atraktivní lokalitě v rámci Zlínského kraje a ORP Uherské Hradiště. Shodně s většinou ostatních lokalit je z hlediska potenciálu cestovního ruchu zařazen v převážně ploché krajině poměrně intenzivně zemědělsky využívané, nicméně v blízkém zázemí Velehradu se již nalézají zcela odlišná rekreační krajina. Jsou jí Chřiby, jejichž atraktivita vzrostla např. i výrazným rozšířením cyklotras v posledních letech. Velehrad je přitom jedním z center sítě cyklotras spojujících Chřiby se Starým Městem, resp. Uherským Hradištěm. Mezi hlavní atraktivity v okolí patří nedaleký archeoskanzen Modrá, který je určitou rekonstrukcí velkomoravského hradiště, směrem na východ a jihovýchod pak zámek Buchlovice a především hrad Buchlov, který je kromě velehradské baziliky symbolem místního kraje. Celou řadu atraktivit menšího významu pak lze hledat v nedalekém Starém Městě a Uherském Hradišti (muzea, chrámy, památky Velké Moravy). Z hlediska dostupnosti je Velehrad poměrně jednoznačně napojen na již zmíněná města, která jsou také určitým místním dopravním uzlem (železnice Přerov - Břeclav, silnice E 50 a 55). Z hlediska infrastruktury cestovního ruchu lze znovu hovořit o určité výjimečné pozici Velehradu oproti jiným lokalitám zlomových událostí (vyjma velkých sídel), zvláště s přihlédnutím k charakteru a velikosti sídla. Stravovací a ubytovací zařízení jsou na Velehradě a v jeho zázemí (kempy) dostupná a vzhledem k velikosti sídla i poměrně hojná. Během hlavní Cyrilometodějské poutě je pak nabídka ubytování a stravování dočasně, ale zásadně navýšena.

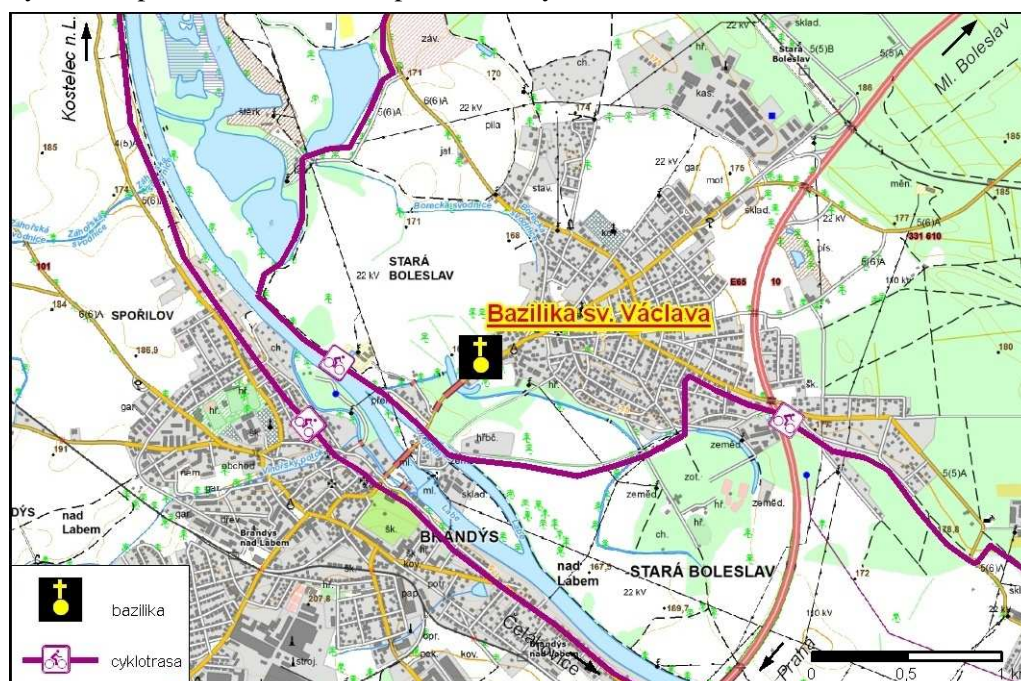
Mezi současné atraktivity spjaté s událostí příchodu sv. Konstantina a Metoděje lze zařadit poutní baziliku sv. Cyrila a Metoděje. Uvnitř baziliky a na prostranství okolo baziliky se konají nejvýznamnější poutě. V dosahu se také nachází křižovatka turistických a cyklistických tras, které k tomuto centru Velehradu směřují.

Z řízených rozhovorů s představiteli obce Velehrad a římskokatolické farnosti Velehrad bylo získáno pouze menší množství dat. Celkovou návštěvnost Velehradu nebo alespoň baziliky

nebyli oslovení představitelé schopni odhadnout. Co se týče nejdůležitější pouti na státní svátek sv. Cyrila a Metoděje, bývá počet návštěvníků bohoslužby odhadován na 25 000 až 30 000 osob. V předvečer národní pouti se na místě koná řada menších akcí sportovního rázu (pořádá křesťanská sportovní organizace Orel), akcí se zaměřením na děti či vozíčkáře. Ve večerních hodinách pak probíhá koncert nazvaný Večer lidí dobré vůle vysílaný v přímém přenosu televizí. Počet návštěvníků během tohoto dne je odhadovaný na zhruba 10 000, značná část z těchto návštěvníků se pak patrně účastní následující den i národní pouti. V současné době probíhá rekonstrukce prostor v okolí baziliky, které by měly být přístupnější a lépe vybaveny pro účely konání poutí. O propagaci a zajištění poutě se stará celá řada subjektů, především pak obec Velehrad, místní římskokatolická farnost a Olomoucké arcibiskupství.

Zavraždění sv. Václava

Prostorově je událost vraždy sv. Václava omezena na baziliku sv. Václava ležící ve Staré Boleslavi, resp. v dnešním městě Brandýs nad Labem – Stará Boleslav. Jedná se o dnešní významné poutní místo uctívání patrona českých zemí sv. Václava.

Obr. 27 Mapa atraktivit cestovního ruchu vztahovaných k události zavraždění sv. Václava (zdroj: geoportal.gov.cz, upraveno)

Stará Boleslav se nachází z pohledu cestovního ruchu v nepříliš atraktivní lokalitě Středočeského kraje a ORP Brandýs nad Labem – Stará Boleslav. Výjimkou z hlediska atraktivity lokality je právě náboženský cestovní ruch, který se v lokalitě rozvíjí. Okolní krajina je poměrně plochá a intenzivně zemědělsky využívaná, případně na jih od města nově zastavěná s postupující suburbanizací Prahy. Atraktivity cestovního ruchu v blízkém okolí příliš nevynikají, z významnějších lze zmínit chrám Nanebevzetí Panny Marie ve Staré Boleslavi, kde je umístěno Palladium země české, uctívání obraz, který ještě podtrhuje význam Staré Boleslavi jakožto poutního místa. Z dalších atraktivit by ještě mohl být zmíněn zámek v Brandýse nad Labem.

Cestovní ruch je zde velice silně ovlivněn blízkostí Prahy. Díky své pozici je z hlediska dostupnosti napojen na spojnici Praha – Liberec (R 10), částečný vliv má také spojení východ – západ podél Labe. V oblasti se rozvíjí turismus spojený s cyklistikou, výraznou úlohu hraje nově zbudovaná Polabská cyklostezka. Ta ovšem přímo kolem baziliky sv. Václava neprochází. Infrastruktura cestovního ruchu je na dobré úrovni, odpovídající velikosti města a relativně výrazné roli v rámci cestovního ruchu.

Mezi současné atraktivity spjaté s událostí zavraždění sv. Václava lze spojit pouze baziliku sv. Václava. Na nedalekém Mariánském náměstí pak probíhá část výroční poutě.

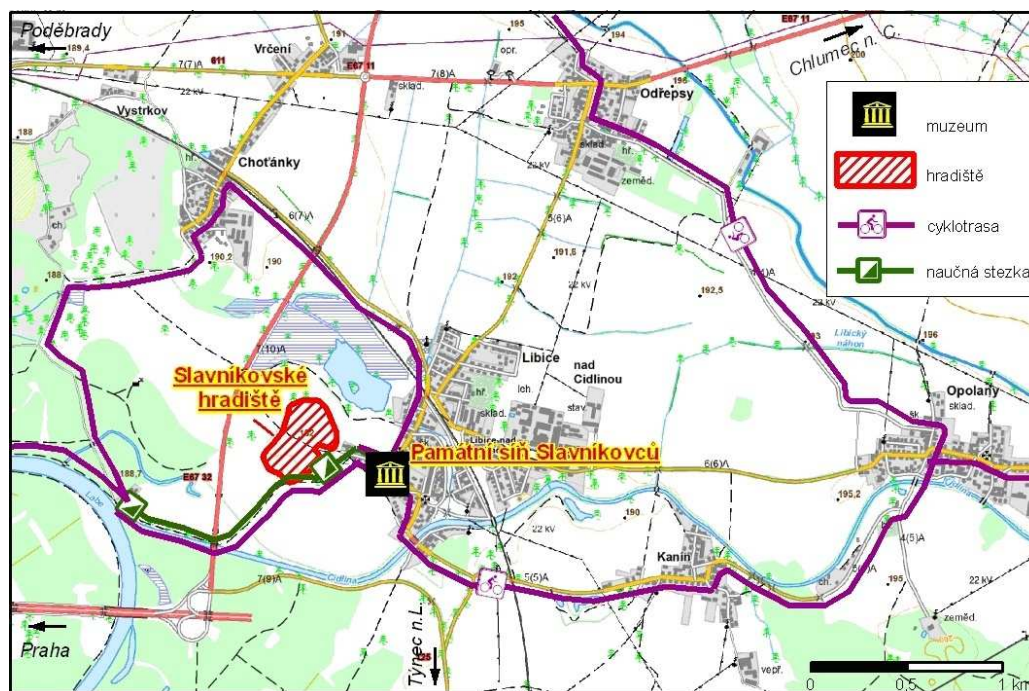
Oslovené subjekty v rámci řízených rozhovorů, stejně jako terénní výzkum, přinesly některé (často nepřilíživě zřejmé a jasné) informace. Nejvýznamnější hledaná data, tedy návštěvnost místa celková i zaměřená na pořádané akce, zůstala nezodpovězena. Nejvýznamnější je z hlediska cestovního ruchu vázaného na událost zavraždění sv. Václava jistě Národní svatováclavská poutě. Probíhá každoročně na svátek sv. Václava 28. září, dnes vyhlášený za Den české státnosti. V bazilice sv. Václava probíhá celodenní duchovní program, stejně jako v nedaleké bazilice Panny Marie, kde je uložen uctíváný obraz Palladia země české. Poutní mše na Mariánském náměstí se podle odhadů účastní několik tisíc osob. Přesnější počet návštěvníků nebyl oslovenými subjekty sdělen, žádný zdroj (ani místní tištěná periodika vydávaná radnicí) nedokázal také odpovědět lépe než značně mlhavým označením davu za několik tisíc poutníků. Odpolední program je pak také spojen s divadelním a koncertním programem na náměstí a následným ohňostrojem. Výjimečným rokem, kdy byla návštěvnost přesněji vyčíslena, byl rok 2009, kdy Starou Boleslav navštívil papež Benedikt XVI. V tomto případě však byla jednoznačnou motivací poutníků osoba papeže, nikoliv osoba sv. Václava, resp. historické události jeho vraždy. Tudíž nelze tato data do práce zahrnout. O propagaci a pořádání poutě se stará řada subjektů jak církevních, tak i regionálních a lokálních, z velké části také město Brandýs nad Labem – Stará Boleslav.

Obr. 28 bazilika sv. Václava. (zdroj: terénní šetření)

Vyvraždění Slavníkovců

Prostorově je díky archeologickým průzkumům lokalizováno místo vyvraždění Slavníkovců na okraji dnešní Libice nad Cidlinou. V současnosti slouží jako významná archeologická památka.

Obr. 29 Mapa atraktivit cestovního ruchu vztahených k události vyvraždění Slavníkovců (zdroj: geoportal.gov.cz, upraveno)

Také Libice nad Cidlinou se nachází v nepříliš atraktivní převážně rovinaté a intenzivně zemědělsky využívané krajině Středočeského kraje a ORP Poděbrady. Za přírodní atraktivitu cestovního ruchu (byť nepříliš významnou) je možné označit jedině soutok Labe a Cidliny. V rámci kulturně-historických atraktivit je nutné zmínit především blízké město Poděbrady, které jsou lázeňským místem národního významu. V rámci Poděbrad lze nalézt některé drobnější atraktivity jako např. muzeum či golfové hřiště nalézající se mezi Libicí a Poděbrady. Dostupnost lokality je díky velmi blízké dálnici D11 z Prahy do Hradce Králové a síti cest nižšího významu velmi dobrá. Z bližších větších sídel je nutné zmínit kromě Poděbrad také Nymburk a Kolín. Infrastruktura cestovního ruchu je přímo v místě s výjimkou dopravní infrastruktury na velmi nízké úrovni. Libice nad Cidlinou má výrazně venkovský ráz, čemuž odpovídají i služby na místě. V okolí slavníkovského hradiště lze nalézt naučnou stezku zaměřenou na dějiny Libice, ale i některé místní zajímavosti. Z hlediska počtu turistů je ale daleko významnější cyklostezka odbočující od budované Polabské cyklostezky, která prochází přímo okolo zaniklého hradiska. Značná část respondentů dorazila do místa události právě tímto způsobem, což ovlivnilo výsledky některých odpovědí (doprava, ale i délka pobytu či hlavní náplň cesty).

Současné atraktivity spjaté s událostí vyvraždění Slavníkovců jsou především již zmiňovaná archeologická lokalita slavníkovského hradiště a dále tzv. Památní síň Slavníkovců. Slavníkovské hradiště má podobu zatravněné a částečně zemědělsky obdělávané plochy, která je ohraničena náspem. V centrální části byly zdůrazněny základy původního kostela, paláce a vstupní brány do objektu, v jejich blízkosti stojí sousoší sv. Vojtěcha a sv. Radima. V místech procházející cyklostezky a cesty směřující k archeologické lokalitě se také nachází soubor netradičně pojatých informačních panelů, nicméně s poměrně nízkou vypovídací hodnotou. V samotné obci se na obecním úřadě nachází tzv. Památní síň Slavníkovců. Jde o jedinou na požádání přístupnou místnost s plastickými modely hradiska, několika vyobrazeními a fotografiemi.

V rámci Libice nad Cidlinou nebyla získána žádná data vztahující se k lokalitě, rozhovor s představiteli obce (i přes snahu ze strany autora práce) byl neúspěšný. Jelikož se zároveň jednalo i o jediného „správce“ objektu, nebylo možno získat podobným způsobem informace od jiných subjektů. Ze známých informací lze ještě doplnit, že se lokalita se stala v roce 1961 archeologickou památkovou rezervací, v roce 1965 zde vzniká památník a od roku 1989 se jedná o národní kulturní památku. Z rozhovorů s místním obyvatelstvem a s turisty ani na oficiálních stránkách obce nebylo zjištěno, že by se v rámci této události odehrávala nějaká vzpomínková akce.

Obr. 30 Slavníkovské hradiště. (zdroj: terénní šetření)

Bitva na Moravském poli

Místo bitvy na Moravském poli lze vymezit prostorem mezi vesnicemi Jedenspeigen a Dürnkrot na rakousko–slovenském pomezí. Jedná se o jedno z relativně významných rakouských bojišť, jelikož je také důležitým mezníkem pro rakouské dějiny.

Obr. 31 Mapa atraktivit cestovního ruchu vztahených k bitvě na Moravském poli (zdroj: OSM, upraveno)

V případě evropských lokalit nemohl být využit výzkum potenciálu cestovního ruchu, z toho důvodu jsou uváděny pouze základní informace o lokalitách. V případě bitvy na Moravském

poli jsou ještě doplněny terénním výzkumem. Místo bitvy se nachází v rovinaté krajině výrazně zemědělsky využívané, z hlediska cestovního ruchu může být krajina atraktivní pouze z důvodu pěstování vinné révy, vinné sklepy se nalézají ve všech okolních vesnicích. Z kulturně-historických atraktivit v okolí lze hovořit pouze o zámcích ve vesnicích Jedenspeigen a Dürnkrot. Dopravní dostupnost je díky železnici na průměrné úrovni, lokalita neleží na spojnici žádných významných sídel. Infrastruktura cestovního ruchu je, pokud se na lokalitu podíváme jako na rurální oblast, na průměrné úrovni. Obě vesnice spojené s bitvou nabízí jak omezené stravovací zařízení, tak i omezené ubytovací zařízení. Z hlediska cestovního ruchu je také nutné zdůraznit důležitost cyklotrasy, která prochází přímo okolo památníku bitvy. Tato cyklotrasa je spojnící, která podél řeky Moravy směřuje až do České republiky, resp. do Břeclavi. Z toho důvodu je relativně využívána také českými turisty.

Současné atraktivitě spojené s bitvou jsou především samotný kamenný památník bitvy stojící v polích mezi oběma vesnicemi a pak také zámek v Jedenspeigen, na kterém je zpřístupněna dlouhodobá expozice k bitvě. Jedná se o několik místností s poměrně slušně vytvořenou expozicí, zacílení na české turisty však není patrné, v češtině nejsou ani popisy v rámci expozice, ani žádné propagační materiály.

Obr. 32 Památník bitvy. (zdroj: terénní šetření)

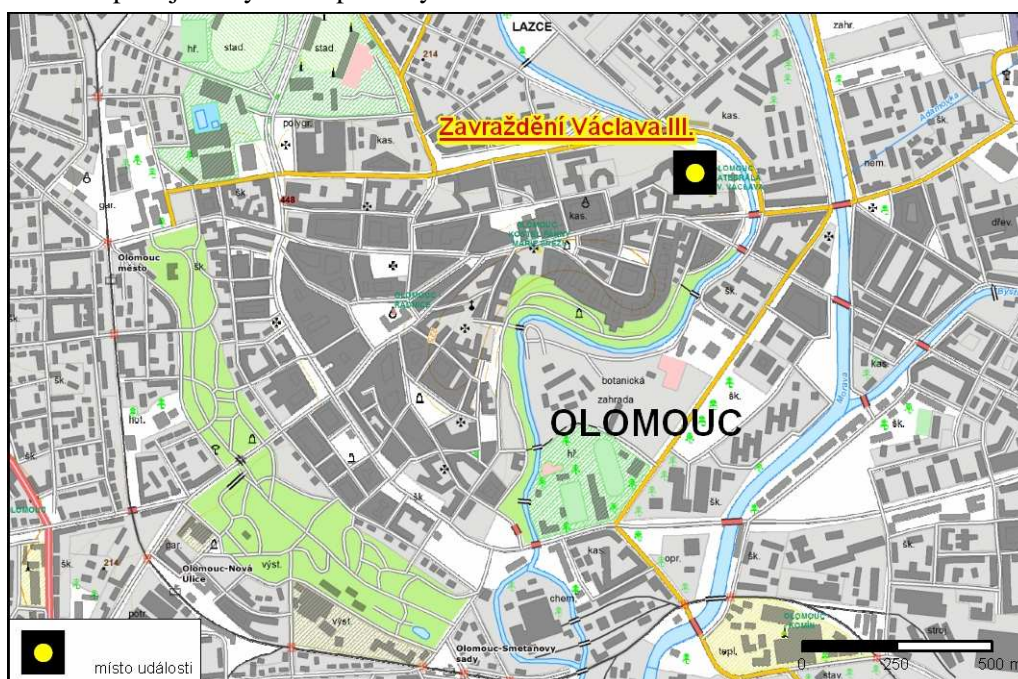
Obr. 33 Expozice k bitvě (zdroj: terénní šetření)

Díky provedení terénnímu výzkumu a ochotě místních představitelů v muzeu na zámku v Jedenspeigen a na obecním úřadě v Dürnkrot se podařilo zjistit některé základní údaje k cestovnímu ruchu v lokalitě. Návštěvnost zámku v Jedenspeigen, kde se nachází expozice věnovaná bitvě, je z hlediska platících českých turistů poměrně slabá, pracovníci ji odhadovali na několik desítek až maximálně několik stovek za rok. Faktem však zůstává, že zámek neleží přímo na bojišti a i přes dobré značení odkazujících na polohu zámku nelze nikde zjistit, že by na zámku měla být expozice věnovaná bitvě. Tudíž lze počítat s tím, že celá řada českých turistů navštěvujících bitevní pole nenavštíví zámek (k tomu však může samozřejmě vést i řada dalších důvodů). Odhadovaný počet návštěvníků lokality je zhruba 15 000 za rok, v tomto případě se však jedná o všechny turisty, nejen ty z České republiky. Velmi silně k návštěvnosti přispívá i síť

cyklostezek, z řízených rozhovorů také vyplynulo, že se poměrně vysoký počet českých turistů dopravuje do místa bitvy právě na kole. Odhadovaná návštěvnost památníku bitvy je 2 000 osob za rok, zbylých 13 000. se pak účastní každoroční akce na výročí bitvy. Její náplní není rekonstrukce bitvy, jedná se spíše jen o divácky atraktivní zápasy šermířských skupin a celou řadu doprovodných programů v duchu středověku. Jako organizátoři akce vystupují obě zmiňované vesnice, každým rokem se střídá místo konání akce i vedení organizace mezi těmito obcemi. Vzhledem k charakteru akce však lze spíše předpokládat, že se jí nebude účastnit příliš velký počet českých turistů, jelikož nejde o specifickou a jedinečnou akci, ale o akci, které nabízí (alespoň svým zaměřením) i náš domácí trh.

Zavraždění Václava III.

Místo vraždy Václava III. je zúženo na komplex budov stojících na dnešním Václavském náměstí v Olomouci, především těch, které přímo sousedí s katedrálou sv. Václava. V dnešní době slouží komplex jako výstavní prostory v rámci Arcidiecézního muzea Olomouc.

Obr. 34 Mapa atraktivit cestovního ruchu vztahených k události zavraždění Václava III. (zdroj: geoportal.gov.cz, upraveno)

Místo vraždy Václava III. se nachází v historickém centru stotisícového města Olomouc, které se nalézá uprostřed tradiční agrární oblasti Hané. Jednoznačně zde převažují kulturně-historické atraktivity cestovního ruchu, především pak v samotném městě Olomouc. Mezi nejvýraznější atraktivity je řazen jak sloup Nejsvětější Trojice jakožto památka UNESCO, tak řada sakrálních památek a muzeí. V zázemí je nejvýznamnější atraktivitou Zoo Olomouc, kterou na nedalekém Svatém Kopečku doplňuje poutní chrám Navštívení Panny Marie. Dostupnost lokality je díky pozici ve středu města, které je považováno za centrum střední Moravy, na výborné úrovni. Město je křižovatkou řady silničních a železničních tahů. V podobném duchu lze hovořit i o infrastruktuře cestovního ruchu, kterou v tomto případě nemá význam blíže rozebírat.

Současná atraktivita pevně spjatá s událostí prakticky neexistuje. Jedinou přímou připomínkou události je památeční deska umístěná na tzv. krvavé pavlači v rámci budov dnešního Arcidiecézního muzea. Tato deska se nachází ve venkovních prostorech, které však v dnešní době nebývají veřejnosti v rámci prohlídky muzea zpřístupněny. V samotném muzeu informace odkazující na událost nejsou.

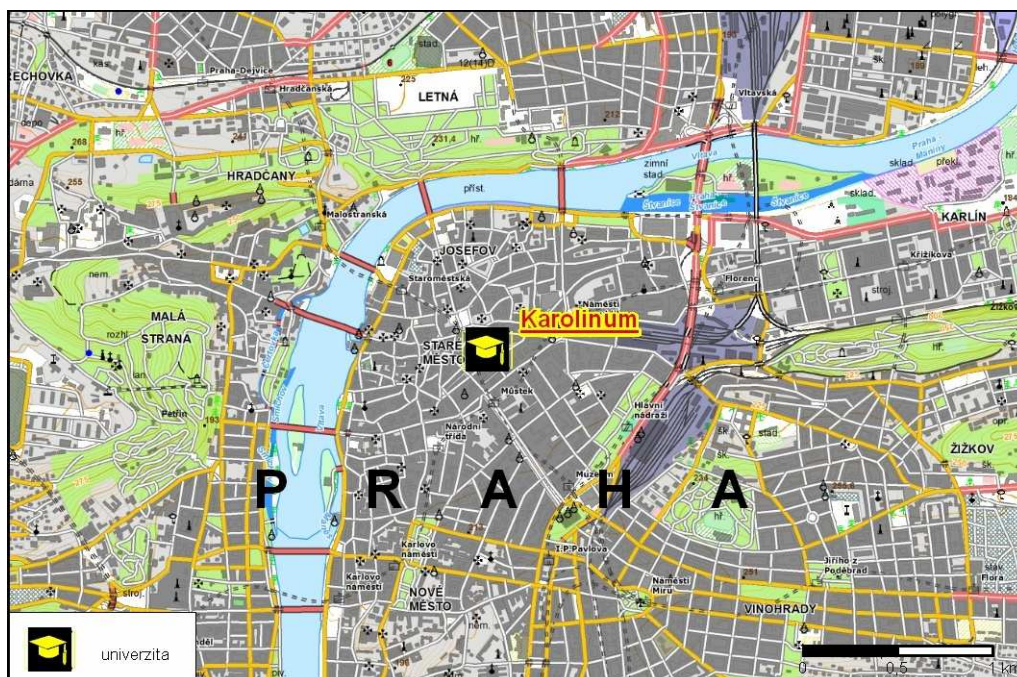
Hlavním problémem v lokalitě vymřetí Přemyslovců po meči je především nemožnost ztotožnit událost s určitou atraktivitou cestovního ruchu. Z toho důvodu lze sledovat návštěvnost vázanou na událost jen stěží. Jak návštěvnost Arcidiecézního muzea, tak katedrály sv. Václava (necelých 12 000 návštěvníků v letních měsících minulého roku) nelze s událostí spojovat. Jediná akce, která se v místech v posledních letech udála a měla spojitost s vraždou Václava III. bylo divadelní představení Václav III. - Soumrak Přemyslovců (občas užíván s podtitulem O historii jedné královraždy). Konalo se 4. srpna 2006 při příležitosti výročí 700 let od Václavovi smrti, místem bylo právě Václavské náměstí. Tato inscenace se stala součástí programu Svátků města Olomouce v roce 2010. Jednalo se tedy o jednorázovou akci k výročí. Ze situace plyne, že absence atraktivity pevně spjaté s historickou událostí je poměrně zásadní. Bez ní nelze sledovat projevy v cestovním ruchu a můžeme je i z tohoto hlediska označovat za patrně nepřilíš značné. V rámci řízených rozhovorů s pracovníky Arcidiecézního muzea bylo zjištěno, že se na místo vraždy zřídka návštěvníci ptají, ale řada z nich si plete vraždu Václava III. s vraždou sv. Václava. Ostatně tato zcela zásadní chyba v dějinné orientaci se prokázala být živou i při dotazníkovém šetření na místě. V blízké budoucnosti má být prostor Václavského náměstí rozvíjen v rámci projektu Olomoucký hrad, který by měl díky stavebním úpravám a novým propojením s parkem přilákat na místo větší počet turistů. Tento rozvoj se však netýká sledované události, která znovu zůstává pouze v pozadí.

Obr. 35 Pamětní deska Václava III. (zdroj: terénní šetření)

Založení univerzity

Z hlediska lokalizace je založení univerzity v Praze poměrně složitější, jak již bylo nastíněno v historické části práce. Avšak pouze budova Karolina je i v dnešní době spojována s touto událostí, takže vymezení zůstane výhradně u ní. Karolinum se nalézá na rohu Ovocného trhu a Železné ulice na Starém Městě pražském.

Obr. 36 Mapa atraktivit cestovního ruchu vztahených k události založení univerzity (zdroj: geoportal.gov.cz, upraveno)

Karolinum se nalézá v historickém jádru Starého Města pražského, v hlavním městě České republiky Praze. Z hlediska cestovního ruchu se jedná o vůbec nejnavštěvovanější místo České republiky s vysokým podílem zahraničních turistů. Kulturně-historických atraktivit je v pouze v rámci historického jádra Prahy (jakožto památky UNESCO) tak vysoký počet, že by nebylo přínosné je zde tradičním způsobem popisovat. Potenciál cestovního ruchu je (dle využívané studie Ústavu územního rozvoje) v Praze na natolik vysoké úrovni, že několikanásobně převyšuje potenciál cestovního ruchu jiných významných lokalit. Stejně tak o dostupnosti města není třeba hovořit, v případě samotné lokality je nutné dodat, že se nachází v pěší zóně. Infrastrukturu cestovního ruchu je stejně tak nepodstatné zmiňovat, jelikož je o okolí sledované lokality rozvinuta velice silně.

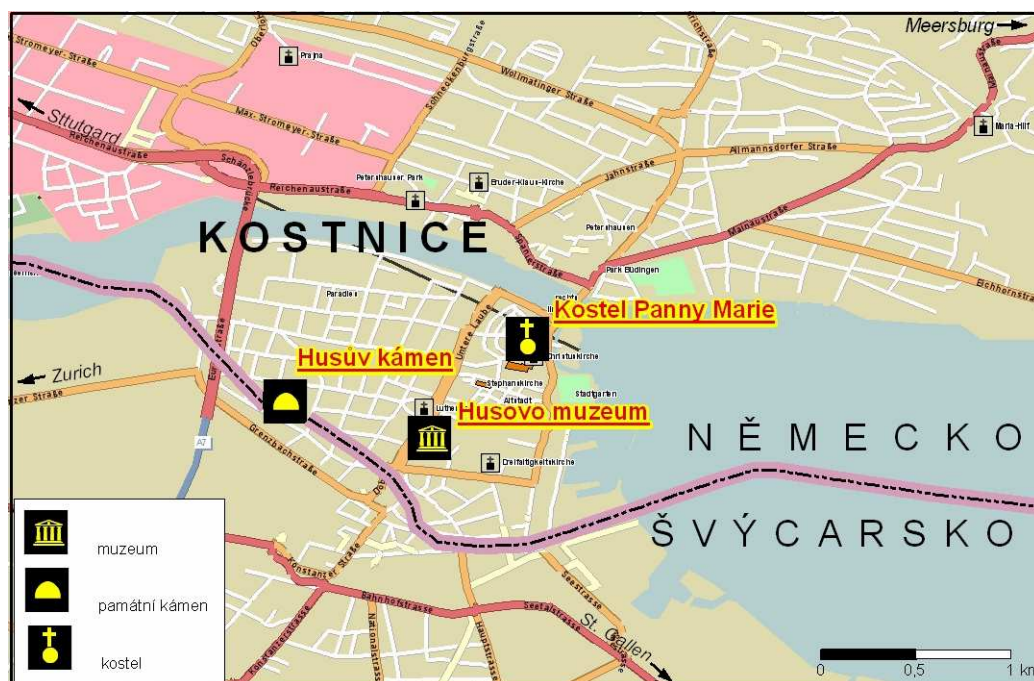
Současná atraktivita spjatá s událostí je celá budova Karolina, resp. alespoň její nejstarší část, která momentálně slouží jako sídlo rektora a centrálních institucí univerzity. Přístupná je především v případě dočasných výstav a jiných kulturních akcí.

Data návštěvnosti se nepodařilo získat, na návštěvnosti se především podepisuje fakt, že jde stále o fungující budovu současné univerzity. Jedno z nalezených dat se týkalo dnu otevřených dveří Karolina (naposledy v roce 2000 a 2003), kdy budovu navštívilo dle zdrojů z univerzity přes 3 000 osob.⁷³ Otázkou však zůstává jakou motivaci k návštěvě turisté mají a zda-li je vůbec alespoň v určité míře spjata s událostí založením univerzity. Situaci nenahrává ani poloha Karolina uprostřed nejnavštěvovanější lokality v ČR.

⁷³ Univerzita Karlova. [online]. [cit. 2011-01-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.cuni.cz/UK-1051.html>>

Upálení Jana Husa

Prostorově lze místo upálení Jana Husa zařadit do města Kostnice na hranicích Německa a Švýcarska. Konkrétní místo upálení by snad měla přibližně zachycovat poloha tzv. Husova kamene.

Obr. 37 Mapa atraktivit cestovního ruchu vztažených události upálení Jana Husa (zdroj: OSM, upraveno)

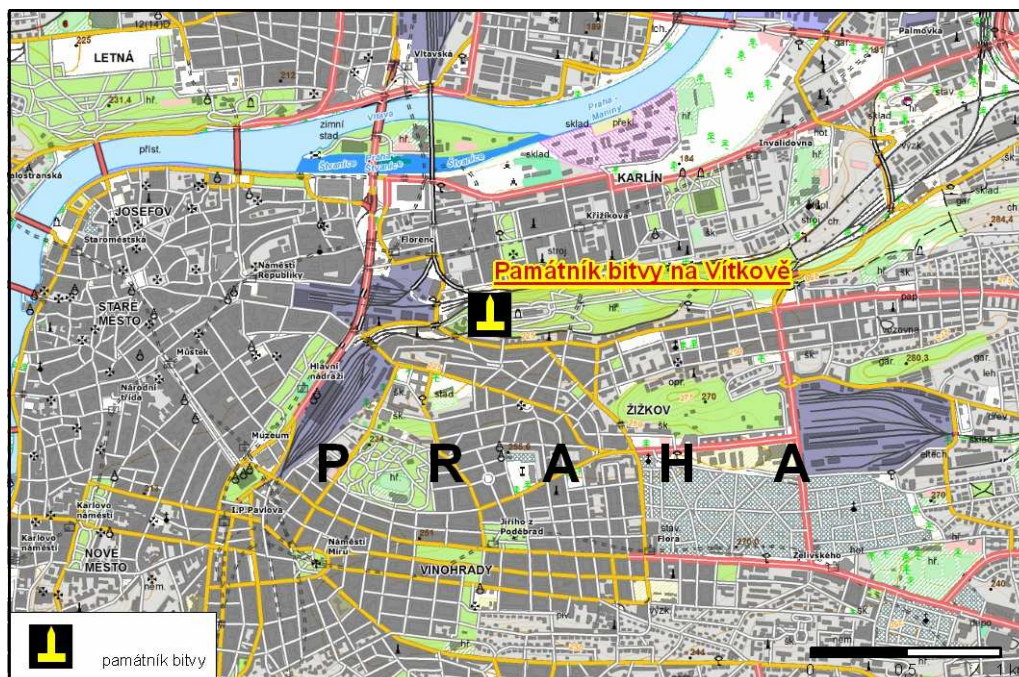
V případě Kostnice se jedná o lokalitu mimo území České republiky, kde neproběhl terénní výzkum. Stejně tak výzkum potenciálu není vztažen k zahraničí, tudíž v tomto směru nebudou otázky atraktivit, potenciálu cestovního ruchu, dostupnosti či infrastruktury cestovního ruchu zpracovány.

Současné atraktivity spjaté s událostí jsou v podstatě tři. Prvním je měšťanský dům, kde v prvních dnech Hus přebýval. Dnes se jedná o muzeum věnované Janu Husovi (Hus-Museum). V muzeu je zpřístupněna trvalá expozice v pěti místnostech zaměřená především na život a dílo Jana Husa. Všechny texty, papírový i audiovizuální průvodce jsou v češtině, v muzeu sídlí česky mluvící průvodce, vstup je zdarma. Dům byl zakoupen Společností Husova muzea v Praze již roku 1923 a od roku 1965 se zde postupně budovalo muzeum. Další atraktivitou je kostel Panny Marie, ve kterém byl Hus souzen zástupci koncilu a konečně Husův kámen, který má stát na údajném místě upálení Jana Husa. Jedná se o kamenný blok zasazený v malém parku prakticky na hranici Německa a Švýcarska.

Co se aktivit týče, u Husova kamene každoročně probíhá vzpomínková akce, velmi časté jsou přednáškové činnosti spolupořádané také Husovým muzeem. Pracovnice muzea odhaduje, že 30 % návštěvníků je české národnosti, ale přesné statistiky návštěvnosti se zde nevedou. Další rozvoj destinace v návaznosti na Jana Husa a jeho smrt není plánován. Z důvodu absence terénního výzkumu a přesnějších dat návštěvnosti není možné odhadovat jaké dopady má zlomová událost na cestovní ruch v místě.

Bitva na Vítkově

Místo bitvy na Vítkově lze vymezit jako západní okraj vrchu Vítkov v dnešní pražské čtvrti Žižkov. Lokalita je využívána jakožto jeden z městských parků.

Obr. 38 Mapa atraktivit cestovního ruchu vztahených k bitvě na Vítkově (zdroj: geoportal.gov.cz, upraveno)

Místo bitvy na Vítkově se nalézá v blízkosti historického jádra Prahy. Stejně jako v případě lokality založení univerzity v Praze tak nebylo využito bližší analýzy potenciálu a atraktivit cestovního ruchu. Nejbližší atraktivitou, která se však k tématu události příliš nepřibližuje, je Národní památník na Vítkově se známou Žižkovou jezdeckou sochou.

Místo se nachází na vrchu částečně pokrytém vegetací, zhruba 100 m od Žižkovy jezdecké sochy. Současná atraktivita cestovního ruchu se nalézá na místě, které je poměrně zanedbané, jedná se o malou kamennou desku s krátkým obecněji formulovaným nápisem.

Téma bitvy na Vítkově není dle všech indicií natolik atraktivní, aby dokázalo zajistit určitý podíl turistů, kteří se na vrch Vítkov nevydávají za účelem návštěvy Národního památníku na Vítkově či Žižkovy jezdecké sochy, ale právě za účelem návštěvy místa bitvy. Již z výsledků dotazníkového šetření bylo zřejmé, že se jedná o místo s velmi nízkým podílem respondentů zajímavých se o bitvu. Byl zde patrný také jeden z nejvyšších podílů respondentů, kteří nevěděli, že se v

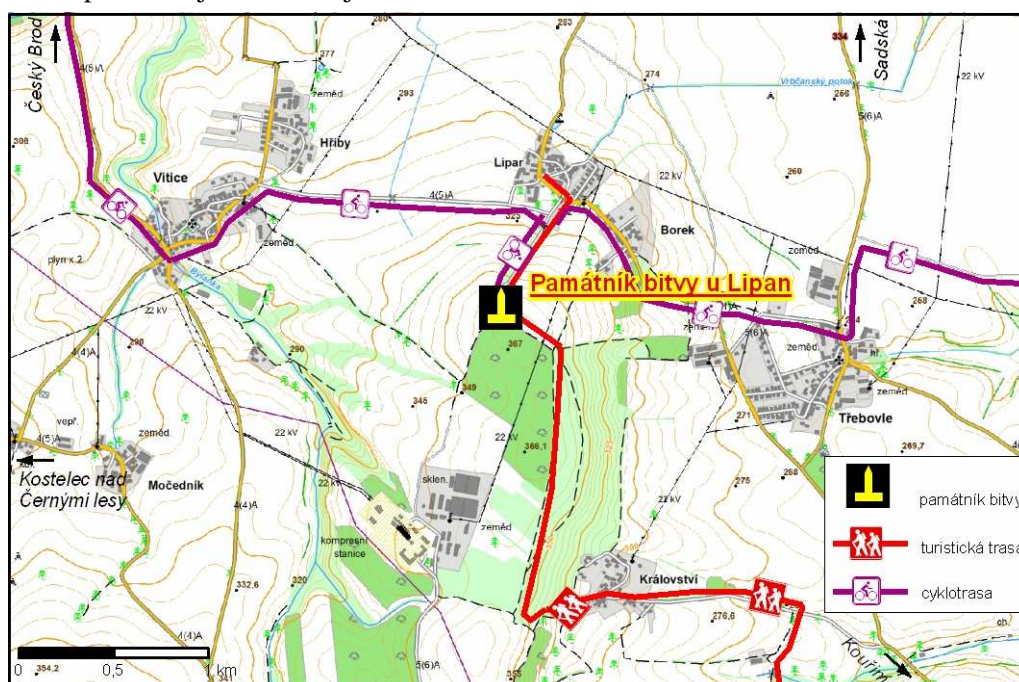

Obr. 39 Památník bitvy. (zdroj: terénní šetření)

podobné lokality nacházejí. Národní památník na Vítkově navštíví ročně přibližně 30 000 turistů, nicméně Národní památník se specializuje na zcela odlišné body českých dějin a bitvě na Vítkově se nevěnuje. Pouze několik roků nazpět byla na místě krátkodobá výstava k bitvě. Prakticky celé spektrum turistů přichází za účelem navštívit Národní památník, nedaleko stojící nevýrazný památník bitvy bývá v kontrastu s jezdeckou sochou Žižky lehce přehlédnut. Jelikož se na místě ani v okolí nekonají žádné akce spjaté s bitvou, leží její možnosti pouze ve sporné návštěvnosti lokality.

Bitva u Lipan

Lokalita bitvy se nalézá v blízkosti vsi Lipany na návrší, které je z větší části obklopeno ornou půdou, nejbližší okolí je zatravněno.

Obr. 40 Mapa atraktivit cestovního ruchu vztahovaných k bitvě u Lipan (zdroj: geoportal.gov.cz, upraveno)

Z hlediska potenciálu cestovního ruchu se bojiště u Lipan nalézá v nepříliš atraktivní intenzivně zemědělsky využívané krajině Středočeského kraje a ORP Český Brod. Blízký region neoplývá přírodními ani kulturně-historickými atraktivitami cestovního ruchu. Jednou z výjimek je Muzeum lidových staveb v Kouřimi (jedná se o skanzen) a středověké opevnění téhož města. Další je pak také samotný Český Brod, kde lze počítat s nepříliš významnou atraktivitou městské památkové zóny a místního muzea. V tomto muzeu však byla relativně nedávno (2005) instalována stálá expozice z určité části se zaměřující na bitvu u Lipan. Je nutné zdůraznit, že sledovaná studie potenciálu cestovního ruchu pracuje také s lokalitou bitvy u Lipan jakožto s vojensko-historickou památkou, jejíž potenciál je zařazen do nejnižšího stupně z pětistupňové škály významnosti atraktivity. Z hlediska dostupnosti lze hovořit o průměrných možnostech, lokalita se nalézá v relativní blízkosti silničního spojení Kolína s Prahou. Dostupnost samotného památníku bitvy komplikuje nedostatečné značení. Infrastruktura cestovního ruchu je v okolí místa na velmi nízké úrovni, všechny sídla v blízkosti bojiště vykazují vesnický ráz s odpovídajícími službami. Na místo

vede cyklotrasa K památníku bitvy u Lipan (48 km dlouhá, výchozí body jsou Český Brod a Pečky) a také červená turistická trasa směřující z Lipan na Kouřim.

Z atraktivit, které mají určitou spojitost s bitvou, se jedná pouze o památník bitvy zbudovaný na konci 19. století. Jde o kamennou mohylu, jejíž stěny jsou zdobeny řadou často velmi citově zabarvených výroků (např. "Ó místo bezmezného zármutku, přehořké slzy v proudech po věky tě budou omývat").

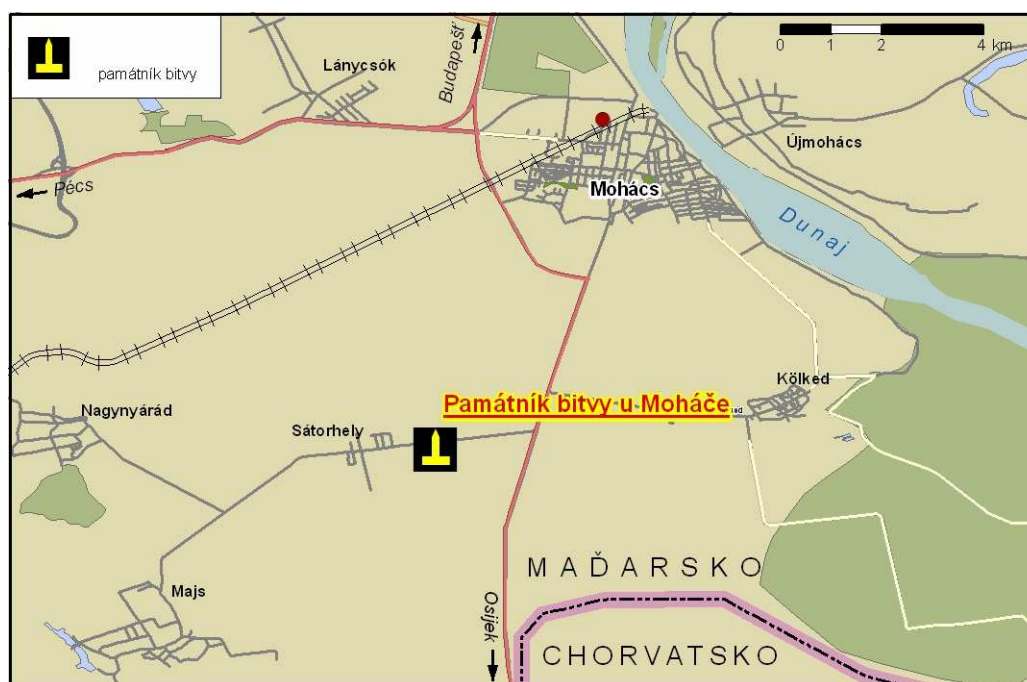
Obr. 41 Památník bitvy. (zdroj: terénní šetření)

Obr. 42 Výhled na bojiště (zdroj: terénní šetření)

Díky ochotě pracovníků Regionálního muzea v Kolíně a především obecního úřadu Vitice, pod něž Lipany spadají, se podařilo získat řadu zajímavých údajů k této přelomové události. Bylo zjištěno, že na bojišti nejsou pravidelně pořádané rekonstrukce bitvy, přesto se zde tradičně koná tzv. „Lipanská pouť“ s pětiletým cyklem, která má být vzpomínkovou akcí. Součástí je pokládání věnců u mohyly, inscenace šermířského boje či průvod mažorettek, návštěvníků jsou řádově stovky. Tuto akci pořádá obec Vitice. V roce 2010 se uskutečnila jednorázová, daleko mohutnější akce spojená s rekonstrukcí bitvy. Pořadatelem bylo Regionální muzeum v Kolíně a obec Vitice s podporou Středočeského kraje. Rekonstrukce se již nebude opakovat, jelikož zvláště kolínské muzeum ji vyhodnotilo jako příliš nákladnou. Vstup na akci byl zdarma, odhady počtu návštěvníků se pohybují mezi 3 000 a 3 500.

Bitva u Moháče

Místo bitvy u Moháče se rozkládá v Maďarsku, pouhé 3 km od hranic s Chorvatskem. Velmi blízko této lokality se nalézají jak město Moháč, tak i tok řeky Dunaje

Obr. 43 Mapa atraktivit cestovního ruchu vztažených k bitvě u Moháče (zdroj: OSM, upraveno)

V případě bojiště u Moháče jde znovu o místo zlomové události, která proběhla mimo území České republiky a nebyl zde proveden terénní výzkum.

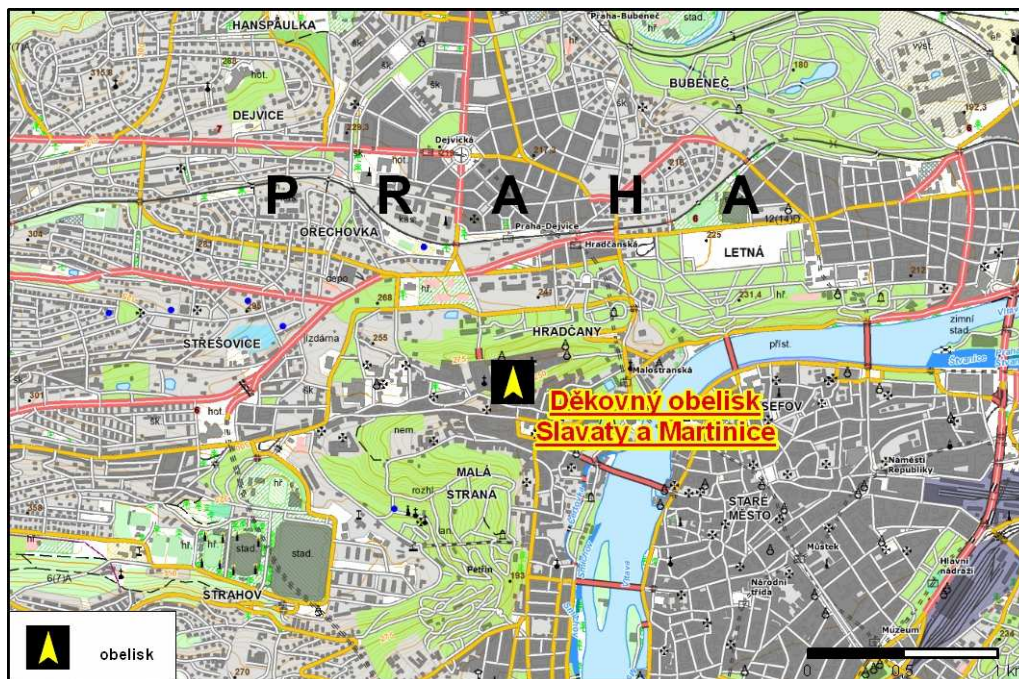
V bývalé centrální části bojiště nedaleko obce Sátorhely se dnes nachází památník bitvy. Jedná se o poměrně rozsáhlý areál, který je nově rekonstruován a uchovává si poměrně moderní vzhled. Areál doplňují dřevěné ztvárnění osob v nadživotní velikosti, které mají dokumentovat některé okamžiky bitvy. Památník spadá pod správu národního parku Dunaj-Dráva (Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatósága) sídlící ve městě Pécs.⁷⁴ Informace o památníku byly získány jak z oficiálních internetových stránek, tak jako zprostředkovaná informace od dvou respondentů (nezávisle na sobě) dotazovaných na jiných místech zlomových událostí českých dějin. Informace o návštěvě této lokality byla zjištěna při dotazování na konkrétní dříve navštívená významná historická místa. Takto získané informace byly využity pro doplnění základního přehledu autora práce o této lokalitě.

Další výzkum limitoval fakt, že na místě nebyl proveden terénní výzkum a oslovené subjekty neposkytly žádné informace k tématu.

Pražská defenestrace 1618

Místo spjaté s defenestrací z roku 1618 je v Zahradě Na valech přímo pod okny Pražského hradu. Jedná se o místo s velmi výraznou návštěvností, která však nemá souvislost s touto historickou událostí.

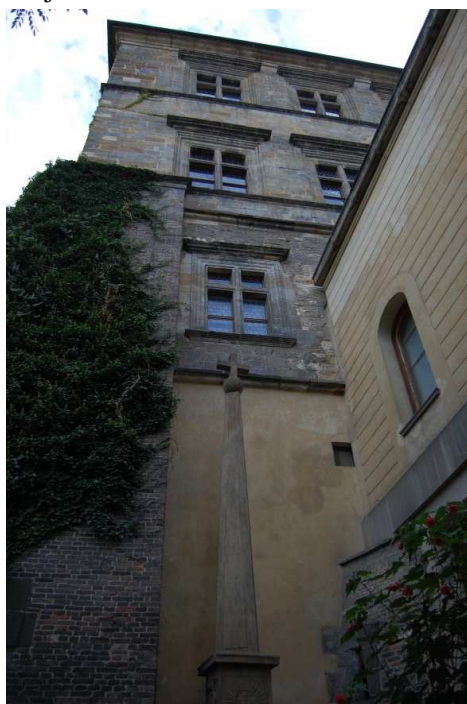
⁷⁴ Správa národního parku Dunaj-Dráva [online]. [cit. 2010-11-16]. Dostupné z WWW: <<http://ddnp.nemzetipark.gov.hu/>>

Obr. 44 Mapa atraktivit cestovního ruchu vztažených k události pražské defenestrace 1618 (zdroj: geoportal.gov.cz, upraveno)

Místo defenestrace se nalézá v samotném historickém jádru Prahy, kvůli čemuž nebylo využito bližší analýzy potenciálu a atraktivit cestovního ruchu. Nejbližší atraktivitou je Pražský hrad, z jehož oken byli místodržitelé shoeni.

Historickou událost připomínají dva obelisky, které nechali místodržitelé vztyčit jakožto výraz díky za záchranu vlastního života. Z prostorového hlediska je však tato atraktivita situována na místě, které je navštěvováno ze zcela odlišných důvodů. Obelisky jsou tak jedněmi z mnoha vedlejších atraktivit v rámci areálu Pražského hradu.

Obr. 45 Slavatův obelisk . (zdroj: terénní šetření)

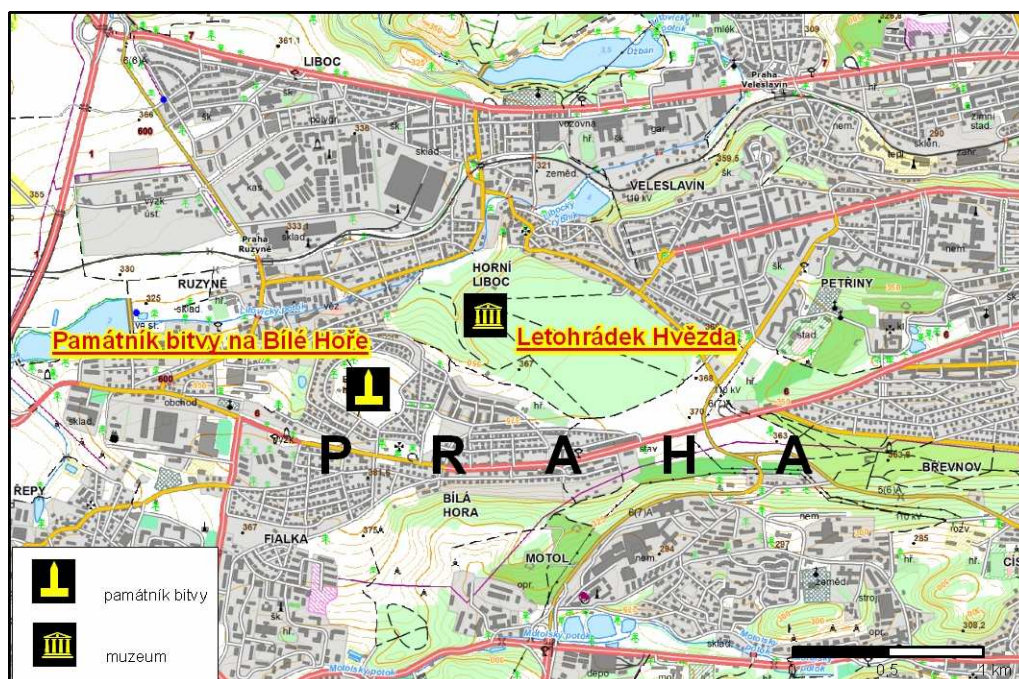

Obr. 46 Martinicův obelisk. (zdroj: terénní šetření)

Dotazníkové šetření i další výzkum značně komplikuje fakt, že se místo události i oba obelisky nalézají v lokalitě nejnavštěvovanější památky v ČR. Pražský hrad zcela jednoznačně zastihuje jakékoliv drobné atraktivity v blízkosti. V rámci expozic na Pražském hradě není momentálně defenestrace jako téma využita, zmiňuje se pouze v rámci prohlídky hradu, jde však jen o okrajové téma.

Bitva na Bílé Hoře

Místo bitvy na Bílé Hoře se nalézá v dnešní pražské čtvrti Bílá Hora a Liboc. Jedná se o lokalitu v blízkosti obory letohrádku Hvězda, resp. na jih a jihozápad od ní, částečně také uvnitř obory letohrádku.

Obr. 47 Mapa atraktivit cestovního ruchu vztahovaných k bitvě na Bílé Hoře (zdroj: geoportal.gov.cz, upraveno)

Místo bitvy na Bílé Hoře je dnes součástí Prahy, kvůli čemuž nebylo využito analýzy potenciálu a atraktivit cestovního ruchu. V blízkém okolí se nalézá Břevnovský klášter jakožto významná atraktivita cestovního ruchu, celá řada dalších velmi významných atraktivit se pak nalézá dále směrem na východ.

Bitvu dnes připomíná především památník bitvy, resp. mohyla, stojící přímo na návrší, které bylo centrální částí obrany stavovského vojska. Byl vystaven v roce 1920 při příležitosti třístého výročí bitvy místní sokolskou župou. Mohyla se nachází uprostřed polí, které jsou však kompletně obklopeny zástavbou. K mohyle vede polní cesta, v blízkém okolí se nalézá především obytná zástavba bez ubytovacích a stravovacích zařízení. Další z atraktivit je jistě letohrádek Hvězda. Ačkoliv jeho okolí sloužilo během bitvy pouze jakožto umístění záložních jednotek, stal se letohrádek jakýmsi symbolem bitvy. Obklopuje jej obora sloužící dnes jako park a je proto hojně navštěvována místními obyvateli. Letohrádek Hvězda slouží jako výstavní prostory Památníku národního písemnictví. Přesto expozice v přízemí budovy několikrát zmiňuje bitvu na Bílé Hoře a

její odkaz, další zmínky lze nalézt na promítaném dokumentu, celý suterén je pak věnován samotné bitvě. Kromě několika vyobrazení dobových střetnutí a osob spjatých s bitvou se zde také nalézá plastický model bitvy, nyní však dlouhodobě z technických důvodů nefunkční, bez zřejmé snahy o nápravu. V rámci areálu letohrádku Hvězda je během letních měsíců v rámci stravovacích služeb dostupné drobné občerstvení.

Návštěvnost letohrádku Hvězda nebyla pracovníky Památníku národního písemnictví sdělena, byla pouze nastíněna denní návštěvnost přes sezónu, která se pohybuje kolem 50 osob ve všední den a kolem 90 osob během víkendů. Na návštěvnost má jistě negativní dopad relativně velká vzdálenost letohrádku od zastávek městské hromadné dopravy, jelikož přístupová trasa k muzeu je zhruba 1,5 km vzdálená od nejbližších frekventovaných zastávek. Důvodem je rozlehlost obory obehnané zdí. Rekonstrukce bitvy probíhá v září namísto v listopadu, především kvůli očekávání příznivějšího počasí. Rekonstrukce se odehrává na travnaté ploše při hlavním vstupu do obory letohrádku, tedy ne přímo v centru bojů, ale spíše na okraji bojiště. Na rekonstrukci se částečně podílí Praha 6, především ale občanské sdružení Bílá Hora 1620. Akce proběhla poprvé v roce 2000, šlo ale pouze o jednorázovou záležitost spjatou s výročí bitvy. Od roku 2005 probíhá rekonstrukce bitvy každoročně. Program akce je dvoudenní, resp. víkendový, rekonstrukce bitvy je doprovázena celou řadou dobově laděných hudebních a tanečních vystoupení. Počet aktérů v kostýmech, především vojenských, se pohybuje mezi 700 a 1 000. Celkový počet platících návštěvníků se pohybuje kolem 6 000, lze přitom zaznamenat každoroční mírný nárůst tohoto počtu. Náklady na celou akci přesahují 1 mil. Kč, návratnost je značně problematická a riziková především v souvislosti s počasím. Propagaci akce zajišťuje především samotné občanské sdružení, jedná se především o prezentaci v rámci místního tisku, rádií a letáků. Občanské sdružení Bílá Hora 1620 chce v pořádání akce pokračovat přinejmenším do roku 2020, který bude významným výročí bitvy.

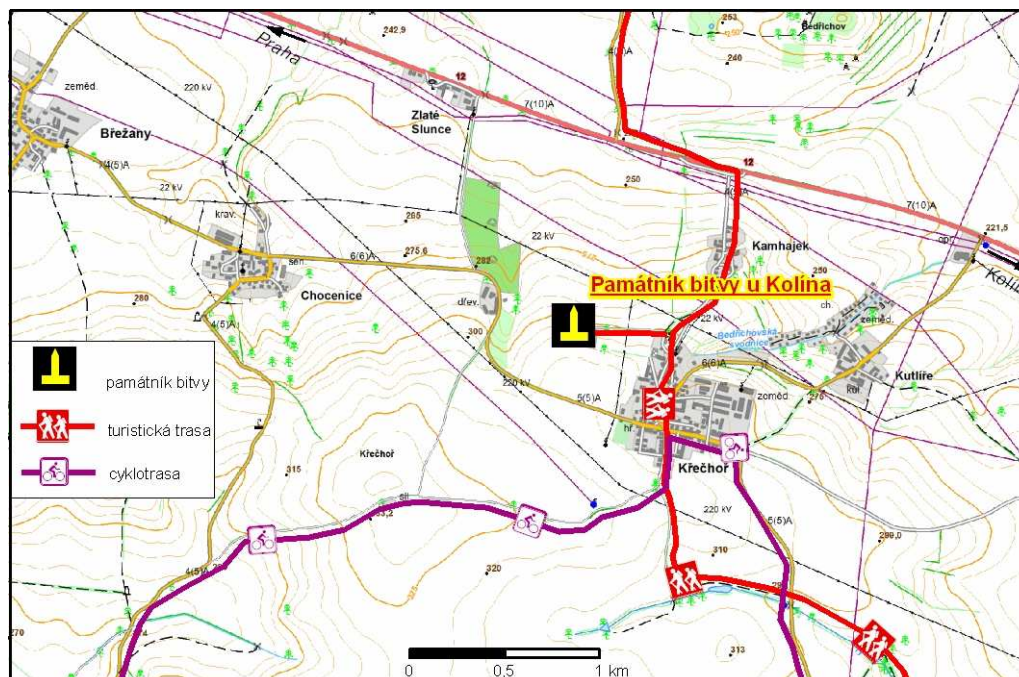
Obr. 48 Památník bitvy. (zdroj: terénní šetření)

Obr. 49 Letohrádek Hvězda. (zdroj: terénní šetření)

Bitva u Kolína

Místo bitvy u Kolína lze vymezit poměrně široce, dnes je však s bitvou spojena především obec Křečhoř, místo nejprudších a rozhodujících bojů.

Obr. 50 Mapa atraktivit cestovního ruchu vztážených k bitvě u Kolína (zdroj: geoportal.gov.cz, upraveno)

Z hlediska potenciálu cestovního ruchu se bojiště u Kolína nalézá v mírně zvlněné, intenzivně zemědělsky využívané krajině, tudíž potenciál cestovního ruchu je z hlediska přírodních atraktivit velmi nízký. Lokalita se nalézá ve Středočeském kraji, v ORP Kolín. Mezi kulturně-historické atraktivity v okolí lze zahrnout především ty nalézající se ve městě Kolín, asi 5 km od Křečhoře. Jedná se především o historické jádro – městskou památkovou rezervaci, gotický chrám sv. Bartoloměje a významný židovský hřbitov. Celkově je však potenciál cestovního ruchu v regionu na poměrně slabé úrovni. O dostupnosti lze hovořit jako o mírně nadprůměrné, Křečhoř leží nedaleko silničního spojení Kolína s Prahou, především ale hraje roli blízkost Kolína jakožto místního železničního uzlu. Samotný památník bitvy je dostupný po polní cestě, parkoviště se nalézá v obci Křečhoř. Infrastruktura cestovního ruchu je v blízkém okolí bojiště na nízké úrovni (pouze venkovské prostředí bez ubytovacích a s minimem stravovacích služeb), pokud tedy do úvahy nezařadíme město Kolín. Obcí Křečhoř vede 35 km dlouhá cyklotrasa Krajem bitvy u Kolína pokračující dále na město Kolín. K památníku se dostává žlutá turistická trasa vedoucí také z Kolína.

Bitvu dnes symbolizuje především památník bitvy vystavený již v období Rakousko-Uherské monarchie. Stojí na Křečhořském vrchu, místě s velmi dobrým výhledem severním směrem (odkud útočily pruské jednotky). Samotný památník je poměrně výstavní, vizuální dojem kazí pouze částečně poničené plastové repliky, které po krádežích v posledních dvou desetiletích nahradily bronzové plastiky. Pouze v nejvyšších partiích se nachází znak rakouského orla, který je doposud původní. Památník, stejně jako odkaz bitvy, byl několikrát ohrožen nezájmem a neochotou k jeho opravám, ať už za první republiky nebo za minulého režimu. Okolí památníku je nově zrekonstruováno, k památníku vede opravené dobové schodiště. Nově je také v areálu

vytvořeno pietní místo hromadného hrobu vojáků, lokalita je také poměrně dobře vybavena informačními panely a lavičkami. V blízkém okolí se nachází Galerie Žerův Špejchar, zaměřující se sice na prezentaci výtvarných děl, okrajově však představuje i některé originální desky z památníku bitvy. Stálá expozice k bitvě u Kolína byla umístěna v Regionálním muzeu v Kolíně, nicméně nyní již je expozice několik let zrušena a muzeum ji nehodlá v budoucnu obnovovat.

Obr. 51 Památník bitvy. (zdroj: terénní šetření)

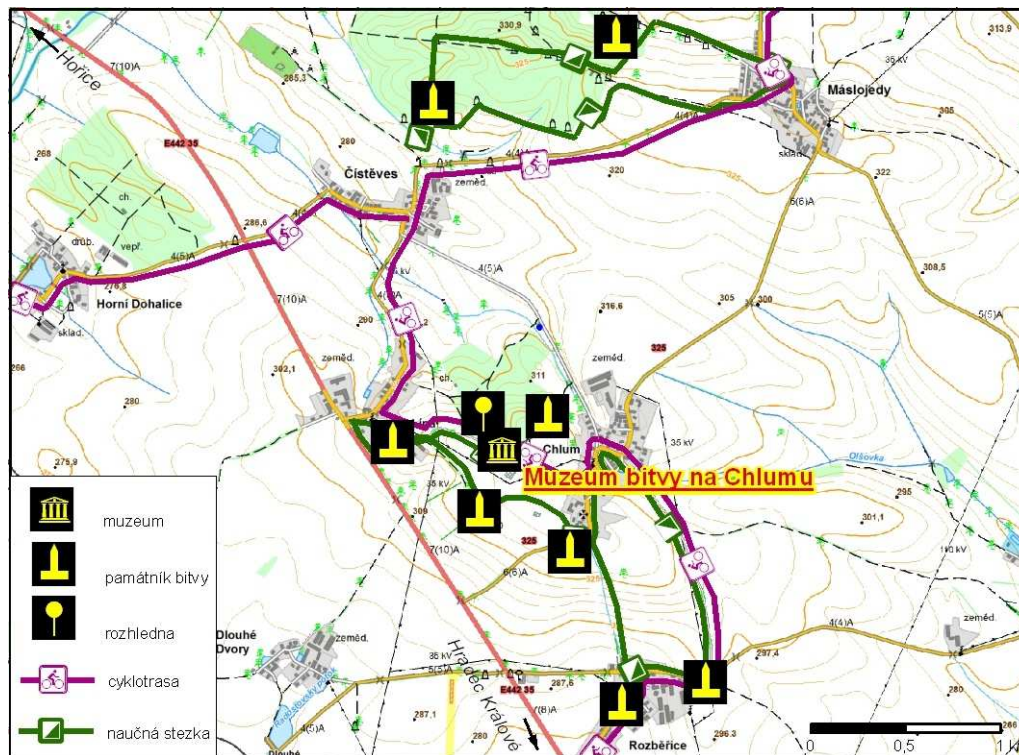
Obr. 52 Areál památníku bitvy (zdroj: terénní šetření)

Informace k rekonstrukci bitvy byly získány především díky ochotě ze strany obce Křečhoř a dalších okolních obcí, které spolu se společností Europa Prima Plana o.p.s. pořádají každoroční rekonstrukci bitvy spojenou s doprovodnými akcemi. Společnost Europa Prima Plana odmítla poskytnout bližší informace, v tomto případě tedy bylo pouze čerpáno z jejich internetových stránek.⁷⁵ Rekonstrukce bitvy je každoroční, probíhá od pátku do neděle a ačkoliv hlavní část programu se odehrává v blízkosti památníku bitvy, některé části probíhají v okolních obcích historicky spjatých s bitvou. Kromě rekonstrukce bitvy jsou součástí např. ukázka verbování do oddílů, výcvik, srážka hlídek, průvod obcí Křečhoř, ohňostroj, pietní akt u památníku a mše svatá. Je odhadováno, že se celé akce na několika místech zúčastní 4 000 až 7 000 osob. Dle odhadů představitelů obce Křečhoř se pak celková návštěvnost bojiště (včetně již zmiňované akce) může blížit k 10 000 návštěvníků za rok. V rámci cyklostezky je odhadováno, že během sezóny místo památníku navštíví 20 až 30 cyklistů ve svátečních dnech nebo během víkendů, ve všední dny je toto číslo zhruba třetinové. Podle odhadů místních občanů se řada těchto návštěvníků památníku podílí i na hře geocaching. Budoucí rozvoj lokality je především spojen s plánovaným vytvořením muzea bitvy a informačního centra v rámci farních budov v obci Křečhoř. K tomuto účelu byl roku 2007 vypracován projekt Revitalizace areálu kostela sv. Václava a Božího Těla v Křečhoři pro účely cestovního ruchu. Doposud však práce na přestavbě areálu nezapočaly.

⁷⁵ Europa Prima Plana. [online]. [cit. 2011-01-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.kolin1757.com>>

Bitva u Chlumu

Místo bojiště u Chlumu, často nazývané jako bojiště u Hradce Králové či u Sadové, se rozprostírá v poměrně širokém prostoru severozápadně od města Hradec Králové. Prostor bojiště lze sice vymezit na západě obcí Sadová, na severu obcemi Čistěves a Máslojedy a na jihu obcí Střezetice, přesto lze za nejvýznamnější místo bojiště považovat jednoznačně obec Chlum.

Obr. 53 Mapa atraktivit cestovního ruchu vztahovaných k bitvě u Chlumu (zdroj: geoportal.gov.cz, upraveno)

Z hlediska potenciálu cestovního ruchu se bojiště u Chlumu nalézá v mírně zvlněné, intenzivně zemědělsky využívané krajině, což spolu s absencí výraznějších přírodních atraktivit znamená velmi nízký přírodní potenciál cestovního ruchu. Lokalita nalézající se ve Královéhradeckém kraji v ORP Hradec Králové však má naopak relativně významný kulturně-historický potenciál. V okolí bojiště je to především kaple Zjevení Páně ve Smiřicích, významná barokní památka, dále neogotický zámek Hrádek u Nechanic, ale především samotné město Hradec Králové se svou městskou památkovou rezervací a řadou muzeí, nacházející se zhruba 10 km od centra bojiště. V rámci potenciálu cestovního ruchu je také nutné zmínit, že ve studii Ústavu územního rozvoje je uvedeno také několik atraktivit vztahovaných k bitvě. V Chlumu a Máslojedech je uvedena pietní památka zařazená do nejnižšího stupně z pětistupňové škály významnosti atraktivity, v samotném Chlumu je to ještě muzeum zařazené na čtvrtý stupeň. Dostupnost lokality je nadprůměrná, roli v tom hraje především blízkost města Hradec Králové a jedna z hlavních silničních spojníc regionu směřující z Hradce Králové severozápadním směrem na Hořice, Jičín, potažmo Liberec. Infrastruktura cestovního ruchu v blízkém okolí centrálních částí bojiště (mimo Hradec Králové) je kvůli venkovskému charakteru regionu na poměrně nízké úrovni, snad s výjimkou obce Chlum, která nabízí ve velice omezeném počtu ubytovací kapacity a u nejvýznamnějšího místa bojiště funguje také během letních měsíců v rámci stravovacích služeb drobné občerstvení. V rámci infrastruktury je také nutné vyzdvihnout nově zpřístupněnou

Obr. 54 Památník bitvy. (zdroj: terénní šetření)

Obr. 55 Muzeum bitvy na Chlumu. (zdroj: terénní šetření)

rozhlednu, která se nachází v již zmiňovaných centrálních částech bojiště. Bojiště je protkáno sítí cyklostezek a turistických tras. Především cyklostezky jsou díky blízkosti Hradce Králové hojně využívány. V lokalitě se též nalézají dvě naučné stezky zaměřené tematicky výhradně na bitvu. První z nich je rozsáhlá naučná stezka Bitva u Hradce Králové začínající až v Hradci Králové a procházející značnou část bojiště. Tato naučná stezka je určena především cyklistům. Druhá naučná stezka Svíb se zaměřuje pouze na tu část bitvy, která probíhala ve Svíbském lese.

Dnešní bojiště bitvy u Chlumu se vymyká předchozím nastíněným bojištěm především svou rozlohou a také značným množstvím památek vztažených k samotné bitvě. Na zachování a stavbě řady památníků se totiž podílel Komitét pro udržování památek z války roku 1866, což je spolek založený již v roce 1888 zaměřující se na ochranu, údržbu a evidenci památek z prusko-rakouské války roku 1866.⁷⁶ Výjimečné je bojiště také pro své muzeum, spravující rovněž nedalekou vyhlídkovou věž. Muzeum spadající pod Muzeum východních Čech v Hradci Králové se totiž zaměřuje výhradně na historickou událost bitvy u Chlumu. V zázemí muzea, ale i v širokém okolí se nachází stovky pomníků padlých a desítky větších památníků. Nejvýznamnější z nich lze nalézt především v blízkém okolí muzea, další pak především u Svíbského lesa mezi vesnicemi Čistěves a Máslojedy či u obce Rozběřice.

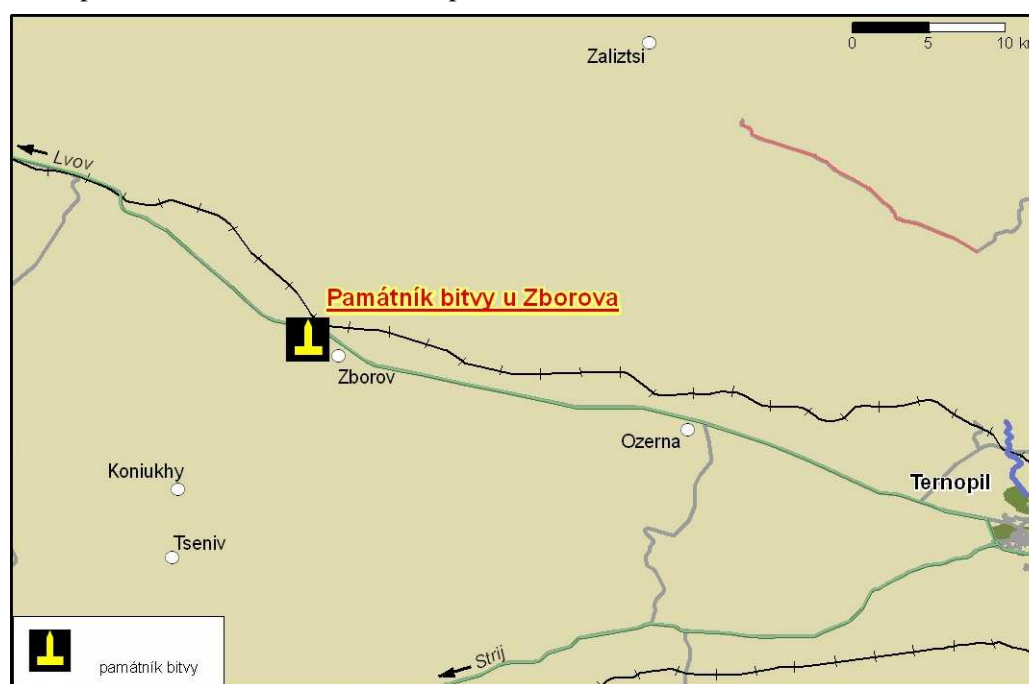
Pořádání rekonstrukce bitvy, resp. vzpomínkové výroční akce, zajišťuje především vojensko-historické občanské sdružení Garda města Hradce Králové v rámci projektu Königgrätz 1866. Spolupořadatelem je pak Muzeum východních Čech. Vzpomínková akce probíhá vždy v prvním červencovém týdnu, v pátek a v sobotu. Mimo rekonstrukci se ještě v rámci akce koná např. průvod vesnicí Chlum, koncerty historické hudby v Hradci Králové či pietní akt na

⁷⁶ Komitét pro udržování památek z války roku 1866 [online]. [cit. 2010-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://komitet.1866.cz/>>

vojenském hřbitově. Rekonstrukce bitvy se pravidelně účastní přes 400 účinkujících v dobových vojenských uniformách, počty návštěvníků se velmi liší v závislosti na tom, zda se jedná o kulaté výročí bitvy či nikoliv. Při řadovém výročí se počet návštěvníků pohybuje mezi 2 000 a 3 000, při kulatém výročí (všechna data s 0 a 5 na konci) pak dosahuje 5 000 až 8 000. Při propagaci se snaží oba zmíněné subjekty spoléhat na pomoc města Hradec Králové, především v rámci zařazení TOP 10 akcí v rámci Calendarium Regina – nejvýznamnějších akcí regionu, ale i díky propagaci v tiskových materiálech města. Propagace probíhá také v rámci jiných tiskovin a médií. Co se týče návštěvnosti bojiště během celého roku, byla poskytnuta Muzeem východních Čech statistika k návštěvnosti jak muzea bitvy, tak i provozované rozhledny. Data jsou však omezena pouze na druhou polovinu roku 2010, jelikož 3. 7. 2010 byly oba objekty slavnostně otevřeny. Od tohoto data tedy do konce roku 2010 platilo vstupné 4 151 návštěvníků muzea a 3 994 návštěvníků nedaleké rozhledny. Díky existenci naučných stezek a cyklostezek je však pracovníky muzea celková návštěvnost lokality odhadována na několikanásobně vyšší počet. Velký rozdíl oproti řadě jiných lokalit zlomových událostí českých dějin tkví také v tom, že bojiště i samotná rekonstrukce bitvy jsou cílem zahraničních turistů. Jejich poměrně výrazný podíl byl patrný i v podobě získaných dat z cache, kdy právě v tomto případě lze hovořit o nejvyšším podílu nálezů cache zahraničními turisty v porovnání s ostatními sledovanými lokalitami (porovnání vychází pouze z cache uschovaných na území ČR). Momentálně se neplánuje žádný nový rozsáhlejší projekt vedoucí k rozvoji cestovního ruchu na bojišti, zvláště s přihlédnutím k faktu, že byly právě dokončeny nákladné projekty přestavby muzea a vyhlídkové věže.

Bitva u Zborova

Místo bitvy u Zborova se nachází na západní Ukrajině, zhruba 35 km západně od města Ternopil na hlavním tahu mezi Ternopilem a Lvovem.

Obr. 56 Mapa atraktivit cestovního ruchu vztahovaných k bitvě u Zborova (zdroj: OSM, upraveno)

V případě bojiště u Zborova jde znovu o místo zlomové události, která proběhla mimo území České republiky a nebyl zde proveden terénní výzkum.

Současná atraktivita spjatá s bitvou u Zborova je Památník československých legionářů. V podstatě se jedná o památník bitvy, který se nalézá v blízkosti obce Kalynivka.

Cestovní ruch v této lokalitě se nepodařilo zmapovat z důvodu chybějícího terénního výzkumu, ale i chybějícím odpovědím ze strany oslovených subjektů. Odlehlost lokality v zemi, již se vyšší návštěvnost ze strany českých turistů vyhýbá, vede k odhadu velmi nízké návštěvnosti lokality.

Mnichovská dohoda

Místo podpisu Mnichovské dohody leží v blízkosti historického jádra bavorského Mnichova.

Obr. 57 Mapa atraktivit cestovního ruchu vztažených k události Mnichovské dohody (zdroj: OSM, upraveno)

Také v případě místa podepsání Mnichovské dohody jde znovu o místo přelomové události, která proběhla mimo území České republiky a nebyl zde ani proveden terénní výzkum.

Současnou atraktivitou cestovního ruchu spjatou s bitvou je budova bývalého Führerbau (dnes Hochschule für Musik und Theater) na ulici Arcisstraße. Ve své době sloužila jako jedna z budov nacistické strany, dnes se jedná o školu zaměřenou na výuku muzického a divadelního umění. Budova dle dostupných informací nenese žádné znaky, které by událost zdůrazňovaly (pamětní deska či podobné připomínky události chybí).

Jelikož se jedná o zahraniční lokalitu, kde neproběhlo terénní šetření ani se nepodařilo získat vyjádření subjektů v rámci řízených rozhovorů, nebylo možné cestovní ruch vázaný na významné události českých dějin zmapovat.

5 Zhodnocení vlivů významných událostí českých dějin na cestovní ruch

5.1 Komparace s rodnými domy významných osobností českých dějin

Tématu zvolených přelomových momentů české historie je velmi blízký náhled na narození významné osobnosti, která ovlivnila domácí dějiny, jakožto na zlomový okamžik dějin. V tomto duchu se např. vyjadřuje historik Jaroslav Mezník v pojednání o zlomových momentech českých dějin, když vidí jejich významný okamžik např. v datu narození T. G. Masaryka. Celá řada osobností ovlivnila české dějiny buď po politické stránce, případně zpětně modelovala náhled na dějiny (v našem případě osobnost Františka Palackého, který byl také zařazen do komparace). Srovnání tedy mělo hledat projevy cestovního ruchu v rodišti významné osobnosti, především přímo v rodném domě, což je objekt jednoznačně s událostí spjatý. Výběr byl učiněn ze slavných osobností mimo uměleckou sféru. Velmi častý problém je v neznalosti rodného místa dané osobnosti (problém u téměř všech osobností narozených před začátkem 19. století) a také v neexistenci rodného domu, který byl stržen (povětšinou ale dříve než se osobnost proslavila, např. rodný dům T. G. Masaryka). Stručné srovnání nemělo za cíl přinést stejné množství poznatků, ale pouze ověřit nejzásadnější body spjaté s cestovním ruchem vázaným na tyto objekty, především pak návštěvnost. Jedná se pouze o sondu, cílem nebylo postihnout co největší či vyčerpávající počet rodišť slavných českých osobností a místních projevů cestovního ruchu.

Z předešlých důvodů byly vymezeny rodné domy těchto osobností: J. A. Komenského, F. Palackého, G. J. Mendela a E. Beneše. Rodné místo J. A. Komenského bylo donedávna nárokováno třemi sídly, což situaci komplikovalo. V současnosti se již Komňa a Uherský Brod jako rodné místo Komenského neprezentují, ačkoliv se snaží s touto osobností spojovat jiným způsobem. V Komňi odkud pocházela rodina jeho otce, je dnes expozice J. A. Komenského v bývalé sýpce, v Uherském Brodě sídlí Komenského muzeum. Rodné místo je dnes spojováno s obcí Nivnice, za údajný rodný dům Komenského je považován Bartkův mlýn. Dům je vlastněn soukromou osobou, záměrem obce Nivnice je tento objekt zakoupit a v jeho prostorech vytvořit mlynářské muzeum a vlastivědné muzeum Nivnice a Komenského. Představitelé obce se shodují, že počet turistů navštěvujících Nivnici ve spojitosti s osobností J. A. Komenského se může blížit 2 000 ročně.

Rodný dům F. Palackého v Hodslavicích je od roku 1978 národní kulturní památkou. Bývá otevřen v sezóně od 1. 4. do 31. 10. na požádání. Objekt je pod správou Muzea Novojičínka, pravidelně jsou v něm pořádány akce nazývané Čtenice, kde jsou vyhodnocovány studentské práce na dané téma, v budově jsou také pořádány jiné drobnější akce, většinou spjaté s výročí osobnosti F. Palackého. Muzeum Novojičínka spolupracuje na propagaci především s obcí Hodslavice a s Moravskoslezským krajem, v blízké budoucnosti se chystá rekonstrukce objektu a propojení s chodem nedalekého kostelíka sv. Ondřeje. Počet návštěvníků byl zjištěn z poskytnutých údajů Muzea Novojičínka za poslední čtyři roky: v roce 2007 to bylo 1 942 návštěvníků, v roce 2008 celkem 1 528, roku 2009 celkem 1 545 a v roce 2010 to bylo 2 142 návštěvníků.

Rodný dům G. J. Mendela se nachází v obci Vražné v okrese Nový Jičín. Jedná se o komplex budov, dříve využívaný k hospodářským, resp. zemědělským účelům, rekonstruovaný v roce 2007. Tyto budovy slouží jako místo ubytování, jsou zde rozsáhlé prostory využívané především k oslavám a pořádání nejrůznějších seminářů a školení. V rámci objektu se též nachází muzeum Mendelova rodného domu, jehož součástí je stálá expozice ze života této osobnosti a jeho poznatků v genetice, dále se zde pořádají krátkodobé výstavy zaměřené především na téma genetiky. Pracovníci Mendelova rodného domu odhadují počet návštěvníků muzea na 1 200 ročně.

Poslední sledovaný rodný dům se nachází v Kožlanech v okrese Plzeň-sever. Jedná se o rodné místo Edwarda Beneše. Rodný dům samotný je však v soukromých rukou. Žádná změna se v tomto směru nechystá, město Kožlany ani nepočítají s jakýmkoliv jiným projektem, který by souvisel s osobou E. Beneše. V rámci městského muzea se nachází trvalá expozice zaměřená na jeho osobnost, jedná se však jen o jedinou místnost. Návštěvnost muzea nebyla pracovníky sdělena.

Výsledky sondy tedy ukazují, že hledání zlomových okamžiků českých dějin v rámci rodišť významných osobností není jednoduché. Především nemohla být větší část osobností vůbec do srovnání zařazena z výše uvedených důvodů. Ačkoliv se některé obce snaží o rozvoj možného potenciálu cestovního ruchu vázaného na dané osobnosti, stále jsou projevy cestovního ruchu v těchto místech na poměrně nízké úrovni. Při srovnání návštěvnosti rodných domů se sledovanými lokalitami významných událostí českých dějin nelze z důvodu značně rozdílných výsledků druhých jmenovaných uvést jednoznačné výsledky. Přesto lze konstatovat, že oproti řadě zlomových událostí rodným místům chybí dostatečná atraktivita a značným nedostatkem je také absence konání výraznějších akcí spjatých s událostí. Ty totiž zcela jednoznačně znamenají značný podíl na celkové roční návštěvnosti sledovaných míst. Z toho vyplývá, že rodná místa významných osobností jsou spíše marginálním segmentem v rámci cestovního ruchu.

5.2 Komparace s bojištěm nadnárodního významu: bojiště bitvy u Slavkova

Srovnání projevů cestovního ruchu v rámci zlomových událostí českých dějin s významnou událostí evropských dějin, jež se udála na našem území, vychází ze snahy o porovnání rozdílu potenciálu cestovního ruchu a možností využití významného dějinného okamžiku v rámci cestovního ruchu. Má tedy významná událost přesahující národní rámec daleko širší možnost využití v rámci cestovního ruchu či nikoliv? Bitva u Slavkova je z pohledu zahraničních turistů patrně nejznámější historickou událostí proběhnuvší na území České republiky. Jednalo se o tzv. bitvu tří císařů, v níž Napoleon Bonaparte porazil rakouského císaře Františka I. a ruského cara Alexandra I. Samotný Napoleon považoval výsledek bitvy za své nejslavnější vítězství. Výsledek bitvy znamenal rozpad protinapoleonské koalice a značné posílení vlivu Napoleona potažmo Francie ve střední Evropě.

Výběr právě této události nesouvisí jen s obecným předpokladem, že nejvýznamnější událostí přesahující národní rámec byla právě bitva u Slavkova, ale také ze závěrů dotazníkového šetření. V něm se právě tato bitva objevovala velice často mezi významnými historickými místy navštívenými v minulosti či plánovanými k návštěvě. Tato událost však má značné evropské přesahy, proto i přes svou polohu uvnitř České republiky nemohla být zařazena do sledovaných událostí. Avšak právě z důvodu velmi častých zmínek v rámci dotazníkového šetření a díky

předpokladu silné návštěvnosti bylo přistoupeno ke stručnému srovnání projevů cestovního ruchu s místy událostí sledovaných v diplomové práci.

Slavkovské bojiště je výjimečné celou řadou atraktivit spjatých s bitvou, které z odkazu bitvy doslova žijí. Počínaje zámekem ve Slavkově u Brna, vrchy Žuráň a Santon, Starou poštou s drobným muzeem či Mohylou míru s přilehlými budovami muzea bitvy. Nejsou to však jen tyto hlavní atraktivity, bojiště je poseto celou řadou drobnějších atraktivit různého charakteru, především však řadou pomníků. Velkou devizou bojiště, které se jinak nachází v oblasti s nepříliš vysokým potenciálem cestovního ruchu, je kromě značného množství zmíněných atraktivit blízkost města Brna. Vysoce rozvinutá infrastruktura cestovního ruchu ve městě poskytuje zázemí bojišti a lze také předpokládat, že poměrně značná část turistů navštěvujících bojiště trvale bydlí právě v Brně. Tato úvaha vyplývá mimo jiné ze závěrů dotazníkového šetření uskutečněného na bojišti u Chlumu, které je svým charakterem blízké bojišti u Slavkova. Návštěvníci bojiště u Chlumu totiž ze značné části vykazovali jako své bydliště nedaleké město Hradec Králové.

Do propagace a organizace akcí jsou zapojeny především projekt Austerlitz a zámek Slavkov se značnou podporou Jihomoravského kraje. Akcí je sice více, lze zmínit např. Napoleonské dny konané ve Slavkově u Brna při příležitosti výročí narození Napoleona Bonaparte, nicméně nejvýznamnější a nejnavštěvovanější z nich je jednoznačně rekonstrukce bitvy. Rekonstrukce je výjimečná v mnoha ohledech, např. i značným počtem zahraničních účastníků bitvy v dobových uniformách. Blížší počet návštěvníků je uveden v následující tabulce. V další tabulce je pak uveden počet návštěvníků muzea na Mohyle míru. Tato data dokumentují velice silnou a stabilní návštěvnost bojiště, které není spjato pouze s jedinou akcí – rekonstrukcí bitvy.

Tab č. 11: Návštěvnost rekonstrukce bitvy u Slavkova

rok	počet účastníků	počet návštěvníků	poznámka
1998	500	7 000	
1999	600	5 000	
2000	1000	11 000	195. výročí
2001	1100	10 000	
2002	1300	6 500	
2003	1000	6 500	
2004	900	8 000	
2005	3500	30 000	200. výročí
2006	500	2 000	
2007	850	5 000	
2008	800	7 000	
2009	800	5 500	
2010	1200	9 000	205. výročí

Zdroj: Zemánek, M.,⁷⁷ upraveno

Tab č. 12: Návštěvnost Mohyly míru

rok	počet prodaných vstupenek
1998	28 664
1999	24 637
2000	27 714
2001	38 160
2002	26 946
2003	25 527
2004	26 179
2005	29 931
2006	19 191
2007	27 269
2008	22 141
2009	22 039
2010	22 661

Zdroj: Zemánek, M.,⁷⁸ upraveno

⁷⁷ Zemánek, M.: Odras bitvy u Slavkova v cestovním ruchu. [Bakalářská práce], Vysoká škola logistiky Přerov, Přerov 2011, s. 33.

K návštěvnosti rekonstrukce bitvy lze říci, že velmi silným limitujícím faktorem se jeví roční doba. Rekonstrukce se totiž koná o víkendu nejbližše datu bitvy, tedy 2. prosince. Zvláště při nepříznivém počasí tak může být návštěvnost negativně ovlivněna. I přes tento značný brzdicí faktor je návštěvnost v porovnání se sledovanými lokalitami na poměrně vysoké úrovni. Poprvé v roce 2010 byl vstup na rekonstrukci bitvy zdarma, finanční ztráta byla kompenzována darem ze strany Jihomoravského kraje, který zatím uvažuje o udržení financování i do budoucna. Výrazný výkyv v počtu účastníků i návštěvníků v roce 2005 je spojen s dvoustým výročím bitvy. V tomto případě lze očekávat také daleko vyšší podíl návštěvníků ze zahraničí. Návštěvnost Mohyly míru a s ní spojeného muzea je v porovnání se sledovanými muzei značně vysoká (stejně tak by byla značně vysoká v porovnání s velkou částí regionálních muzeí v ČR). Kromě již zmíněného dokladu stabilní a silné návštěvnosti bojiště odhalují data návštěvnosti při srovnání s ostatními sledovanými lokalitami a jejich odhadovanou návštěvností (mimo samotné akce) opravdu značný rozdíl v počtu návštěvníků. Nabízí se tedy možnost, že se historické události při správné propagaci, dostatečné znalosti této události mezi obyvatelstvem a snad i s podporou velkého sídla v zázemí mohou stát důležitou atraktivitou cestovního ruchu, která nehraje druhořadou úlohu a je schopna značného rozvoje. Závěr srovnání ukazuje, že nadnárodní lokality významných událostí mohou být v porovnání s těmi národními jednoznačně atraktivnější a také z hlediska návštěvnosti mohou vykazovat vyšší potenciál.

5.3 Závěry a zhodnocení

Závěrečná podkapitola má za cíl stručně shrnout základní poznatky získané v práci a zhodnotit sledovaný segment cestovního ruchu. Základní shrnutí by mělo začít u vyhodnoceného dotazníkového šetření. V první fázi odpovědělo šetření na velmi důležitou otázku, že skupina obdivovatelů a fanoušků historie není drobná, avšak nepatří mezi typického návštěvníka míst významných událostí českých dějin. V případě opačného výsledku by totiž byly výsledky šetření silně narušeny a cestovní ruch vázaný na zlomové události by nešlo považovat za nic jiného než drobný okrajový segment cestovního ruchu vhodný pouze pro velmi úzkou skupinu turistů.

Pokud se zaměříme na typického návštěvníka, pak je jím rodina s dětmi, která na místo přijíždí pouze v rámci jednodenní cesty. Rodiče mají dokončené středoškolské vzdělání s maturitou nebo jsou vysokoškolsky vzdělaní. Cítí, že povědomí o události a lokalitě mají odjakživa (nejspíše ze školy), událost dobře znají a vidí ji v duchu tradičního pojetí národní historie. Návštěva takto významných míst české historie je pro ně lákavá, cítí i určitý (nepříliš hluboký) zájem o historii. Z kulturně-historických atraktivit cestovního ruchu v ČR je lákají kromě významných míst české historie (nelze však ani zdaleka spojovat výhradně s přelomovými okamžiky našich dějin) především hrady a zámky.

Z dotazníkového šetření také plyne, že místa významných historických událostí českých dějin jsou navštěvována téměř výhradně českými turisty. Ačkoliv zahraniční turisté nebyli cílovou skupinou dotazníků, došlo k jejich oslovení v rámci šetření jen zcela výjimečně a výhradně na území hlavního města (dotazníky v takovém případě nebyly vyplněny). Tento prvotní

⁷⁸ Tamtéž, s. 36.

předpoklad byl ověřen z řady řízených rozhovorů, kdy se podíl zahraničních turistů až na výjimky téměř blížil nule.

Obecně pro sledované lokality na základě výsledků terénního výzkumu platí, že:

- v nejbližším okolí je infrastruktura cestovního ruchu na velmi nízké úrovni (výjimkou jsou centra velkých měst)
- na místě je zcela zřejmý nedostatek informací k události
- přístupové cesty k místu události jsou nedostatečně značeny

Je však nutné dodat, že se jedná o obecně platné závěry s řadou výjimek. Pokud tyto body spojíme s relativně slabou propagací lokality (znovu jde pouze o obecný závěr), je možné vyvodit některé příčiny nižší návštěvnosti.

Byl učiněn pokus o srovnání jednotlivých míst na základě vymezených kritérií. Do srovnání byly zahrnuty pouze ty události, které lze jednoznačně lokalizovat. Byla použita metoda komparativní analýzy jednotlivých lokalit a to v několika oblastech:

1. Lokalizace místa zlomové události. Rozdělení bylo učiněno pouze na základě státních hranic, tedy na domácí (uvnitř ČR) a zahraniční (vně ČR). Základem pro toto rozdělení byly jasné a zjištěné rozdíly mezi domácími a zahraničními lokalitami. Nešlo přitom pouze o rozdílné množství využitelných dat, ale také o dopady vzdálenosti od ČR.

2. Dějiny události a jejich současná percepce domácím obyvatelstvem. Vychází ze zpracovaného historického nástinu, ale využívá především výsledků dotazníkového šetření (výsledků několika otázek, především zaměřených na návštěvu významných historických objektů, ale také na známost historického tématu). Má za cíl schematicky ukázat o jak známou událost se jedná. Dělení je následující: jedná se o lokalitu velmi známou, známou, nepříliš známou, neznámou, k nimž byla přiřazena stupnice od 1 do 4 (1 pro velmi známou, 4 pro neznámou).

3. Potenciál cestovního ruchu (CR) daného regionu v němž se sledovaná lokalita nalézá. Hodnocení vychází z potenciálu cestovního ruchu tak, jak je nastíněn v kapitole 4.2 Současný stav a potenciál cestovního ruchu ve sledovaných lokalitách. Stupnice byla vymezena mezi 1 a 5 jako velmi dobrý, dobrý, průměrný, podprůměrný, špatný (1 pro velmi dobrý, 5 pro špatný). Potenciál cestovního ruchu mimo území ČR nebyl do vymezené škály zařazen.

4. Nemovité atraktivity na místě spjaté s událostí. K vymezení do kategorií byly zvoleny pouze atraktivity stejného typu opakující se ve více lokalitách. Ostatní atraktivity byly zařazeny jako jiné (J). Další tvoří chrámy (Ch), muzea (M) a památníky/pomníky (P). U dvou míst nebyla určena atraktivita žádná, jelikož lokality vůbec neprezentují danou událost na místě.

5. Pravidelně konané akce se zaměřením na téma události. Pouze rozdělení zda mají akce spjaté s událostí tradici a jsou každoročně pořádány.

6. Návštěvnost akcí spjatých s událostí. Jedná se o číselný odhad učiněný převážně na základě informací získaných při řízených rozhovorech, počet má odpovídat průměru nebo rozpětí návštěvnosti jedné akce pořádané jednou ročně. V některých případech je známo, že se žádná podobná akce na místě ani v okolí nekoná. Tam kde se koná a není známa návštěvnost akce, je tento stav vyjádřen otazníkem. V tomto případě jde většinou o nepravidelné akce (založení univerzity, Moháč), mezi pravidelné akce s nejištěnou návštěvností spadá pouze pietní akt u Husova kamene v Kostnici, kde však chybí bližší data.

Tab. č. 13: Shrnutí projevů cestovního ruchu v rámci zlomových událostí českých dějin

	Lokalizace ČR/zahraníčí	Percepce události	Potenciál CR regionu	Atraktivita	Pravidelnost akcí	Návštěvnost akcí
Příchod věrozvěstů	ČR	1	2	Ch	ano	25 000-30 000
Zavraždění sv. Václava	ČR	1	3	Ch	ano	„tisíce“
Vyvráždění Slavníkovců	ČR	3	4	M, J	ne	-
Bitva na Moravském poli	zahraníčí	2	?	M, P	ano	13 000
Zavraždění Václava III.	ČR	3	1	-	ne	-
Založení univerzity	ČR	1	1	J	ne	?
Upálení Jana Husa	zahraníčí	1	?	M, Ch, J	ano	?
Bitva na Vítkově	ČR	3	2	P	ne	-
Bitva u Lipan	ČR	2	3	P	ne	3 000–3 500
Bitva u Moháče	zahraníčí	3	?	P	ne	?
Pražská defenestrace	ČR	2	1	P	ne	-
Bitva na Bílé Hoře	ČR	1	2	M, P	ano	6 000
Bitva u Kolína	ČR	3	4	P	ano	4 000–7 000
Bitva u Chlumu	ČR	2	2	M, P, J	ano	2 000–8 000
Bitva u Zborova	zahraníčí	4	?	P	ne	-
Mnichovská dohoda	zahraníčí	1	?	-	ne	-

Zdroj: vlastní výzkum

Je nutné dodat, že se jedná o poměrně úzký vzorek, který nelze hlouběji komparovat. Můžeme předpokládat, že na výsledných projevech cestovního ruchu se podílí celá řada dalších faktorů, které zde nejsou a ani nemohou být obsažené. Tedy neznamená, že obecně známější událost musí zákonitě znamenat vyšší návštěvnost. Historická událost je v každém uvedeném příkladu nejvýraznějším lákadlem, ale nelze jednoznačně určit, zda hlubší znalost události přináší větší možnosti využití v rámci cestovního ruchu. Stejně tak vyšší potenciál cestovního ruchu v regionu není zárukou silnějších projevů události v cestovním ruchu. V tomto duchu lze zmínit především místo bitvy u Kolína, tedy událost ne zcela obecně známou, s potenciálem cestovního ruchu regionu na podprůměrné úrovni. Přesto se zde pořádají pravidelné akce s návštěvností dosahující počtu srovnatelném s ostatními bojišti majícími zcela odlišné předpoklady. Zcela specifickým segmentem se ukazují být události spojené s projevy náboženského cestovního ruchu. Míru návštěvnosti v tomto případě nelze srovnávat s mírou návštěvnosti ostatních sledovaných lokalit. Neprojevuje se zde totiž pouze zájem o danou historickou událost, ale především o kult, který se na základech této události vytvořil. Takto např. projevy události příchodu sv. Konstantina a Metoděje jsou sice pro poutníky oslavou události příchodu křesťanství na naše území, nicméně k návštěvě lokality je vede celá řada odlišných motivací, především pak duchovní prožitek.

Určitým specifikem jsou atraktivita spjaté s událostí, nalézající se uvnitř historického jádra Prahy. Jejich atraktivita je buď velice nízká ve srovnání s blízkým okolím (defenestrace) nebo není možné sledovat dopady na cestovní ruch českých účastníků cestovního ruchu z důvodu přesycenosti místa zahraničními turisty (založení univerzity). Obtížně sledovatelný je rovněž tento specifický segment cestovního ruchu v rámci jiných center měst, zvláště pokud je daná událost prezentována na místě jen minimálně nebo téměř vůbec (Olomouc, Mnichov). Události

lokalizované v menších obcích jsou z hlediska zájmové části cestovního ruchu poměrně lépe měřitelné. Stranou zůstávají události jež není možné spojit s užším prostorem a cestovní ruch vázaný na danou událost je v jejich případě nemožné vysledovat. Projevy cestovního ruchu by v tomto případě bylo možné hledat pouze v rámci určitých výročních vzpomínkových akcí pořádaných státními orgány⁷⁹ či příležitostných výstav a expozic.

⁷⁹ Bylo by však velmi obtížné pracovat s (poměrně nízkou) návštěvností těchto akcí v rámci cestovního ruchu.

6 Závěr

Turismus vázaný na významné historické události není pouze drobným a opomíjeným segmentem cestovního ruchu, ačkoliv jeho projevy nejsou příliš silné. Sledovaná místa mají tendenci podléhat jisté „módnosti“ v rámci soudobého výkladu dějin. Lokality, které jsou plně spojené s národními dějinami v současnosti nemohou prožívat velký rozmach, jelikož zájem o národní dějiny a národní cítění momentálně stagnuje. Přesto je v určitém směru stále velmi zřetelná myšlenka národní identity, která je se zlomovými okamžiky dějin pevně spojena.⁸⁰ Stejně tak je jisté, že se státy vytvořené na národnostních základech budou z dlouhodobého hlediska snažit udržovat svou identitu a ochraňovat všechny součásti, které tuto identitu tvoří.⁸¹ Již jen z toho důvodu by k citelnému ústupu ze současných pozic neměl sledovaný segment dospět. Přestože nelze ani zdaleka hodnotit takto vymezený cestovní ruch za masivní, lze sledovat jeho projevy jen s určitými drobnými problémy. Na položenou hlavní otázku, zda lze nalézt jednoznačné projevy přelomových událostí českých dějin v cestovním ruchu tedy lze odpovědět, že lze. Samozřejmě, že se však nejedná o odpověď na všechny sledované události, obecně vzato ale tato odpověď jistě platí. Méně jednoznačná by již byla odpověď na otázku, zda se jedná pouze o marginální segment cestovního ruchu. Ačkoliv se k této otázce práce několikrát vrací, nelze s jistotou říci, že se cestovní ruch vázaný na významné události z rámce marginálního segmentu zcela vymaňuje. Rozhodně se však nejedná o zcela zanedbatelnou část, naopak na základě řady sledovaných projevů cestovního ruchu lze usoudit, že nejde o nabídku zaměřenou na výhradně specifickou skupinu (např. milovníky historie), že přesahuje svou atraktivitou blízký regionální rámec a dokáže alespoň jako vedlejší cíl cesty přilákat turisty ze vzdálenějších míst. Limitujícími faktory rozvoje těchto atraktivit je především chybějící infrastruktura cestovního ruchu na místě a nedostatečná propagace. Vytyčenou hypotézu nelze na základě výsledků potvrdit, souhlasit lze pouze s její první částí, ale nelze se plně ztotožnit s myšlenkou, že dopady zlomových historických událostí jsou na cestovní ruch zanedbatelné.

V průběhu vytváření práce narazil autor na řadu problémů, mezi nimi je nutné zmínit chybějící data z řady lokalit (v určité míře nebyla data subjekty poskytnuta). Určitá nezmapovaná místa jsou spojena se zahraničními lokalitami, které se v průběhu zpracování čím dál více jevila jako problematická část práce. Bez terénního výzkumu, výsledků dotazníkového šetření a závěrů z řízených rozhovorů nebylo možné se blíže k místnímu cestovnímu ruchu vyjádřit. Ostatně jistým problémem se ukázalo být samotné zaměření práce. Jedná se o téma značně široké s nutnými přesahy do jiných vědních oborů. Zpracování takto komplexního tématu znamenalo velký tlak na rozsah práce, který je tak větší než bylo původně předpokládáno. Bez komplexního zpracování by však práce nemohla odpovědět na základní položené otázky.

⁸⁰ Palmer, C.: Tourism and the symbols of identity. In: *Tourism Management*, č. 20, roč. 1999, s. 319.

⁸¹ Johnson, N. C.: Framing the past: Time, space and the politics of heritage tourism in Ireland. In: *Political Geography*, č. 18, roč. 1999, s. 190. [online]. [cit. 2010-09-22]. Dostupné z WWW: <http://www.depts.ttu.edu/museumttu/CFASWebsite/H7000%20folder/Readings%20Heritage%20Tourism%202010/H%20tourism_Ireland_Johnson%201999.pdf>

Výsledky práce ukazují na celou řadu možností dalšího zpracování tématu do budoucna. Pokud se zaměříme pouze na jeden zcela zřejmý příklad, pak je jisté, že v práci citelně chybí přesná statistika návštěvnosti. Tudíž by bylo možností (vhodnou však spíše pro dlouhodobější výzkum) mapovat v těchto lokalitách návštěvnost v různých fázích roku a během týdne tak, aby byly zachyceny sezónní vlivy a také ošetřena návštěvnost ve všedních dnech a o víkendech.

7 Summary

Reflection of significant Czech history events in tourism

The diploma thesis deals with the selection of significant Czech history events, which locates and then identifies signs of tourism, which would be associated with events. To achieve the aims of the thesis, it uses beyond literature and sources particularly questionnaire, structured interviews and field research. Results of this work reveal the answers to a series of questions aimed to behavior of tourists visiting the sites monitored, and to evaluation of the possibilities and limits of places of important events of Czech history. The thesis also compares results with other places of important events. The work then outlines the possibilities of using a game geocaching for monitoring tourist attendance. Finally the thesis evaluates the tourism associated with important events in Czech history as a relatively small segment of tourism, which has a relatively high potential.

Key words: history, kation, ebeny, tourism, Czech lands, tourism potential, geocaching

Klíčová slova: dějiny, národ, událost, cestovní ruch, české země, potenciál cestovního ruchu, geocaching

8 Literatura

- [1] Augusta, P. - Honzák, F. - Pečenka, M.: Dějiny novověku. Úvaly 2003.
- [2] Augusta, P. - Honzák, F. - Picková, D.: Dějiny středověku a raného novověku: Středověká společnost. Úvaly 2008.
- [3] Bartošek, K.: Dějepis pro 9. ročník.. Praha 1965
- [4] Beneš, Z. - Augusta, P.: Dějiny středověku a raného novověku: Ranný novověk. Úvaly 2005.
- [5] Bína, J.: Hodnocení potenciálu cestovního ruchu v obcích České republiky. In: Urbanismus a územní rozvoj, ročník V, 1/2002, s. 2 – 11.
- [6] Burešová, J. - Hýsek, O. - Schulzová, E.: Dějepis 9: moderní dějiny. Olomouc 2008.
- [7] Čapka, F.: Dějepis 9: od r. 1918 do současnosti. Praha 2007.
- [8] Čornej, P. – Bělina, P.: Slavné bitvy naší historie. Praha 1995.
- [9] Čornej, P. a kol.: Dějiny zemí Koruny české II. Praha 1993.
- [10] Čornej, P. a kol.: Dějiny zemí Koruny české. Praha 1992.
- [11] Čornej, P.: Lipanská křižovatka: Příčiny, průběh a historický význam jedné bitvy. Praha 1992.
- [12] Fidler, J.: Zborov 1917, malý encyklopedický slovník. Brno 2003.
- [13] Finn, M. – Elliott-White, M. – Walton, M.: Tourism and Leisure Research Methods. Harlow 2000.
- [14] Galandauer, J.: 2.7. 1917. Bitva u Zborova, česká legenda. Praha 2002.
- [15] Galuška, L.: Velká Morava. Brno 1991.
- [16] Gary Epton: Heritage: Pride or Passion, Product or Service? In: International Journal of Heritage Studies, č. 10, roč. 2004, s. 333–348.
- [17] Hall, C. M. - MacArthur, S.: Heritage Management in New Zealand and Australia: Visitor Management, Interpretation and Marketing. Auckland 1993.
- [18] Hall, C. M. – Page, S. J.: Geography of Tourism and Recreation, Environment, Place and Space. New York 2010.
- [19] Hlavačka, M.: Český pohled na příčiny rozpadu habsburské monarchie (1848-1918). In: České země a moderní dějiny Evropy – studie k dějinám 19. a 20. století. Praha 2010, s. 35 – 44.
- [20] Hocová, K.: Využití hry geocaching ve spojitosti s turistickou návštěvností. [Bakalářská práce], Vysoká škola logistiky Přerov, Přerov 2011.
- [21] Joza, J. – Butvin, J. – Červinka, F.: Dějepis pro 8. ročník. Praha 1972.
- [22] Kavka, F.: Karel IV.: Historie života velkého vladaře. Praha 1998.
- [23] Kejř, J.: Husovo odvolání od soudu papežova k soudu Kristovu. Ústí nad Labem 1999.
- [24] Kejř, J.: Husův proces. Praha 2000.

- [25] Kofránková, V.: 26. 8. 1278. Moravské pole. Praha 2006.
- [26] Lepková, H.: Nové netradiční formy cestovního ruchu. [Bakalářská práce], Masarykova univerzita, Ekonomicko správní fakulta. Brno 2009.
- [27] Lutovský, M. – Petráň, Z.: Slavníkovci, mýtus českého dějepiscetví, Praha 2005.
- [28] MacCannell, D.: The Tourist. A new Theory of the leisure class. Berkeley 1999.
- [29] Mandelová, H. - Kunstová, E. - Pařízková, I.: Dějiny 20. století. Liberec 2004.
- [30] Mandelová, H. - Kunstová, E. - Pařízková, I.: Dějiny novověku. Liberec 2003.
- [31] Mandelová, H. - Kunstová, E. - Pařízková, I.: Dějiny středověku a počátků novověku. Liberec 2002.
- [32] Maráz, K.: K sedmistému výročí zavraždění Václava III. v Olomouci. In: Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, č. 292, Olomouc 2006, s. 59 - 74.
- [33] Mariot, P.: Príspevok k metode výzkumu potencie krajiny z hľadiska cestovného ruchu. In: Geografický časopis, roč. 21, č. 1, s. 57 - 71.
- [34] Millar, S.: Kolín 1757: První porážka Fridricha Velikého. Praha 2007.
- [35] Mommsen, W.: Bismarck. Olomouc 1995.
- [36] Neuman, P. – Pravdová, M.: Dějepis pro 6. ročník. Praha 1963.
- [37] Nuryanti, W.: Heritage and Postmodern Tourism. In: Annals of Tourism Research, č. 23, roč. 1996, s. 249-260.
- [38] Palmer, C.: Tourism and the symbols of identity. In: Tourism Management, č. 20, roč. 1999, s. 313-321.
- [39] Pečenka, M. - Augusta, P. - Honzák, F.: Dějiny moderní doby, 1. díl. Praha 1999.
- [40] Pečenka, M. - Augusta, P. - Honzák, F.: Dějiny moderní doby, 2. díl. Praha 2000.
- [41] Picková, D. - Kubů, N.: Dějiny středověku a raného novověku: Zrození středověké Evropy. Úvaly 2005.
- [42] Průvodce po bojišti u Hradce Králové z roku 1866. Hradec Králové 1996.
- [43] Qualitative Research in Tourism. New York 2009.
- [44] Radan, K.: Atlas starých stezek a cest na území České republiky. Brno 2011.
- [45] Rája, J.: Návrh školního atlasu slavných bitev české historie. [Bakalářská práce], Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta. Olomouc 2008.
- [46] Ravik, S.: Tam u Králového Hradce. Praha 2001.
- [47] Sosík, A. – Vrabc, V.: Dějepis pro 7. ročník. Praha 1963.
- [48] Ströbinger, R.: Poker o Prahu. Posledních 100 dní protektorátu. Olomouc 1997.
- [49] Svatoš, M.: Dějiny Univerzity Karlovy I. 1347/48–1622. Praha 1995.
- [50] Šubrt, J. – Pfeiferová, Š.: Veřejné mínění o problematice českých dějin. In: Naše společnost, č. 2, roč. 2009, s. 16 – 23.
- [51] Šubrt, J. – Vinopal, J.: K otázce historického vědomí obyvatel České republiky. In: Naše společnost, 2010, č. 1, s. 9 - 20.
- [52] Tesař, J.: Mnichovský komplex: jeho příčiny a důsledky. Praha 2000.

- [53] Trapl, M. - Traplová, J. – Hýšek, O.: Dějepis 8: novověk. Olomouc 2009.
- [54] Třeštík, D.: Počátky Přemyslovců. Praha 1981.
- [55] Třeštík, D.: Vznik Velké Moravy. Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791-871. Praha 2001.
- [56] Tůma, O.: Odmítnutí Marshallova plánu – tragikomedie plná omylů. In: Marshallův plán - šedesát let poté. Praha 2007, s. 85 – 95.
- [57] Uhlíř, D.: Černý den na Bílé Hoře. Brno 1998.
- [58] Urban, O.: Česká společnost 1848-1918. Praha 1982.
- [59] Vaculík, J. – Čapka, F.: Nástin českých dějin 20. století. Brno 2005.
- [60] Válková, V. - Parkan, F.: Dějepis 7 - středověk a raný novověk. Praha 2007.
- [61] Válková, V.: Dějepis 8 – novověk. Praha 2008.
- [62] Válková, V.: Dějepis 9 - nejnovější dějiny. Praha 2009.
- [63] Veal, A. J.: Research Methods for Leisure and Tourism. Harlow 2006.
- [64] Velinský, T. - Bartáková, E.: Dějepis 7: Středověk a počátky nové doby. Plzeň 2009.
- [65] Vlachová, M.: Hodnocení potenciálu cestovního ruchu ve vybraném regionu. [Diplomová práce], Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, Brno 2007.
- [66] Vykoupil, L. - Čapka, F.: Dějepis 8: novověk. Brno 2009.
- [67] Vykoupil, V. - Antonín, R. - Fejfušová, M.: Dějepis 7: středověk a počátky novověku. Brno 2008.
- [68] Zemánek, M.: Odraz bitvy u Slavkova v cestovním ruchu. [Bakalářská práce], Vysoká škola logistiky Přerov, Přerov 2011.
- [69] Žemlička, J.: Počátky Čech královských (1198-1253). Praha 2002.

Elektronické zdroje:

- [70] Coakley, J.: Mobilizing the Past: Nationalist Images of History. In: Nationalism and Ethnic Politics, č. 10, roč. 2004, s. 531-560. [online]. [cit. 2010-11-15]. Dostupné z WWW: <<http://dx.doi.org/10.1080/13537110490900340>>
- [71] Johnson, N. C.: Framing the past: Time, space and the politics of heritage tourism in Ireland. In: Political Geography, č. 18, roč. 1999, s. 187-207. [online]. [cit. 2010-09-22]. Dostupné z WWW: <http://www.depts.ttu.edu/museumttu/CFASWebsite/H7000%20folder/Readings%20Heritage%20Tourism%202010/H%20tourism_Ireland_Johnson%201999.pdf>
- [72] Encyclopedia Britannica. [online]. [cit. 2011-02-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/197129/event>>
- [73] Europa Prima Plana. [online]. [cit. 2011-01-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.kolin1757.com>>

- [74] Komitét pro udržování památek z války roku 1866 [online]. [cit. 2010-10-23]. Dostupné z WWW: <<http://komitet.1866.cz/>>
- [75] Perjes, G.: The Fall of the Medieval Kingdom of Hungary: Mohacs 1526 – Buda 1541. Highland Lakes 1989. [online]. [cit. 2010-11-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.hungarian-history.hu/lib/warso/warso23.htm>>
- [76] Potenciál cestovního ruchu v České republice. [online]. [cit. 2011-02-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.uur.cz/default.asp?ID=3690>>
- [77] Správa národního parku Dunaj-Dráva [online]. [cit. 2010-11-16]. Dostupné z WWW: <<http://ddnp.nemzetipark.gov.hu/>>
- [78] Univerzita Karlova. [online]. [cit. 2011-01-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.cuni.cz/UK-1051.html>>

9 Přílohy

Dotazník pro návštěvníky významné lokality

Představení, úvodní slovo a otázka vylučující z dotazování místní občany.

1. Navštívil/a jste toto místo poprvé?

2. Jaký dopravním prostředkem jste na toto místo přicestoval/a?

a) auto (motocykl); b) vlak; c) autobus; d) kolo; e) kombinovaná doprava (vlak, bus...); f) pěšky

3. Navštívil/a jste toto místo:

a) sám / sama

b) s partnerem / partnerkou

c) s rodinou, s dětmi

d) s přáteli, známými

e) s větší skupinou jiných lidí (př. zájezd, výcvik, soustředění)

Počet osob ve skupině:

4. Jak dlouhý je Váš pobyt ?

1 - jednodenní – bez noclehu

2 - 1 až 2 noclehy (př. víkendový)

3 - 3 až 6 noclehů (př. týdenní)

4 - delší

5. Jaká je hlavní náplň Vaší cesty?

6. Z jakého zdroje či od koho jste získal/a nejvíce informací o této lokalitě?

7. Věděl/a byste, co se v těchto místech událo významného? *(v případě záporné odpovědi stručně vysvětlit)*

8. Domníváte se, že je tato událost běžně známá mezi ostatními občany?

9. Je tato historická událost hlavním cílem Vaší dnešní cesty?

10. Domníváte se, že je v tomto místě daná historická událost dostatečně a kvalitně prezentována? V čem případně vidíte prostor pro zlepšení?

11. Pokuste se zamyslet nad tím, jaký dopad na české dějiny měla událost, která se na tomto místě stala.

Nyní bych Vám ještě rád položil čtyři otázky obecnějšího rázu, které se nevztahují k tomuto místu.

12. Navštívili jste v posledních letech jiná historicky významná místa v ČR? Pokud ano, jaká?

13. Je pro Vás navštěvování takto historicky významných míst lákavé? Pokud ano, z jakého důvodu?

14. Která místa spjatá s českou historií byste do budoucna rád/a navštívil/a a z jakého důvodu?

Na závěr bych se rád zeptal na několik otázek o Vaší osobě.

V jaké vzdálenosti od tohoto místa se nachází Vaše bydliště? (v případě a) a d) nezahrnovat)

- a) blízké okolí – do 15 km
- b) vzdálenější okolí – do 50 km
- c) jiné místo v ČR – nad 50 km
- d) jiná země – název státu:

Místo bydliště:

Název kraje:

Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Věk: do 18 let; 18 – 29; 30 – 39; 40 – 49; 50 – 59; 60 a více

a) muž

b) žena

Dotazník pro návštěvníky významné lokality (účastníky hry geocaching)
název cache a lokality

Navštívil/a jste lokalitu v době nálezu keše poprvé?

- a) ano b) ne c) nevzpomínám si

Jakým způsobem se nejčastěji dopravujete do míst uložení keší?

- a) auto (motocykl); b) vlak; c) autobus; d) kolo; e) kombinovaná doprava (vlak + bus...); f) pěšky

Hry geocaching se nejčastěji účastníte:

- a) sám / sama
b) s partnerem / partnerkou
c) s rodinou, s dětmi
d) s přáteli, známými
e) s jinou skupinou kešerů
e) s větší skupinou jiných lidí (př. zájezd, výcvik, soustředění)

Do jaké míry ovlivňuje hra geocaching výběr destinace Vašeho výletu nebo dovolené?

- a) velmi silně b) silně c) částečně d) zřídka e) prakticky vůbec

Rozhodněte, co je pro Vás při geocachingu nejdůležitější. Je možné zvolit více odpovědí.

- a) odložit keš b) navštívit danou lokalitu c) nové zážitky d) poznávání e) aktivní odpočinek f) pobyt v přírodě g) jiné

Navštěvujete při hledání keše i turisticky zajímavé objekty v jejich okolí?

- a) ano, vždy b) ano, většinou c) zřídka d) ne

Nyní několik otázek ke keši(název)

Jaká byla hlavní náplň Vaší cesty v době nálezu keše?

- a) pouze odlovení keše a) dovolená b) pracovní cesta c) krátkodobý výlet, turistika d) kultura e) poznávání historie f) sport g) jiná h) nevzpomínám si

Věděl/a byste, co se v místech uschování keše událo významného?

- a) ano b) ne

Pokud ano, doplňte o jakou událost se jednalo: textově

Byla tato historická událost hlavním cílem Vaší cesty?

- a) ano b) částečně c) ne d) nevzpomínám si

Domníváte se, že je tato událost (popis) běžně známá mezi ostatními občany?

a) ano b) spíše ano c) spíše ne d) ne e) nevím

Pokuste se zamyslet nad tím, jaký dopad na české dějiny měla tato událost. Pokud nevíte, nemusíte vyplňovat, v opačném případě stačí stručná odpověď.

textově

Navštívili jste v posledních letech jiná významná místa spjatá s českou historií?

a) ano b) ne c) nevzpomínám si

Pokud jste zvolili ano, o jaká místa šlo?

Textově

Je pro Vás navštěvování takto historicky významných míst lákavé?

1) ano 2) spíše ano 3) spíše ne 4) ne 5) nevím

Pokud jste zvolili ano (i spíše ano), z jakého důvodu?

a) zájem o historii b) touha po hlubším pochopení, poučení c) vzdělání, snaha dozvědět se něco d) kvůli pocitu, atmosféře e) jiná odpověď *textově*

Která místa spjatá s českou historií byste rád/a do budoucna navštívil/a?

textově

Na závěr bych se rád zeptal na několik otázek o Vaší osobě:

V jaké vzdálenosti od místa uložení keše (název keše) se nachází Vaše bydliště?

a) v blízkém okolí (do 15 km) b) ve vzdálenějším okolí (15 až 50 km) c) v jiném místě v ČR (nad 50 km) d) mimo ČR

Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- základní
- středoškolské bez maturity
- středoškolské s maturitou
- vysokoškolské

Kolik je Vám let? do 18 let; 18 – 29; 30 – 39; 40 – 49; 50 – 59; 60 a více

Pohlaví:

- a) muž
- b) žena